

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาถึงการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรม ของนักเรียน โรงเรียนคลองเจริญราษฎร์ อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งมี นักวิชาการและนักจิตวิทยาหลายท่านได้ให้ความสนใจเป็นจำนวนมาก ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาและ รวบรวมเอกสาร ตำรา และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยมีหัวข้อเรื่องที่ นำศึกษาอันเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรม ดังนี้

๒.๑ แนวคิดการจัดกิจกรรม

๒.๑.๑ ความหมายของคุณธรรม และ จริยธรรม

๒.๑.๒ ทฤษฎีทางจิตวิทยาที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

๒.๑.๓ องค์ประกอบในการส่งเสริมเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

๒.๑.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดการจัดกิจกรรม

๒.๑.๑ ความหมายการจัดกิจกรรม

กิจกรรมเป็นส่วนหนึ่งของการให้การศึกษา สถานศึกษามีความจำเป็นต้องจัดกิจกรรม ขึ้นเพื่อช่วยให้นักเรียนได้แสดงความสามารถ ความถนัดตามธรรมชาติอันแท้จริง กิจกรรมนั้นจะเป็น เครื่องมือช่วยอบรมนักเรียนให้รู้จักตนเองในการทำงานร่วมกับผู้อื่น รู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบ และความเสียสละเพื่อส่วนรวม เป็นการฝึกฝนการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี เป็นการสร้าง ประสบการณ์ตามความแตกต่างของนักเรียนเพื่อสร้างเจตคติที่ดี และพัฒนาบุคลิกภาพอันพึง ประสงค์ได้ ดังนั้นจึงมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการจัดกิจกรรมไว้มากมายเช่น

ยุพิน พิพิธกุล ได้ให้ความหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนว่า หมายถึง กระบวนการต่าง ๆ ที่ครูจัดให้กับนักเรียนทั้งในห้องเรียน และนอกห้องเรียน เพื่อให้นักเรียนได้เกิด ประสบการณ์ในการเรียนรู้ที่หลากหลาย^๑

^๑ ยุพิน พิพิธกุล, การเรียนการสอนคณิตศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๔๖.

สุพิน บุญชูวงศ์ ให้ความหมายว่ากิจกรรมนักเรียน หมายถึง งานหรือสิ่งที่ บุคคล กระทำอย่างมีเป้าหมาย กิจกรรมนักเรียนมีชื่อเรียกในภาษาไทยหลายชื่อ เช่น กิจกรรมเสริมหลักสูตร กิจกรรมพิเศษ กิจกรรมกลุ่ม กิจกรรมนอกหลักสูตร กิจกรรมร่วมหลักสูตร ซึ่งกิจกรรม ที่จัดเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่กำหนดให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กับหลักสูตรหรือเป็น ส่วนหนึ่งของหลักสูตร ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนได้รับประสบการณ์เพิ่มเติมจากการเรียนการสอน ตามปกติทำให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาในตัวนักเรียนอย่างสมบูรณ์^๒

สุพัชรา ชัมเจริญ กล่าวว่า กิจกรรมนักเรียนเป็นกิจกรรมที่เกิดจากความสมัครใจ ของผู้เรียนมุ่งพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์เพิ่มเติมจากกิจกรรมในกลุ่มสาระเป็นกิจกรรม ที่ผู้เรียนช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันแก้ปัญหา ส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียนอย่างเต็มที่ รวมถึง กิจกรรมที่มุ่งปลูกฝังความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ รู้สิทธิหน้าที่ของตนเอง^๓

นิวัฒน์ สุทธิบุญ ให้ความหมายว่ากิจกรรมนักเรียน หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้นนอกเหนือจากกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลักสูตรกำหนดเนื้อหาไว้เพื่อส่งเสริม ประสบการณ์ชีวิตสนองความสนใจ ความสามารถและความถนัดของนักเรียน โดยนักเรียนเป็น ผู้มีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินการเองโดยสมัครใจ ทั้งนี้ภายใต้การอนุมัติของผู้บริหาร โรงเรียนโดยไม่เกี่ยวกับคะแนนในการวัดผลการศึกษา^๔

กาญจนา ศรีภาพสินธุ์ ให้ความหมายว่า กิจกรรมนักเรียน หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนสนับสนุนให้นักเรียนร่วมกันจัดขึ้นนอกเวลาเรียนหรือนอกเหนือหลักสูตรที่โรงเรียน กำหนดให้เรียนในเวลาปกติ ทั้งนี้ด้วยความสมัครใจของนักเรียนเองและด้วยความช่วยเหลืออำนวยความสะดวกของโรงเรียนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้กิจกรรมแต่ละอย่างบรรลุความสำเร็จตามความ มุ่งหมายที่ตั้งไว้^๕

^๒ สุพิน บุญชูวงศ์, กิจกรรมร่วมหลักสูตร, (กรุงเทพมหานคร : เสมาธรรม, ๒๕๔๒), หน้า ๒.

^๓ สุพัชรา ชัมเจริญ, การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน, (ยะเชิงเตรา : โรงพิมพ์ประสานมิตร, ๒๕๔๕), หน้า ๖.

^๔ นิวัฒน์ สุทธิบุญ, กิจกรรมเสริมหลักสูตร, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๘), หน้า ๑๔.

^๕ กาญจนา ศรีภาพสินธุ์, การบริหารกิจการนักเรียน, (๒๕๔๓) หน้า ๔๕๑.

วิชัย ดิสสระ ได้ให้ความหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนว่า หมายถึง รูปแบบต่าง ๆ ที่ครูผู้สอนจัดให้กับนักเรียน โดยมีการวางแผนไว้ล่วงหน้า มีการใช้สื่อ อุปกรณ์ ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้กระบวนการเรียนการสอนเกิดประโยชน์กับผู้เรียนมากที่สุด และจัดด้วยรูปแบบหรือวิธีการที่หลากหลาย โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ^๖

กู๊ด (Good) ให้ความหมายว่า กิจกรรมนักเรียนมีลักษณะ ๔ ประการ คือ^๗

๑ เป็นกิจกรรมที่นักเรียนสมัครใจเข้าร่วมดำเนินการด้วยตนเองโดยความเห็นชอบและสนับสนุนจากอาจารย์และอยู่ภายในการควบคุมของสถานศึกษา

๒ จัดขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความสนุกสนาน เพิ่มพูนความรู้ให้โอกาสนักเรียนได้แสดงความสามารถ รวมทั้งเพื่อส่งเสริมความเจริญเติบโตของนักเรียน

๓ จัดขึ้นโดยไม่กำหนดให้มีหน่วยกิต และสิทธิที่ได้จะไม่ถือว่าเป็นสำเร็จการศึกษา

๔ มีบรรยากาศเป็นกันเองยิ่งกว่าการเรียนในชั้นเรียนปกติ

จากความหมายแสดงให้เห็นลักษณะสำคัญ ๆ เกี่ยวกับกิจกรรมนักเรียน มีดังนี้

๑ กิจกรรมนักเรียนเป็นกิจกรรมที่จัดนอกเวลาเรียนปกติ

๒ กิจกรรมนักเรียนเป็นกิจกรรมตามความสมัครใจ

๓ กิจกรรมนักเรียนเป็นกิจกรรมที่ไม่มีคะแนน ที่เกี่ยวกับการวัดผลการศึกษา

๔ กิจกรรมนักเรียนเป็นกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเข้าใจบทเรียนได้ดี

ยิ่งขึ้น

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมหมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น นอกเหนือจากกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลักสูตรกำหนดเนื้อหาไว้เพื่อส่งเสริม ประสิทธิภาพ ชีวิตสนองความสนใจ ความสามารถและความถนัดของนักเรียน โดยนักเรียนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินการเองโดยสมัครใจ และด้วยความช่วยเหลืออำนวยความสะดวกของโรงเรียนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้กิจกรรมแต่ละอย่างบรรลุความสำเร็จตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งกิจกรรมที่ จัดเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่กำหนดให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กับหลักสูตรหรือเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร ทั้งนี้เพื่อให้ นักเรียนได้รับประสบการณ์เพิ่มเติมจากการเรียนการสอนตามปกติทำให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาในตัวนักเรียนอย่างสมบูรณ์

^๖ วิชัย ดิสสระ, การพัฒนาหลักสูตรและการสอน, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๖.

^๗ Good. 1973 อ้างถึงใน สุพิน บุญชูวงศ์, กิจกรรมร่วมหลักสูตร, ๒๕๔๒, หน้า ๔.

๒.๑.๒ วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรม

มีการกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมไว้อย่างชัดเจน และสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๒ - ๒๕๕๙) โดยมีวัตถุประสงค์ของแผน เพื่อให้บรรลุตามปรัชญาหลักและเจตนารมณ์ของแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุงฯ จึงกำหนดวัตถุประสงค์ของแผนที่สำคัญ ๓ ประการ คือ^๔

- ๑) เพื่อพัฒนาคนอย่างรอบด้านและสมดุลเพื่อเป็นฐานหลักของการพัฒนา
- ๒) เพื่อสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้
- ๓) เพื่อพัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาคน และสร้างสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญา และการเรียนรู้

แนวนโยบาย เป้าหมาย และกรอบการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทั้งสาม ประการดังกล่าว ประกอบกับการคำนึงถึงทิศทางการพัฒนาประเทศในอนาคตที่เน้นการใช้ความรู้ เป็นฐานของการพัฒนา ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ประชากร สิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จึงได้กำหนดแนวนโยบายในแต่ละวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์ ๑ พัฒนาคอนอย่างรอบด้าน และสมดุล เพื่อเป็นฐานหลักของการพัฒนา
แนวนโยบาย

- พัฒนาคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ในทุกระดับและประเภทการศึกษา
- ปลุกฝังและเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม มีจิตสำนึกและมีความภูมิใจในความเป็นไทย มีระเบียบวินัย มีจิตสาธารณะ คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และรังเกียจการทุจริต ต่อต้านการซื้อสิทธิ์ขายเสียง

- เพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้ประชาชนทุกคนตั้งแต่แรกเกิดจนตลอดชีวิตได้มีโอกาสเข้าถึงบริการการศึกษาและการเรียนรู้ โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ หรือทุพพลภาพ ยากจน อยู่ในท้องถิ่นห่างไกล ทุรกันดาร

- ผลิตและพัฒนากำลังคนให้สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ และเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขัน และร่วมมือกับนานาประเทศ

- พัฒนามาตรฐานและระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ทั้งระบบประกันคุณภาพภายในและระบบการประกันคุณภาพภายนอก

^๔ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, (สำนักงานกฤษฎีกา), แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.๒๕๔๕ – ๒๕๕๙), (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๓๓ – ๔๔.

- ผลิตและพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพ และมาตรฐาน มีคุณธรรม และมีคุณภาพชีวิตที่ดี

เอกชัย กี่สุขพันธ์ ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมไว้ดังนี้^๕

- ๑ เป็นการเตรียมนักเรียนให้อยู่ในสังคมประชาธิปไตย
- ๒ ส่งเสริมให้ความสนใจของนักเรียนได้รับการตอบสนอง
- ๓ ช่วยให้การเรียนการสอนตามหลักสูตรมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น
- ๔ ช่วยให้นักเรียนได้ค้นพบความถนัด ความสนใจ ความสามารถของตนเอง
- ๕ เพื่อเสริมสร้างให้นักเรียน ได้ฝึกความเป็นผู้นำ และผู้ตามที่ดีในการทำงานเป็นหมู่คณะ
- ๖ ช่วยให้นักเรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง เพราะมีโอกาสมากำกิจกรรมด้วยตนเอง และได้แสดงออกซึ่งความสามารถให้เป็นที่ยอมรับในการจัดกิจกรรม
- ๗ เพื่อเสริมสร้างความมีระเบียบวินัยให้กับนักเรียน
- ๘ เพื่อทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ทำให้นักเรียนมีความรักและภูมิใจในสถาบันมากยิ่งขึ้น
- ๙ ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ที่ดี
- ๑๐ เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน และโรงเรียนกับชุมชน
- ๑๑ ช่วยสนับสนุนให้นักเรียนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

โรบบินส์ (Robbins) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของกิจกรรมไว้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนที่จัดขึ้นในโรงเรียน โดยมุ่งช่วยเหลือนักเรียนเป็นรายบุคคล ให้มีพัฒนาการในด้านที่เกี่ยวข้องกับความต้องการของคนซึ่งมีด้วยกัน ๓ ลักษณะด้วยกัน คือ^๖

- ๑ ความต้องการพัฒนาด้านร่างกาย ทุกคนต้องการทำกิจกรรมที่เหมาะสมกับความต้องการ
- ๒ ความต้องการพัฒนาทางด้านอารมณ์ ซึ่งทุกคนล้วนต้องการมีอารมณ์ดี มั่นคง รักคนอื่นและคนอื่นรักเมตตาปรานี และต้องการทำกิจกรรมให้ได้รับการพัฒนาจนสมบูรณ์

^๕ เอกชัย กี่สุขพันธ์, *กิจกรรมของนักเรียน*, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๑๒.

^๖ Robbins, อังโน ชีรวุฒิ ประทุมพนรัตน์, *การบริหารกิจการนักเรียน*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียน สโตร์, ๒๕๓๔), หน้า ๕๐.

๓ ความต้องการทางสังคม ทุกคนต้องการทำกิจกรรมเพื่อให้เพื่อนยอมรับ เพื่อให้ปรับตัวเข้ากับเพื่อนได้ และเป็นที่รู้จักในหมู่เพื่อน โดยการทำกิจกรรมเพื่อให้เป็นที่ยอมรับ และปรับตัวเข้ากับเพื่อนได้ และมีความปรารถนาทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนทุกเพศ

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ดังนี้^{๑๑}

๑ พัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม

๒ พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ โดยมุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้ผู้เรียน เรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง ๘ กลุ่ม

๓ เข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมที่เลือกตามความถนัดและความสนใจของตนเอง

เฟรดดีเคอร์ริก (Frederick) กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของกิจกรรมว่า ควรมีวัตถุประสงค์ของกิจกรรมดังนี้^{๑๒}

- ๑ การพัฒนาความเป็นผู้นำให้กับนักเรียน
- ๒ การสนับสนุนให้นักเรียนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
- ๓ การเพิ่มพูนความสนใจ ความถนัดของนักเรียนรายบุคคล
- ๔ การส่งเสริมการแสดงออกของนักเรียน
- ๕ การพัฒนาความต้องการของนักเรียน
- ๖ การส่งเสริมวินัยในตนเองให้กับนักเรียน
- ๗ การให้โอกาสนักเรียนทำกิจกรรมร่วมกับสังคม
- ๘ การให้นักเรียนได้มีโอกาสสำรวจความสนใจและความถนัด
- ๙ การส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย

^{๑๑} กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ, **แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๔**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๔), หน้า ๒.

^{๑๒} Frederick, อังโน ประยูร เฟื่องชะตา, **สภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมนักเรียนในโรงเรียน มัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสระบุรี, วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาบริหาร การศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๒.**

กอร์ตันส์ (Gorton) ได้เสนอแนะว่า วัตถุประสงค์ของโครงการกิจกรรมควรมี ดังนี้^{๑๓}

- ๑ เรียนรู้ที่จะใช้เวลาว่างได้อย่างฉลาดยิ่งขึ้น
 - ๒ เพิ่มพูนและช่วยให้นักเรียนรู้จักการใช้ความสามารถ และทักษะที่เขามีอยู่ไปในทางที่สร้างสรรค์ยิ่งขึ้น
 - ๓ พัฒนาความสนใจและทักษะในด้านอาชีพและการพักผ่อนหย่อนใจ
 - ๔ ให้มีทักษะต่อคุณค่าของอาชีพ และการพักผ่อนหย่อนใจในทางบวกมากขึ้น
 - ๕ เพิ่มพูนความรู้และทักษะในการทำหน้าที่ผู้นำ และการเป็นสมาชิกที่ดีของหมู่คณะ
 - ๖ พัฒนาทักษะที่มีต่อตนเองและต่อผู้อื่นให้ถูกต้องตรงกับความเป็นจริง และเป็นไปในทางดีได้มากขึ้น
 - ๗ พัฒนาทักษะที่มีต่อโรงเรียนให้เป็นในทางที่มีเหตุผลและสร้างสรรค์มากขึ้น
- จากผลของการเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการกิจกรรมนักเรียน

สมพงษ์ จิตระดับ ได้กล่าวถึงแนวคิดของการจัดกิจกรรมไว้โดยสรุปดังนี้^{๑๔}

- ๑ สร้างบนพื้นฐานของเนื้อหาที่เรียนรู้ ตรงจุดมุ่งหมาย และความคิรวบยอดของจริยศึกษา
- ๒ สอดคล้องกับวัย ประสบการณ์ วุฒิภาวะและระดับสติปัญญาของนักเรียน
- ๓ ต้องเป็นรูปธรรมที่แสดงออกและเคลื่อนไหวได้
- ๔ ต้องมีความทันสมัย ทันกับปัญหา และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ
- ๕ ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้มากที่สุด
- ๖ ระยะเวลาเหมาะสมกับความสนใจของนักเรียน ประมาณ ๑๕ – ๒๐ นาที
- ๗ น่าสนใจ และสอดแทรกความสนุกเพลิดเพลินได้
- ๘ มีผลต่อการเรียนรู้ พฤติกรรม ความรู้สึก ความนึกคิดของนักเรียนทางที่เป็นประโยชน์
- ๙ มีสาระ ทำท่ายให้นักเรียนรู้จักการคิด ใช้เหตุผลและหาคำตอบให้กับตนเอง
- ๑๐ ควรส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้

^{๑๓} Gorton, อังโน ประยูร เฟิงชะตา, สภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสระบุรี, วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒.

^{๑๔} สมพงษ์ จิตระดับ, อังโน บุญอิง เชื้อนิล, สภาพและปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอ่างทอง, วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๓๖.

๑๑ ใช้สื่อประกอบ

๑๒ วัดและประเมินผลหลังการจัดกิจกรรมได้

จากวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมนักเรียนที่กล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่าเป็นการพัฒนาโดยองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม และช่วยให้การเรียนการสอนตามหลักสูตรสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และเป็นการสร้าง ความสามัคคีและความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน และโรงเรียนกับชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นการให้นักเรียนรู้จักการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์มากที่สุด

๒.๑.๓ การจัดกิจกรรมภายในโรงเรียน

การจัดกิจกรรมนักเรียนในโรงเรียน อาจจัดได้หลายรูปแบบ ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน ดังนั้นชนิดและประเภทของกิจกรรมนักเรียนจะมีมากเพียงใดขึ้นอยู่กับปรัชญา แนวความคิดและจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาแต่ละระดับการศึกษา ทั้งนี้โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของนักเรียนเป็นหลัก

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดประเภทของกิจกรรมไว้ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย ไว้ดังนี้^{๑๕}

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หลักสูตรได้กำหนดให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมนักเรียนไว้ ๕ คาบต่อสัปดาห์ โดยแยกประเภทดังนี้

๑) กิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการจัดกิจกรรมในสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งแบ่งออกเป็น

- กิจกรรมลูกเสือ - เนตรนารี หรือยุวกาชาดหรือผู้นำเพื่อประโยชน์ ๑ คาบ
- กิจกรรมอื่น ๆ ๑ คาบต่อสัปดาห์

๒) กิจกรรมแนะแนว หรือกิจกรรมแก้ปัญหาหรือกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ ๑ คาบ ต่อสัปดาห์

๓) กิจกรรมอิสระของผู้เรียน ๒ คาบต่อสัปดาห์

^{๑๕} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการจัดกิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น และ ตอนปลาย ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๔), หน้า ๓ - ๔.

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหลักสูตรได้กำหนดให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมนักเรียนไว้ดังนี้

๑) กิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการจัดกิจกรรมในสถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ๑ คาบต่อสัปดาห์

๒) กิจกรรมแนะแนว หรือกิจกรรมแก้ปัญหาหรือกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ ๒ คาบ ต่อสัปดาห์

๓) กิจกรรมอิสระของผู้เรียน จัดได้ตามความเหมาะสม

กระทรวงศึกษาธิการ ได้เสนอแนะกิจกรรมที่ควรจัดในโรงเรียนมีดังนี้^{๑๖}

๑ กิจกรรมส่งเสริมอาชีพ เป็นกิจกรรมที่มุ่งจัดขึ้นเพื่อเสริมประสบการณ์เกี่ยวกับอาชีพโดยเน้นอาชีพอิสระที่มีอยู่ในท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้รู้ขั้นตอนกระบวนการประกอบอาชีพจากการศึกษาค้นคว้าและประสบการณ์ตรง ทั้งควรให้ทดลองปฏิบัติด้วย

๒ กิจกรรมส่งเสริมการเกษตร เป็นกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเรื่อง การเกษตรและการนำเทคนิควิธีการมาใช้ให้เหมาะสมกับการปฏิบัติงานทางการเกษตร เพื่อพัฒนาผลผลิตทางการเกษตรให้ดีขึ้น

๓ กิจกรรมส่งเสริมการสหกรณ์ เป็นกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมการนำระบบสหกรณ์ไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ ทั้งแก่ตนเองและสังคม

๔ กิจกรรมที่ส่งเสริมอุตสาหกรรม เป็นกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมความรู้และประสบการณ์ในด้านอุตสาหกรรม เพื่อให้ผู้เรียนสนใจในงานอาชีพทางด้านอุตสาหกรรม

๕ กิจกรรมส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม เป็นกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ ความศรัทธาในศาสนาและให้พบเห็นศิลปะและวัฒนธรรมไทย เพื่อให้รู้สึกชื่นชมและภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ไทย

๖ กิจกรรมการใช้ห้องสมุด เป็นกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมการใช้ห้องสมุดให้ถูกต้องตามระบบสากล เพื่อปลูกฝังให้เกิดนิสัยรักการอ่านและการค้นคว้าหาข้อมูล

๗ กิจกรรมส่งเสริมวิชาต่างๆ ในหลักสูตร เป็นกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในรายวิชาต่าง ๆ โดยเน้นการปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนได้รู้จริง มิใช่การสอนเนื้อหาเพิ่มเติมจากบทเรียนในชั้นเรียน

๘ กิจกรรมกีฬา เป็นกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมให้เล่นกีฬาร่วมกัน เพื่อความสามัคคี มีน้ำใจนักกีฬาและรักการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ

^{๑๖} กระทรวงศึกษาธิการ, อ่างใน, ใจจริง บุญเรืองรอด, กิจกรรมร่วมหลักสูตร, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๑), หน้า ๑๔๕.

๘ กิจกรรมนันทนาการ เป็นกิจกรรมที่มุ่ง ส่งเสริมการใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ ตามความถนัดความสนใจ เพื่อความสนุกเพลิดเพลิน

๑๐ กิจกรรมอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม เป็นกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจในศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้รู้สึกหวงแหนและมีส่วนร่วมในการรักษาไว้เป็น มรดกของชาติสืบไป

๑๑ กิจกรรมทัศนศึกษา เป็นกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมให้มีการศึกษานอกสถานที่ เพื่อให้มีโอกาสได้พบเห็นและสัมผัสกับธรรมชาติ ศิลปะ โบราณสถานและแหล่งวิทยาการต่าง ๆ

๑๒ กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้น เพื่อมุ่งฝึกอบรมบ่มนิสัย ให้เป็นพลเมืองดีตามจารีตประเพณีของชาติบ้านเมือง และตามอุดมคติ อุดมการณ์ของลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ โดยดำเนินการจัดกิจกรรมให้เป็น ไปตามข้อกำหนดของคณะกรรมการลูกเสือแห่งชาติ กองยุวกาชาด สมาคมผู้บำเพ็ญประโยชน์

สุพัชรา ชัมเจริญ ได้เสนอแนะกิจกรรมนักเรียนที่ควรจัดในสถานศึกษา ดังนี้^{๑๑}

๑ กิจกรรมเสริมสร้างพัฒนาตนเอง เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างเสริมความรู้สึกละ เห็นคุณค่าในตนเอง เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสำรวจ วิเคราะห์ประเมินตนเองตามความเป็นจริง จนกระทั่ง รู้จักเข้าใจยอมรับ ควบคุมและพัฒนาตนเอง มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น รู้ว่าตนมีคุณค่า สามารถสร้างสิ่งที่ดีงามให้แก่ตนเอง ครอบครัว สังคมและดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

๒ กิจกรรมพัฒนาบุคลิกภาพทางอารมณ์ ศิลธรรมและจริยธรรม เป็นกิจกรรม ที่มุ่งพัฒนาบุคลิกทางอารมณ์ เชาวปัญญาในการแก้ปัญหาทางด้านศีลธรรม และจริยธรรม เพื่อช่วยให้ ผู้เรียนมีความสมดุลทั้งด้านจิตใจ ทางกาย อารมณ์ และสังคม ทำให้ดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างสร้างสรรค์และมีความสุขประสบความสำเร็จในชีวิต เป็นคนดี มีปัญญาและมีความสุข

๓ กิจกรรมพัฒนาทักษะการคิด เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อให้ผู้เรียน มีทักษะด้านรู้จักตนเอง ทักษะการแสวงหาและใช้ข้อมูล ทักษะการคิด การตัดสินใจและการ แก้ปัญหาทักษะการวางแผนและการจัดการ ทักษะการมีวิสัยทัศน์ ทักษะการกล้าเสี่ยงอย่างมี เป้าหมายและคุณธรรม ทักษะการสื่อสารและการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น ทักษะการปรับตัว ทักษะการทำงานเป็นทีม เพื่อสร้างเสริมความสามารถในการปรับตัวอยู่กับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมี ความสุข เพื่อช่วยให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์

^{๑๑} สุพัชรา ชัมเจริญ, การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน, หน้า ๒๕.

๔ กิจกรรมเสริมสร้างการแสวงหาความรู้ เป็นกิจกรรมมุ่งเสริมสร้างประสิทธิภาพในการเรียนเพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาการเรียนรู้ของตนเองได้เต็มตามศักยภาพ มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนมีนิสัยในการเรียนที่ดี เห็นคุณค่าของการแสวงหาความรู้ มีเทคนิคและวิธีการเรียนที่ดีรู้จักส่งเสริมการเรียนรู้ที่ได้ผลและวางแผนการศึกษา และอนาคตของตนได้

๕ กิจกรรมเสริมนิสัยรักการทำงาน เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างนิสัยรักการทำงาน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง ปลูกฝังค่านิยมนิสัยรักการทำงาน แสดงถึงความพึงพอใจ มุ่งมั่นที่จะทำงานให้บรรลุผลสำเร็จและมีความภาคภูมิใจในผลงานของตนเอง

๖ กิจกรรมผู้บริโภคร เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างเสริม พัฒนาการคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ เลือกรับบริโภคโดยยึดหลักประโยชน์ ประหยัดและปลอดภัยเพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้มาใช้เป็นประโยชน์ต่อการบริโภคในชีวิตประจำวัน

๗ กิจกรรมนักอ่าน เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างเสริม พัฒนาทักษะการอ่านออกเสียง ร้อยแก้วหรือร้อยกรองตามความสนใจของผู้เรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนอ่านออกเสียงได้ถูกต้องตามหลักการอ่าน

๘ กิจกรรมเพื่อน เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างเสริม พัฒนาให้มีความสามารถปรับปรุงตนเองในการปฏิบัติต่อผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม ช่วยให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติตนช่วยเหลือผู้อื่นที่เดือดร้อนได้

๙ กิจกรรมสร้างเสริมนิสัยการทำประโยชน์เพื่อสังคม เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างเสริมนิสัยการทำประโยชน์เพื่อสังคม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง ปลูกฝังคุณลักษณะนิสัยที่เอื้อต่อการทำประโยชน์เพื่อสังคม

๑๐ กิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นกิจกรรมที่สร้างเสริม สนับสนุนให้เยาวชนได้เรียนรู้ร่วมกันและฝึกทักษะในการเป็นผู้ช่วยเหลือ แสดงความเมตตา กรุณา ทุกคนร่วมกัน ปฏิญาณตนเพื่อปฏิบัติตามกฎ ผู้บำเพ็ญประโยชน์ ได้เรียนรู้กระบวนการกลุ่มในการอยู่ร่วมกัน สามารถค้นพบความสามารถ สนใจและเรียนรู้ทักษะใหม่ ๆ

กอร์ติน (Gorton) ได้ให้แนวคิดในการจัดแบ่งประเภทของกิจกรรมนักเรียน ออกเป็น ๔ ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้^{๑๔}

๑ กิจกรรมนักเรียนในส่วนที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการปกครองและการพิมพ์ เช่น สถานักเรียน หนังสือพิมพ์นักเรียน หนังสือประจำโรงเรียน เป็นต้น

๒ กิจกรรมกลุ่มการแสดง เช่น การละคร การดนตรี การขับร้อง และการโต้วาที เป็นต้น

^{๑๔} Gorton, R. A. *School administration and supervision: leadership, challenges and opportunities*. Dubuque : Wm. C. Brown, 1983, p. 410.

๓ กิจกรรมชมรมและองค์กรต่าง ๆ เช่น ชมรมหมากระดาน ชมรมถ่ายภาพ ชมรมภาษาอังกฤษ ชมรมคณิตศาสตร์ เป็นต้น

๔ กิจกรรมการกีฬา เช่น ฟุตบอล บาสเกตบอล เทนนิส เทเบิลเทนนิส ว่ายน้ำ เป็นต้น

กรมวิชาการ ได้กล่าวว่า การกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นกิจกรรมที่จัดอย่างเป็นกระบวนการด้วยรูปแบบวิธีการที่หลากหลาย ให้ผู้เรียนได้พัฒนาตามความสามารถของตนเองตามศักยภาพ การเข้าร่วมกิจกรรมและปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข กิจกรรมที่พัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้มีศีลธรรมและจริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีคุณภาพ ปลูกฝังการสร้างจิตสำนึกการทำประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งสถานศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย มีหลักการ มีแนวการจัด มีรูปแบบ และวิธีการที่เหมาะสม บทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนขั้นตอนการดำเนินงานและการประเมินผลอย่างชัดเจน ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๖ กล่าวว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรมและจริยธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข นอกจากนี้ยังได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษา โดยยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด โดยกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียน พัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มศักยภาพ โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะกระบวนการคิดการจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันแก้ปัญหาและเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ประกอบกับการมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมและเทคโนโลยี จึงก่อให้เกิดผลดีและผลเสียต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบันของบุคคล ทำให้เกิดความยุ่งยากซับซ้อนมากยิ่งขึ้นจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณค่ามีศักดิ์ศรีและมีความสุข ซึ่งหลักสูตรการศึกษาระดับพื้นฐานกำหนดให้มีสาระการเรียนรู้ ๘ กลุ่ม สาระและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้ผู้เรียนเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง ๘ กลุ่ม การเข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขกับกิจกรรมด้วยตนเอง ตามความถนัด และความสนใจอย่างแท้จริง การพัฒนาที่สำคัญคือการพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้านทั้งทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคมให้เป็นผู้มีศีลธรรมและจริยธรรม มีระเบียบวินัยและมีคุณภาพ ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งสถานศึกษาต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย

มีรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานแบ่งเป็น ๒ ลักษณะคือ กิจกรรมแนะแนวและกิจกรรมนักเรียน

กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน เสริมสร้างทักษะชีวิตคุณลักษณะทางอารมณ์ การเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี ซึ่งครูผู้สอนทุกคนต้องทำหน้าที่แนะแนวให้คำปรึกษาด้านชีวิต การศึกษาต่อและการพัฒนาตนเองสู่โลกอาชีพและการมีงานทำ

กิจกรรมนักเรียนเป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนปฏิบัติด้วยตนเองอย่างครบวงจรตั้งแต่ศึกษาวิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมิน และปรับปรุงการทำงาน โดยเน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เช่น ลูกเสือ, เนตรนารี, ยุวกาชาด, และผู้บำเพ็ญประโยชน์ เป็นต้น

สำหรับกิจกรรมนักเรียนเป็นกิจกรรมที่เกิดจากความสมัครใจของผู้เรียนมุ่งพัฒนาทักษะที่พึงประสงค์เพิ่มเติมจากกิจกรรมในกลุ่มสาระ เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันแก้ปัญหา ส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียนอย่างเต็มที่ รวมถึงกิจกรรมที่มุ่งปลูกฝังความมีระเบียบวินัยรับผิดชอบ รู้สิทธิและหน้าที่ของตน แบ่งตามความแตกต่างระหว่างกิจกรรมได้เป็น ๒ ลักษณะคือ

๑) กิจกรรมพัฒนาความถนัด ความสนใจตามความต้องการของผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นการเติมเต็มความรู้ความชำนาญ และประสบการณ์ของผู้เรียนให้กว้างขวางยิ่งขึ้นเพื่อค้นพบความถนัดความสนใจของตนเองและพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพ ตลอดจนพัฒนาทักษะทางสังคมและปลูกฝังจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม

๒) กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด และผู้บำเพ็ญประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่มุ่งปลูกฝังระเบียบวินัย กฎเกณฑ์ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสภาพชีวิตต่าง ๆ นำไปสู่พื้นฐานการทำประโยชน์ให้แก่สังคม และวิถีชีวิตในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข ซึ่งจัดให้เป็นไปตามข้อกำหนดของคณะกรรมการลูกเสือแห่งชาติ ยุวกาชาด สมาคมผู้บำเพ็ญประโยชน์ และกรมการรักษาดินแดน

ทั้งนี้ ในทางปฏิบัติสถานศึกษาจัดกิจกรรมในลักษณะของการบูรณาการ องค์ความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องส่งเสริมการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้มีความหมายกว้างขวางลึกซึ้งยิ่งขึ้นอีกทั้งให้ผู้เรียนได้ค้นพบและให้ศักยภาพที่มีในตนเองอย่างเต็มที่ เลือกตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผลเหมาะสมกับตนเอง สามารถวางแผนชีวิตและอาชีพได้อย่างมีคุณภาพเน้นการเสริมสร้างทักษะชีวิต คุณลักษณะทางอารมณ์ ศิลธรรม และจริยธรรม กิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิต กิจกรรมสร้างเสริมประสิทธิภาพการเรียนรู้ เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้สามารถหลอมเข้าไปในกิจกรรมลูกเสือ, เนตรนารี,

ยุวกาชาด, ผู้บำเพ็ญประโยชน์ โดยมุ่งเน้นการฝึกระเบียบวินัย การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข กิจกรรมชมรมวิชาการมุ่งเน้นประสบการณ์ความชำนาญการเฉพาะเรื่องที่ถนัดและสนใจจากการเรียนรู้กลุ่มสาระต่าง ๆ ชุมนุมต่าง ๆ เพื่อการร่วมกันคิดค้นกิจกรรมที่สร้างสรรค์ก่อให้เกิดความสนุก ความสุข และพัฒนาทักษะทางสังคม ทั้งนี้แม้จะแยกจัดกิจกรรมเฉพาะทางก็สามารถบูรณาการกิจกรรมแนวนอนเข้าไว้ เพื่อให้ค้นพบศักยภาพของตนเองในการจัดกิจกรรม มีเป้าหมายการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ดังนี้

๑) เป้าหมายการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมุ่งพัฒนาให้บุคคลรู้จักและเห็นคุณค่าในตนเอง และผู้อื่น มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ มีกระบวนการคิด มีทักษะในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมมีความสุข และมีจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ โดยกำหนดเป้าหมายในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนดังนี้

๑) ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่หลากหลายเกิดความรู้ ความชำนาญทั้งวิชาการและวิชาชีพอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

๒) ผู้เรียนค้นพบความสนใจ ความถนัด และพัฒนาความสามารถพิเศษเฉพาะตัวมองเห็นช่องทางในการสร้างงานอาชีพในอนาคตได้เหมาะสมกับตนเอง ผู้เรียนเห็นคุณค่าขององค์ความรู้ต่าง ๆ สามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในการพัฒนาตนเองและประกอบสัมมาชีพ

๓) ผู้เรียนพัฒนาบุคลิกภาพ เจตคติ ค่านิยมในการดำเนินชีวิต และเสริมสร้างศีลธรรม จริยธรรม

๔) ผู้เรียนมีจิตสำนึกและทำประโยชน์เพื่อสังคม และประเทศชาติ ในการจัดกิจกรรมจะยึดหลักการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนดังนี้

๑) มีการกำหนดวัตถุประสงค์และแนวปฏิบัติที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม

๒) จัดให้เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ ความสนใจ ความถนัด ความสามารถของผู้เรียน

๓) บูรณาการวิชาการกับชีวิตจริง ให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

๔) ใช้กระบวนการกลุ่มในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ฝึกให้คิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์จินตนาการที่เป็นประโยชน์และสัมพันธ์กับชีวิตในแต่ละช่วงวัยอย่างต่อเนื่อง

๕) จำนวนสมาชิกเหมาะสมกับลักษณะของกิจกรรม

๖) มีการกำหนดเวลาในการจัดกิจกรรมให้เหมาะสม สอดคล้องกับเป้าหมาย

๗) ผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินการครูเป็นทีปรีกษา ปฏิบัติหน้าที่และทำงานประจำโดยคำนึงถึงความปลอดภัย

๘) ยึดหลักการมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม มีการประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรมโดยวิธีที่หลากหลาย และสอดคล้องกับกิจกรรมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง^{๑๙}

คณะกรรมการดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนานิสิตนักศึกษาออกชั้นเรียนเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาเขตภาคกลางเพื่อพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย กล่าวว่า ในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน ควรเป็นไปดังนี้^{๒๐}

๑. การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียน จะต้องพัฒนา ๓ ประการควบคู่กันไป ไม่ควรให้น้ำหนักไปในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อันได้แก่

๑.๑ การให้ความรู้ทางคุณธรรม

๑.๒ การปลูกฝังค่านิยมทางคุณธรรม เพื่อให้ยังลึกกลงไปในจิตสำนึก ให้ได้รับรู้คุณค่าหรือได้กระจำค่านิยมในตัวเองได้

๑.๓ การปฏิบัติทางคุณธรรม เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง

๒. การพัฒนาคุณธรรม เป็นทักษะกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง การทำกิจกรรมเดียวอาจให้ผลระยะสั้น แต่ไม่ก่อให้เกิดจุดเปลี่ยนทางความคิด และพฤติกรรมระยะยาว

๓. ความเหมาะสมกับวัย การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ต้องให้เหมาะสมกับกลุ่มวัยและห้วงเวลา ดังนั้นการเลือกใช้กิจกรรม การเชิญวิทยากรอาจต้องพิจารณาความเหมาะสมด้วย

๔. เน้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม การพัฒนากิจกรรม จริยธรรม มิใช่ถ่ายทอดเพื่อให้นักเรียนจดจำ หรือมุ่งให้หลักธรรม แต่เพียงฝ่ายเดียว แต่ควรให้นักเรียนได้มีโอกาสประเมินค่าและใช้เหตุผลประกอบ เพื่อพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

^{๑๙} กรมวิชาการ, คู่มือจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตร, (กรุงเทพมหานคร : กุรุสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๑ – ๑๓.

^{๒๐} คณะอนุกรรมการดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนานิสิตนักศึกษาออกชั้นเรียน, รูปแบบการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนิสิตนักศึกษาด้วยกิจกรรมเสริมหลักสูตร, (กรุงเทพมหานคร : เอกสารประกอบการอบรม, ๒๕๕๐), หน้า ๘.

๕. การสอดคล้อง เชื่อมโยงกับความเป็นจริงของสังคม การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ควรให้นักเรียนได้ย้อนคิดเชื่อมโยงกับชีวิตจริงที่สัมผัสได้ โดยเฉพาะกับความเป็นจริงที่นักเรียนเผชิญอยู่

ยุพิน พิพิธกุล ได้เสนอวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ สำหรับนักเรียนไว้ดังนี้^{๒๑}

๑) วิธีการสอนแบบบรรยาย (Lecture Method) เป็นวิธีสอนที่ผู้สอนเป็นผู้บอกนักเรียนเป็นส่วนใหญ่ มักจะใช้กับนักเรียนที่มีจำนวนมาก วิธีการสอนนี้มักจะใช้ในการเล่าเรื่อง เล่าประวัติ เป็นต้น ครูผู้สอนที่สอนด้วยวิธีบรรยายจะต้องสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ลงในเรื่องที่ตนสอน หรือเล่าให้นักเรียนฟัง เช่น การประพฤติปฏิบัติตนที่ควรนำไปเป็นแบบอย่างของบุคคลในเรื่องที่เล่า ความกตัญญู ความมีมานะอดทน เป็นต้น

๒) วิธีการสอนแบบอธิบายและแสดงเหตุผล (Expository Method) เป็นวิธีการสอนที่ผู้สอนเป็นผู้บอกให้นักเรียนติดตาม เป็นวิธีสอนที่ในขณะที่ผู้สอนอธิบายนั้น ผู้สอนก็จะพยายามวิเคราะห์ ติดตาม ชี้แจง ให้นักเรียนเข้าใจ โดยการแทรกคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์เข้าไปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่เรียน

๓) วิธีการสอนแบบใช้คำถาม (Question Method) เป็นวิธีการสอนที่มุ่งเน้นให้ความรู้แก่นักเรียนโดยการถามตอบ ผู้สอนจะใช้คำถามอย่างต่อเนื่องและไล่ความคิดไปที่ละน้อย ๆ จนผู้เรียนสามารถสรุปเข้าใจได้ การใช้คำถาม ครูผู้สอนต้องเน้นย้ำให้นักเรียนได้พิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบก่อนที่จะตอบคำถาม

๔) วิธีการสอนแบบสาธิต (Demonstration Method) เป็นวิธีการสอนที่ผู้สอนแสดงหรือสาธิตให้ผู้เรียนดู ผู้สอนให้ความรู้แก่นักเรียนโดยใช้สื่อการเรียนการสอนที่เป็นรูปธรรม และใช้คำถามประกอบ

๕) วิธีการสอนแบบทดลอง (Experimental Method) เป็นวิธีการสอนที่มุ่งให้นักเรียนโดยการกระทำและการสังเกต เป็นการนำรูปธรรมมาอธิบายนามธรรม ซึ่งจะต้องมีสื่อและอุปกรณ์ต่าง ๆ ประกอบ

๖) วิธีการสอนแบบอภิปราย (Discussion Method) เป็นวิธีการสอนที่มุ่งให้นักเรียนรู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม ผู้เรียนจะรวมพลังความคิดเพื่อพิจารณาปัญหา ช่วยกันหาข้อเท็จจริง หาเหตุผลและร่วมกันตอบปัญหา เป็นวิธีการสอนที่ฝึกให้ผู้เรียนได้รู้จักกล้าแสดงออก รู้จักการใช้เหตุผล ฝึกการเป็นผู้ฟังที่ดี มีระเบียบวินัย ตลอดจนความอดทนและฝึกการทำงานร่วมกันตามแบบประชาธิปไตย

^{๒๑} ยุพิน พิพิธกุล, การเรียนการสอนคณิตศาสตร์, หน้า ๔๖.

๑) วิธีการสอนแบบโครงการ (Project Method) เป็นวิธีการสอนที่ผู้สอนให้ผู้เรียนทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ซึ่งผู้เรียนสนใจในโครงการนั้น ผู้สอนอาจจะต้องตั้งหัวข้อเรื่องให้ หรือผู้เรียนเสนอขึ้นมาเอง ผู้เรียนจะดำเนินการอย่างอิสระ ผู้สอนเป็นเพียงผู้ช่วยเหลือแนะนำ เมื่อผู้เรียนต้องการความช่วยเหลือเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตาม ผู้สอนจะต้องติดตามผลงานว่าผู้เรียนดำเนินการไปอย่างไร ผลงานก้าวหน้าไปเพียงใดหรือมีปัญหา อุปสรรคอย่างไร และผู้สอนจะต้องประเมินผลงานนั้นด้วย

๒) วิธีการสอนแบบวิเคราะห์ สังเคราะห์ (Analytic Synthetic Method) การวิเคราะห์เป็นวิธีการที่ผู้สอนพยายามแยกแยะปัญหาออกมาจากสิ่งที่ไม่รู้ไปสู่สิ่งที่รู้ จากส่วนรวมแยกแยะออกมาเป็นส่วนย่อย ส่วนการสังเคราะห์เป็นวิธีการนำข้อสรุปย่อยที่จำเป็นต่าง ๆ มารวมกันจนกระทั่งสามารถได้ข้อมูลสรุปที่ต้องการได้ หรือมีส่วนย่อยมาเป็นข้อสรุปรวม

สุรพล บัวพิมพ์ ได้เสนอวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ สำหรับนักเรียนไว้ดังนี้^{๒๒}

๑) จะต้องให้โอกาสที่เหมาะสมแก่นักเรียนในการฝึกฝนรูปแบบพฤติกรรมตามที่กำหนดไว้ในจุดประสงค์การเรียนรู้

๒) ประสบการณ์ในการเรียนรู้ ผู้สอนจะต้องให้ผู้เรียนได้รับความพึงพอใจจากการปฏิบัติ หรือเกิดพฤติกรรมนั้น ๆ ตามจุดประสงค์

๓) ประสบการณ์การเรียนรู้ จะต้องอยู่ในวิสัยที่เป็นไปได้ นั่นคือจะต้องเหมาะสมกับวุฒิภาวะและความสามารถของนักเรียนด้วย

๔) ประสบการณ์การเรียนรู้มีหลากหลายรูปแบบที่จะทำให้ให้นักเรียนบรรลุวัตถุประสงค์เดียวได้ ดังนั้นจะต้องจัดและเตรียมประสบการณ์การเรียนรู้ให้นักเรียนไว้หลาย ๆ รูปแบบ

๕) ประสบการณ์การเรียนรู้บางรูปแบบก็สามารถให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมตามจุดประสงค์ได้หลาย ๆ จุดประสงค์

^{๒๒} สุรพล บัวพิมพ์, การวางแผนการศึกษา, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒), หน้า ๕๗.

การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมที่โรงเรียนควรส่งเสริมนั้น ถึงแม้ว่าจะมีนักวิชาการได้เสนอแนะไว้มากมาย ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ได้นำแนวในการส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรม ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอ่างทอง ซึ่งได้กำหนดนโยบายการส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรม นักเรียนมาใช้เป็นแนวปฏิบัติดังนี้^{๒๓}

๑) จัดกิจกรรมหน้าเสาธงทุกเช้าเป็นประจำ เน้นฝึกมารยาทความเป็นผู้นำให้ทั่วถึง มีกิจกรรมสำคัญ คือ

- ๑) กิจกรรมเคารพธงชาติ สวดมนต์ และกล่าวคำปฏิญาณ
- ๒) กิจกรรมฝึกมารยาทการแสดงความเคารพบุคคลต่าง ๆ
- ๓) กิจกรรมรายงานผลการปฏิบัติหน้าที่รักษาความสะอาด เขตรับผิดชอบ

ประจำวันของนักเรียน

๒) การจัดกิจกรรมทางศาสนาในวันสุกัลป์ดาห์ มีกิจกรรมดังนี้

๑) กิจกรรมทางศาสนาทุกเย็นวันสุกัลป์ดาห์ ได้แก่ ฝึกจัดโต๊ะหมู่บูชา การกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ สวดมนต์ไหว้พระทำนองสรภัญญะ การนั่งสมาธิ

๒) กิจกรรมทางศาสนาที่จัดเพื่อให้ นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง นิมนต์ พระสงฆ์มาอบรมคุณธรรมจริยธรรม บรรยายธรรม ฝึกนักเรียนได้อารธนาศีล อารธนาธรรม

๓) กิจกรรมบันทึกความดี ให้ นักเรียนบันทึกความดีทำลงในสมุดแล้วนำมาเล่าให้เพื่อนฟัง

๓) จัดกิจกรรมทางศาสนาในวันสิ้นภาคเรียน มีกิจกรรมการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ได้แก่

- ๑) การประกาศเกียรติคุณและมอบรางวัลแก่นักเรียนประพฤติดี
- ๒) จัดประกวดการเล่านิทานธรรมะหรือนิทานชาดก
- ๓) จัดการแสดงของนักเรียนโดยเน้นเนื้อหาเกี่ยวกับจริยธรรม
- ๔) การคัดเลือกผู้นำนักเรียนด้านจริยธรรม

๔) ปฏิบัติกิจกรรมตามศาสนาของตนตามความเหมาะสม

จะเห็นได้ว่านโยบายเหล่านี้เป็นแนวทางที่โรงเรียนในสังกัดจะต้องนำไปปฏิบัติหรือกำหนดนโยบายขึ้นมาให้สอดคล้องกับนโยบายดังกล่าว โดยส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรมและจริยธรรมตามคุณลักษณะต่าง ๆ ที่พึงประสงค์

^{๒๓} สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอ่างทอง, แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘, (อ่างทอง : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอ่างทอง, ๒๕๕๘), หน้า ๒๕ – ๒๖, ๘๓.

คุณลักษณะของคนไทยที่ประเทศชาติต้องการและมีความจำเป็นต้องปลูกฝังให้ถึงพร้อมในสถานการณ์ปัจจุบันมี ๑๐ ประการ คือ^{๒๔}

- ๑) มีระเบียบวินัย
- ๒) มีความซื่อสัตย์ สุจริต และยุติธรรม
- ๓) ขยัน ประหยัด และยึดมั่นในสัมมาชีพ
- ๔) ดำเนินในหน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ
- ๕) รู้จักคิดเป็น วิจาร์ณ และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล
- ๖) กระตือรือร้นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย รักและเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
- ๗) มีพลานามัยสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ
- ๘) รู้จักพึ่งตนเอง มีอุดมคติ
- ๙) มีความภาคภูมิใจ รู้จักทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติ
- ๑๐) มีความเสียสละ เมตตาอารี กตัญญูกตเวที กล้าหาญ และสามัคคี

๒.๒ ความหมายของคุณธรรม และ จริยธรรม

๒.๒.๑ ความหมายของคุณธรรม (Virtue)

คุณธรรม เป็นคำที่มีผู้นำมาใช้ควบคู่กันอยู่เสมอ ๆ แม้คำสองคำนี้จะให้ความรู้และความหมายที่คล้ายกัน แต่มีบางสิ่งซึ่งจำแนกให้เห็นถึงความแตกต่างได้อย่างชัดเจน ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายในเรื่องของจริยธรรม ไว้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “คุณ” หมายถึง ความดีที่มีประจำในสิ่งนั้น ๆ “ธรรม” หมายถึง ความดี การทำดี ละความชั่วทั้งปวง ดังนั้น “คุณธรรม” หมายถึง สภาพคุณงามความดี ความประพฤติที่ดี การทำให้เกิดคุณงามความดี^{๒๕}

ยนต์ ชุ่มจิต ได้กล่าวไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง คุณสมบัติที่เป็นความดี ความถูกต้อง ซึ่งอยู่ภายในจิตใจของบุคคล ซึ่งพร้อมที่จะกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น หรือทั้งตนเองและผู้อื่น^{๒๖}

^{๒๔} ปราชญา กล้าผจญ, *คุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพ*, (กรุงเทพมหานคร : เขตโล่การพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๒๘๕.

^{๒๕} ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒*, หน้า ๒๑๗.

^{๒๖} ยนต์ ชุ่มจิต, *ความเป็นครู*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ โอ เอส พรินต์เฮาส์, ๒๕๓๔), หน้า ๒๐๗.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่า “คุณธรรม” คือ คุณสมบัติที่เสริมสร้างจิตใจให้
ดีงาม ให้เป็นจิตใจที่สูง ประณีตและประเสริฐ เช่น ความรัก ความเมตตา อยากให้ผู้อื่นพ้นทุกข์
ความยินดี การวางตัวเป็นกลาง ความมีน้ำใจ การเสียสละ ความกตัญญู ความละเอียด และความกลัว
บาป ความเคารพนบนอบ และความสุภาพอ่อนโยน^{๒๗}

พิสิษฐ์ ศิริรักษ์ ได้ให้ความหมายไว้เป็น ๒ ลักษณะคือ^{๒๘}

๑ **คุณธรรม** หมายถึง ความดีงามของลักษณะนิสัย หรือพฤติกรรมที่ได้กระทำ
จนเคยชิน

๒ **คุณธรรม** หมายถึง คุณภาพที่บุคคลได้กระทำตามความคิดและมาตรฐาน
ของสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับความประพฤติและศีลธรรม

กรมวิชาการ กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง คุณงามความดีในด้าน กาย, วาจา, และใจ
ซึ่งทำให้ผู้ปฏิบัติและสังคมเกิดความสงบสุข อันได้แก่หลักธรรมในศาสนาต่าง ๆ^{๒๙}

เพิ่มศักดิ์ วรรณยางกูร ได้กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง คุณงามความดี ซึ่งเป็นคุณสมบัติ
ทางกาย วาจา ใจ ใด ๆ ที่เป็นคุณไม่เป็นโทษ^{๓๐}

สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ ได้กล่าวว่า คุณธรรมหมายถึง สภาพคุณงามความดี
คนที่มีคุณธรรม หมายถึง คนที่มีจริยธรรมอยู่ในระดับสูงขึ้นไป คนที่มีคุณธรรมนั้น นอกจากจะ
ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นแล้วยังมีจิตใจเอื้ออาทรต่อผู้อื่น^{๓๑}

ลิขิต ชีรเวทิน ได้ให้ความหมายของ “คุณธรรม” ว่า หมายถึง จิตวิญญาณของปัจเจก
บุคคลศาสนาและอุดมการณ์เป็นดวงวิญญาณของปัจเจกบุคคลและสังคมด้วยปัจเจกบุคคลต้องมี
วิญญาณสังคมต้องมีจิตวิญญาณคุณธรรมของปัจเจกบุคคลอยู่ในการกล่อมเกลาเรียนรู้โดย พ่อ-แม่
สถาบันการศึกษา ศาสนา พรรคการเมือง และองค์กรของรัฐ^{๓๒}

^{๒๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม**, (กรุงเทพมหานคร :
กรมการศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๘.

^{๒๘} พิสิษฐ์ ศิริรักษ์, **มนุษย์สัมพันธ์**, (กรุงเทพมหานคร : พัฒนาวิชาการ, ๒๕๔๐), หน้า ๖๘.

^{๒๙} กรมวิชาการ, **แนวทางพัฒนาจริยธรรมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : กองวิจัยทางการศึกษา
กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๓๕), หน้า ๑.

^{๓๐} เพิ่มศักดิ์ วรรณยางกูร, **ศิลปวัฒนธรรมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : วังอักษร, ๒๕๔๓), หน้า ๕๓.

^{๓๑} สุวิทย์ มูลคำและ อรทัย มูลคำ, **วิธีการจัดการเรียนรู้ : เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะ**, (พิมพ์ครั้งที่ ๔),
(กรุงเทพมหานคร : ภาคพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓๕.

^{๓๒} ลิขิต ชีรเวทิน, **คนไทยในอุดมคติ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แม็ค, ๒๕๔๘), หน้า ๑๗.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน ได้กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง หลักธรรมที่สร้างความรู้สึกรักชอบชั่วดีในทางศีลธรรมที่มุ่งงามความดีภายในจิตใจอยู่ในชั้นสมบูรณ์จนเต็มเปี่ยมไปด้วยความสุขความยินดี^{๓๓}

วิวัฒน์ ชัดติยะมานะ ได้ให้ความหมายว่า คุณธรรมเป็นสิ่งที่ฝังงออยู่ในจิตใจของมนุษย์ ซึ่งจะแสดงออกมาโดยการกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจที่เป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติเพื่อเกิดประโยชน์แก่ตนเอง และการประกอบด้วยคุณสมบัติที่เป็นความดีงาม ความถูกต้อง ซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจของบุคคล ทำให้บุคคลนั้นพร้อมที่จะกระทำการต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์แก่ตนเองและไม่เบียดเบียนผู้อื่น หรือทำประโยชน์ให้กับผู้อื่น โดยไม่เบียดเบียนตนเอง หรือกระทำการที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น^{๓๔}

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ ได้กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง คุณลักษณะที่ฝังงอของบุคคลเป็นพื้นฐานสำคัญยิ่งของการปฏิบัติจริยธรรม คุณธรรม เป็นเรื่องของจิตใจ ดังนั้นการพัฒนาคุณธรรมจึงเป็นเรื่องของการพัฒนาจิตใจของบุคคลให้มีความรักความปรารถนาดี มีใจกว้าง มีความอดทน มีความเสียสละ มีความคิดเห็นในเรื่องที่ถูกต้องดีงามและความตั้งใจจริงที่จะงดเว้นจากการทำความชั่วและความเสื่อมเสียทุกชนิด^{๓๕}

พนัส หันนาคินทร์ กล่าวถึงคุณธรรมในสถานศึกษาสรุปได้ว่า ในการปกครองของครูในโรงเรียนให้ได้ผลพึงปรารถนานั้น นอกจากครูใหญ่จะมีลักษณะของผู้นำ และมีคุณสมบัติของความเป็นครูใหญ่แล้ว ยังต้องเป็นคนมีคุณธรรม นั่นก็คือ การสร้างคุณธรรมและการปฏิบัติตัวให้เป็นตามคุณธรรมที่ฝังงอนั้น^{๓๖}

วศิน อินทสระ ได้กล่าวถึง คุณธรรม หมายถึง อุปนิสัยอันดีงาม ซึ่งสั่งสม อยู่ในดวงจิตอุปนิสัยอันนี้ได้มาจากการพยายามและความประพฤติติดต่อกันมาเป็นเวลานาน^{๓๗}

^{๓๓} ดวงเดือน พันธุมนาวิน, จิตวิทยาและจิตวิทยาพัฒนาการ, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๓), หน้า ๑๑๕.

^{๓๔} วิวัฒน์ ชัดติยะมานะ, เอกสารประกอบการสอนวิชาคุณลักษณะและจรรยาบรรณครู, (ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๑.

^{๓๕} จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, สังคมวิทยา, (พิมพ์ครั้งที่ ๕), (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๗๕.

^{๓๖} พนัส หันนาคินทร์, การบริหารบุคคลในโรงเรียน, (กรุงเทพมหานคร : เนติกุลการพิมพ์, ๒๕๓๐), หน้า ๒๐๘.

^{๓๗} วศิน อินทสระ, พุทธจริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : ทองกวาง, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐๖.

สงวน สุทธิเลิศอรุณ ได้สรุปความหมายของคุณธรรมว่า คุณธรรมหมายถึง คุณความดีของบุคคลที่ได้กระทำไปด้วยความสำนึกในจิตใจ โดยมีเป้าหมายว่าเป็นการกระทำความดีหรือพฤติกรรมที่ดี ซึ่งเป็นที่ยอมรับของสังคม เช่น ความเสียสละ ความมีน้ำใจ ความเกรงใจ ความยุติธรรม และความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น^{๓๘}

ธีรรัตน์ กิจจารักษ์ ได้กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง ความรู้และความเข้าใจถึงธรรมชาติของความจริง ๆ แล้วจะไม่พลาดจากการประกอบความดี จะไม่ทำความชั่ว เพราะความไม่รู้นั่นเอง ทำให้ต้อง ทำความชั่ว ความเขลาเป็นความชั่วร้าย ร้ายพอ ๆ กับความรู้เป็นคุณธรรมหรือความดี ไม่มีใครตั้งใจทำความผิด ที่ทำผิดเพราะไม่รู้^{๓๙}

กู๊ด (Good.) ได้ให้ความหมายใน Dictionary of education ว่า “คุณธรรมมีความหมาย ๒ นัย คือ นัยแรก คือ ความดีงามของลักษณะนิสัย หรือพฤติกรรมที่ได้กระทำตามกันมาจนเป็นความเคยชิน ความหมายนัยที่ ๒ คือ คุณภาพของบุคคลที่ได้กระทำตามความคิดและตามมาตรฐานของสังคมซึ่งเกี่ยวกับความประพฤติและหลักศีลธรรม”^{๔๐}

บรรจง ชูสกุลชาติ กล่าวว่า คนมิใช่เป็นเพียงสิ่งที่มีชีวิต ที่ประกอบด้วย รูปร่างหน้าตาภายนอกที่มองเห็นได้ด้วยตาเท่านั้น แต่หากยังต้องประกอบด้วยคุณสมบัติสำคัญซึ่งทำให้แตกต่างไปจากสัตว์โลกทั่วไป สิ่งนั้นคือ “คุณธรรม” เพราะคุณธรรมนี้เองทำให้คนได้ชื่อว่าเป็น “มนุษย์” อันมีความหมายว่าเป็นผู้มีจิตใจสูง คำว่า “คุณธรรม” จึงหมายถึง สภาพความดีงามทั้งหลาย ซึ่งฝังลึกอยู่ในสำนึกของบุคคล อาจกล่าวได้ว่า คุณธรรมเป็นสมบัติของมนุษย์ชาติ โดยเฉพาะผู้มีคุณธรรมจึงเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยความรู้ ความเข้าใจ อารมณ์ ความรู้สึกและพฤติกรรมต่าง ๆ ที่แสดงออกอย่างถูกต้องดีงาม^{๔๑}

สุพล วังสินธ์์ สรุปไว้ว่า คุณธรรมหมายถึง คุณสมบัติภายในใด ๆ ก็ตาม ที่เป็นคุณไม่เป็นโทษเกิดขึ้นเพราะจิตรู้ ความจริง ความดี ความงาม^{๔๒}

^{๓๘} สงวน สุทธิเลิศอรุณ, *ปรัชญาและคุณธรรมสำหรับครู*, (กรุงเทพมหานคร : อักษรบัณฑิต, ๒๕๒๖), หน้า ๕.

^{๓๙} ธีรรัตน์ กิจจารักษ์, *คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร*, (เพชรบุรี : คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑.

^{๔๐} Good, C.V. *Dictionary of Education*. 3rd ed. New York : McGraw-Hill. p. 641.

^{๔๑} บรรจง ชูสกุลชาติ, *แนวความคิดปรับปรุงหลักสูตรเกษตรศาสตร์และคหกรรมศาสตร์เพื่อการทำงาน*, *วารสารมิตรครู*, (กุมภาพันธ์, ๒๕๔๒), ๔(๕), ๒๒, หน้า ๕.

^{๔๒} สุพล วังสินธ์์, *องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการทางจริยธรรม*, (สารพัฒนาหลักสูตร, ตุลาคม-พฤศจิกายน, ๒๕๓๔), ๑๑ (๖), หน้า ๑๕.

สมใจ เขียวสด กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึงสภาพคุณงาม ความดีที่สะสมอยู่ในจิตใจของแต่ละบุคคล หรือข้อกำหนดอันเป็นปทัสถานสำหรับความประพฤติและการปฏิบัติของบุคคล เพื่อรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณชื่อเสียงในฐานะเป็นผู้ประกอบคุณความดี^{๔๓}

เนตร์พัฒนา ยาวีราข ได้กล่าวว่า คุณธรรมหมายถึง คุณงามความดีของบุคคลที่มีจริยธรรมใจจิตใจมีความเคยชินในการประพฤติดีอย่างใดอย่างหนึ่ง ตรงข้ามกับกิเลส (vice) คุณธรรมคือความดีงามที่เกิดจากการกระทำ ความประพฤติปฏิบัติ ในสิ่งที่ดีงามทั้งต่อตนเอง และเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นแลสังคมส่วนรวมได้รับประโยชน์ด้วยคุณธรรมสำคัญ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ การบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่บุคคลต่าง ๆ^{๔๔}

ฉลอง มาปรีดา กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง ความดีที่อยู่ในจิตใจของบุคคลได้แก่ ความเมตตา กรุณา ความซื่อสัตย์ สุจริต ความเสียสละ และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความกตัญญู ความ پاکเพียร ความเห็นอกเห็นใจ ความละอายต่อความชั่ว และความกล้าที่จะทำความดี สิ่งเหล่านี้ต้องสร้างให้เกิดขึ้นกับจิตใจของบุคคลให้คงอยู่ตลอดไป เมื่อไม่มีศีลธรรม ประจําใจจึงกลายเป็นคนแข็งกระด้าง หยาบคาย หรือก้าวร้าว ไร้มารยาทแม้จะเป็นคนฉลาด บริหารงานเก่ง แต่เป็นที่รังเกียจของคนทั่วไป^{๔๕}

จากความหมายคุณธรรมของนักวิชาการต่าง ๆ พอสรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง คุณสมบัติที่เป็นความดี ความถูกต้อง ซึ่งอยู่ภายในจิตใจของบุคคล ช่วยเสริมสร้างจิตใจให้ดีงามให้เป็นจิตใจที่สูง ประณีตและประเสริฐ เช่น ความรัก ความเมตตา อยากให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความยินดี การวางตัวเป็นกลาง ความมีน้ำใจ การเสียสละ ความกตัญญู ความละอาย และความกล้าหาญ ความเคารพบนอบ และความสุภาพอ่อนโยน เป็นพื้นฐานสำคัญยิ่งของการปฏิบัติจริยธรรม คุณธรรมเป็นสมบัติของมนุษยชาติโดยเฉพาะผู้มีคุณธรรมจึงเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยความรู้ ความเข้าใจ อารมณ์ ความรู้สึกและพฤติกรรมต่าง ๆ ที่แสดงออกอย่างถูกต้องดีงาม

^{๔๓} สมใจ เขียวสด, **คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา**, เอกสารประกอบการบรรยาย, (กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยครูธนบุรี, ๒๕๔๔), หน้า ๖.

^{๔๔} เนตร์พัฒนา ยาวีราข, **จริยธรรมธุรกิจ**, (กรุงเทพมหานคร : เซ็นทรัลเอ็กซ์เพรส, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑.

^{๔๕} ฉลอง มาปรีดา, **คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๓๗.

๒.๒.๒ ความสำคัญของคุณธรรม

คุณธรรมเป็นปัจจัยที่สำคัญและจำเป็นมากสำหรับบุคคลต่าง ๆ ที่เสริมสร้างความสุขและความเจริญ ให้กับบุคคลและประเทศชาติเป็นส่วนรวม ดังที่นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ว่า

สมเดช สีแสง ได้สรุปไว้ว่า คุณธรรมเป็นเครื่องช่วยให้แต่ละบุคคลประสบความสำเร็จและความเจริญในหลาย ๆ ทาง คือ^{๔๖}

๑ คุณธรรมเป็นเครื่องธำรงศักดิ์ของความเป็นมนุษย์เรา ไม่ตีคุณค่าของมนุษย์เป็นตัวเงิน แต่จะตีค่ากันด้วยคุณธรรม ผู้ที่มีคุณธรรมจะเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นคนดี เป็นคนมีค่ามาก ส่วนคนไร้คุณธรรมอาจจะถูกประณามว่า “เหมือนมิใช่คน” เป็นคนมีค่าน้อย

๒ คุณธรรมเป็นเครื่องเริ่มบุคลิกภาพ เช่น “ความซื่อตรง” ทำให้คนมีความสมบูรณ์ในความคิดและการกระทำ เพราะไม่มีความขัดแย้งกันระหว่างความคิด คำพูด และการกระทำ

๓ คุณธรรมเป็นเครื่องเสริมมิตรภาพ เช่น “ความจริงใจ” ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอื่นเป็นไปอย่างราบรื่น คนไม่จริงใจย่อมไม่ได้รับความไว้วางใจ จึงทำให้เสียประโยชน์ที่ควรได้

๔ คุณธรรมเป็นเครื่องสร้างความสบายใจ ซึ่งนอกจากจะสบายใจเพราะการทำให้ในสิ่งที่ถูกต้องที่ควรแล้วยังสบายใจ เพราะการกระทำในสิ่งที่ถูกต้องที่ควร แล้วสบายใจไม่ต้องระแวงอันตรายที่จะมาอีกด้วย เพราะผู้มีความคุณธรรมจะเป็นผู้ประพฤติและปฏิบัติที่ถูกต้อง

๕ คุณธรรมเป็นเครื่องส่งเสริมความสำเร็จ และความมั่นคงปลอดภัยในการประกอบอาชีพและการดำรงอยู่

พิศิษฐ์ ศิริรักษ์ ได้กล่าวว่า คุณธรรมเป็นตัวกำหนดให้คนกระทำแต่สิ่งที่ดีงาม ไม่ก่อความวุ่นวายให้สังคม ถ้าคนเรามีคุณธรรมสังคมก็จะมีแต่ความสงบสุขร่มเย็น แต่ถ้ามนุษย์ขาดคุณธรรมจะทำให้สังคมเกิดความวุ่นวาย แ่่งแย่งชิงดีกัน ซึ่งจะก่อความเดือดร้อนให้แก่บุคคลที่อยู่รอบข้างหรือใกล้เคียง^{๔๗}

^{๔๖} สมเดช สีแสง, คู่มือการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (ฉบับปรับปรุง), (กรุงเทพมหานคร : ชมรมพัฒนาความรู้ด้านกฎหมาย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๓๗.

^{๔๗} พิศิษฐ์ ศิริรักษ์, มนุษย์สัมพันธ์, หน้า ๖๘.

วศิน อินทสระ ได้กล่าวถึงความสำคัญของคุณธรรมว่า คุณธรรม เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติให้คนเป็นคนดี มีความรักสามัคคี มีความรักสามัคคี มีความโอบอ้อมอารี และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน บุคคลที่มีคุณธรรมย่อมนำสุขมาให้บุคคลรอบข้าง ทั้งนี้เพราะคุณธรรมเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้ง ควบคุมพฤติกรรมที่แสดงออกเพื่อตอบสนองความปรารถนา สามารถมองเห็นได้ว่า อะไรเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาของคนกลุ่มใหญ่ และพร้อมที่จะแสดงออกเมื่อมีเหตุการณ์ หรือ สิ่งแวดล้อมมากระตุ้น^{๔๘}

ดังนั้น คุณธรรม จึงเป็นหลักธรรมสำคัญที่บุคคลทั่วไปควรนำไปประพฤติปฏิบัติให้เกิดขึ้นในตนเพื่อเป็นการเสริมสร้างให้มีความรักสามัคคี มีความโอบอ้อมอารี คุณธรรมเป็นเครื่องช่วยให้แต่ละบุคคลประสบความสำเร็จในความสุขความเจริญในหลาย ๆ ด้าน เป็นเครื่องธำรงศักดิ์ของความเป็นมนุษย์เรา เป็นเครื่องเริ่มบุคลิกภาพ, เป็นเครื่องเสริมมิตรภาพ, เป็นเครื่องสร้างความสบายใจ, เป็นเครื่องส่งเสริมความสำเร็จ

๒.๒.๓ ความหมายของจริยธรรม (Ethics)

คำว่าจริยธรรมนั้น นักการศึกษา และนักการศาสนา ต่างได้ให้คำจำกัดความอันเกี่ยวกับจริยธรรมไว้มากมายหลายความหมาย ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้กล่าวว่า “จริยธรรม” หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม^{๔๙}

พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระเพิ่มเติม ช่วงที่ ๑/ยุค) ได้ให้ความหมายของคำว่า “จริยธรรม” หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ^{๕๐}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวว่า จริยธรรม ในความหมายที่แท้ คือการดำเนินชีวิตทั้งระบบ จริยธรรมในทางตะวันตกเป็นแค่ Morality คือแค่ศีลเท่านั้น แต่ในความหมายทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า “พรหมจรรย์” หรือ “จริยธรรม” ได้แก่ มรรค มีศีล สมาธิ ปัญญา^{๕๑}

^{๔๘} วศิน อินทสระ, พุทธจริยศาสตร์, หน้า ๑๐๑.

^{๔๙} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๒๕๑.

^{๕๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระเพิ่มเติม ช่วงที่ ๑/ยุค), พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๔), หน้า ๕๑.

^{๕๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ถึงเวลามารื้อปรับระบบพัฒนาคนกันใหม่, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา กรมวิชาการ, ๒๕๔๓), หน้า ๔.

พระยาอนุมานราชธน กล่าวว่า จริยธรรม (Moral) โดยทั่วไปมีความหมายใกล้เคียงกับจริยศาสตร์ (Ethics) ในทางปรัชญา (Philosophy) เป็นเรื่องการค้นหาความจริงเกี่ยวกับคุณค่าของ ความประพฤติในสังคม ซึ่งถือว่าถูกต้อง ดีงาม และสิ่งที่ถือว่าผิด หรือชั่วไม่ควรประพฤติปฏิบัติ^{๕๒}

พุทธทาสภิกขุ ได้อธิบายถึงความหมายของคำว่า “จริยธรรม” แปลว่า “เป็นสิ่งที่พึงประพฤติจะต้องประพฤติในส่วนศีลธรรมนั้น หมายถึง สิ่งที่กำลังประพฤติอยู่หรือประพฤติแล้ว จริยธรรมหรือ (Ethics) อยู่ในรูปของปรัชญาคือสิ่งที่ต้องคิดต้องนึกส่วนเรื่องศีลธรรม (Morality) นี้ต้องทำอยู่จริง ๆ เพราะเป็นปัญหาเฉพาะหน้า”^{๕๓}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึง จริยธรรม ว่า “เป็นเรื่องของการดำเนินชีวิตในด้านต่าง ๆ ดังนี้”^{๕๔}

- ๑ พฤติกรรมทางกาย วาจา และการใช้อินทรีย์ ในการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม
- ๒ จิตใจของเรา ซึ่งมีเจตจำนง ความตั้งใจ แรงจูงใจที่จะทำให้เรามีพฤติกรรมสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างไร ตามภาวะและคุณสมบัติต่าง ๆ ของจิตใจนั้น ๆ
- ๓ ปัญญา ความรู้ ซึ่งเป็นตัวชี้ทางให้เราจะสัมพันธ์อย่างไรจึงจะได้ผล และเป็นตัวจำกัดขอบเขตว่าเราจะสัมพันธ์กับอะไร จะใช้พฤติกรรมได้แค่ไหน เรามีปัญญา มีความรู้แค่ไหน เราก็ใช้พฤติกรรมได้ในขอบเขตนั้น ๆ ถ้าเราขยายปัญญาความรู้ออกไป เราก็มีพฤติกรรมซับซ้อนและได้ผลดียิ่งขึ้น

โคลเบิร์ก (Kohlberg, L.) ได้ให้ความหมายจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม คือ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี เป็นกฎเกณฑ์ และมาตรฐานของความประพฤติในสังคมซึ่งบุคคลจะพัฒนาขึ้นจนมีพฤติกรรมในสังคม ซึ่งบุคคลจะพัฒนาขึ้นจนมีพฤติกรรมของตนเองได้นั้น สังคมจะเป็นตัวตัดสินว่า การกระทำนั้นถูกหรือผิด โดยในแต่ละสังคมจะมีเกณฑ์ในการตัดสินของสังคมนั้น^{๕๕}

^{๕๒} พระยาอนุมานราชธน, อ้างใน ชุศรี ศิริโคจน์สถิต, การสร้างแบบวัดจริยธรรมการอยู่ร่วมกันของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ สังกัดสำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๔, หน้า ๗.

^{๕๓} พุทธทาสภิกขุ, พุทธทาส แฉแนวจริยธรรมร่วมสมัย ชุดที่ ๓ จุดหมายปลายทาง และตัวแท้ของจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงตะวัน, ๒๕๕๓), หน้า ๕๕.

^{๕๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย, (กรุงเทพมหานคร : โครงการตำรา สำนักที่ปรึกษากรมอนามัย : กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๖), หน้า ๑๕.

^{๕๕} Kohlberg, L., Development of moral character and moral ideology in moral reasoning, Review of child development research. Hartford: Connecticut Printers. 1984, pp. 383 – 432.

เพิ่มศักดิ์ วรรณยางกูร ได้กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึงพฤติกรรมหรือการกระทำทางกาย ทางวาจา ทางใจ อันดีงามที่ควรประพฤติปฏิบัติ^{๕๖}

ปราณี วัชรวานิชย์ ให้ความหมายของจริยธรรม ว่าหมายถึงความประพฤติและการปฏิบัติที่ถูกต้อง เป็นความประพฤติที่ดีงาม สมควรอย่างยิ่งที่จะปฏิบัติสืบต่อกันไปและถือว่าจริยธรรมเป็นหน้าที่โดยตรงของทุกคนที่จะต้องปฏิบัติ^{๕๗}

จันทน์ ท่องประเสริฐ ได้ให้ความหมายไว้ว่า จริยธรรมประกอบด้วย “จริย” ซึ่งแปลว่า พึงประพฤติ, พึงปฏิบัติ, พึงดำเนิน กับคำว่า “ธรรม” ซึ่งมีความหมายหลายอย่าง ความหมายอย่างหนึ่งคือ “หลักการ” ดังนั้น จริยธรรม จึงแปลว่า ธรรมที่พึงประพฤติปฏิบัติหรือหลักดำเนินชีวิต ของมนุษย์ที่จะต้องพัฒนาไปตามลำดับจนถึงขั้นพ้นทุกข์หรือหมดกิเลสทั้งปวง^{๕๘}

บุญมี แท่นแก้ว ได้กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ธรรมชาติหรือหลักธรรมที่บุคคลควรประพฤติ จัดว่าเป็นคุณธรรมที่แสดงออกทางร่างกายในลักษณะที่ดีงามถูกต้องอันเป็นสิ่งที่ประสงค์ของสังคมและจริยธรรมจะมีได้จำต้องอาศัยหลักคำสอนทางศาสนา อันได้แก่ ศีล (precept) หมายถึงหลักหรือกฎเกณฑ์การประพฤติปฏิบัติเพื่อคัดหรือฝึกหัดกายและวาจาให้เรียบร้อยให้เป็นปกติ กล่าวคือจะพูดหรือทำอะไรให้เป็นไปตามปกติอย่าให้ผิดปกติ (ผิดศีล) เช่น พูดให้ถูกต้อง ให้เป็นธรรม กระทำให้ถูกต้องให้เป็นธรรม เมื่อพูดหรือกระทำถูกต้องเป็นธรรม ย่อมมีความสุขความสบาย เยือกเย็น ไม่เดือดร้อนอันเป็นผลการมีความสุข ความสบาย เยือกเย็น ไม่เดือดร้อน ดังกล่าวจึงเป็นผลของการมีศีลหรือเป็นผลแห่งการมีคุณธรรมในจิตใจ เมื่อมีคุณธรรมในจิตใจแล้วก็จะเป็นเหตุให้ประพฤติจริยธรรมได้ถูกต้องดังนั้น คุณธรรมและศีลจึงเป็นโครงสร้างจริยธรรม^{๕๙}

ทิสนา แคมมณี ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า “จริยธรรม เป็นการแสดงออกทางการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งสะท้อนคุณธรรมภายในให้เห็นเป็นรูปธรรม”^{๖๐}

^{๕๖} เพิ่มศักดิ์ วรรณยางกูร, ศิลปวัฒนธรรมไทย, หน้า ๕๘.

^{๕๗} ปราณี วัชรวานิชย์, จริยธรรมกับชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : คุณมนุสย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๔๒), หน้า ๔.

^{๕๘} จันทน์ ท่องประเสริฐ, หลักการครองตน, (กรุงเทพมหานคร : สนุกอ่าน, ๒๕๔๑), หน้า ๑๓.

^{๕๙} บุญมี แท่นแก้ว, จริยธรรมกับชีวิต (พิมพ์ครั้งที่ ๖), (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๒๕.

^{๖๐} ทิสนา แคมมณี, การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยม: จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร: เสริมสิน ปริเพรส ชิสเท็ม, ๒๕๔๓), หน้า ๔.

บราวน์ (Brown.) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรมหมายถึง ระบบกฎเกณฑ์สำหรับวิเคราะห์การกระทำผิดหรือถูกของบุคคล จริยธรรมเปลี่ยนแปลงวิวัฒนาการจากประสบการณ์ของบุคคล ซึ่งบราวน์ได้จำแนกองค์ประกอบของจริยธรรมออกเป็น ๓ มิติ คือ^{๖๑}

- ๑ ความรู้ (Knowledge)
- ๒ ความประพฤติ (Conduct)
- ๓ ความรู้สึก (Feeling)

ประกาศรี สือฮาไฟ ได้ให้ความหมายไว้ว่า จริยธรรม (Ethics) มาจากภาษาอังกฤษว่า “Ethos” แปลว่าหลักความประพฤติหรือลักษณะนิสัย (Character) หมายถึงความคิดรวบยอดหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับคุณค่า หรือค่านิยม (Value Concepts) และจริยธรรมยังหมายถึงหลักความประพฤติที่อบรมกิริยา และปลูกฝังลักษณะนิสัยให้อยู่ในครรลองของคุณธรรม หรือศีลธรรม คุณค่าทางจริยธรรมซ้ำให้เห็นถึงความเจริญงอกงามในการดำรงชีวิตอย่างมีระเบียบแบบแผนตามวัฒนธรรมของบุคคลที่มีลักษณะของจิตใจที่ดีงาม อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ทำให้บุคคลมุ่งกระทำ ความดีละเว้นความชั่ว มีแนวทางความประพฤติอยู่ในเรื่องของความดีความถูกต้องความควรในการปฏิบัติตนเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างสงบเรียบร้อย และเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น มีคุณธรรม และ มโนธรรมที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดี โดยสำนึกที่จะใช้สิทธิ และหน้าที่ของตนตามค่านิยมที่พึงประสงค์และได้เสนอพื้นฐานการจัดการศึกษาด้านจริยธรรมที่สำคัญไว้ ๓ ประการคือ^{๖๒}

๑ หลักจริยธรรม (Moral Principles) ประกอบด้วย

๑) **อัตวิจิ (Self)** เป็นการวิเคราะห์ที่ได้จากตนเองมองเห็นมาตรการ และวิธีการที่จะดำเนินชีวิตตามแนวทางที่ถูกต้อง การกล่อมเกลา ขัดเกลา พื้นฐานของจิตใจให้มั่นคงในคุณธรรมเป็นคนดีมีประโยชน์ต่อสังคมหรือ ความมีหิริโอตตัปปะ

๒) **การแลกเปลี่ยน (Exchang)** คือ รู้จักการให้ ถ้าตนเองรู้จักการให้แลกเปลี่ยนกัน ไม่เอาเปรียบกัน เติมสิ่งที่ขาดตกบกพร่องให้สมบูรณ์ ความขาดแคลนยากไร้ก็จะลดน้อยลง การแลกเปลี่ยนกันจะทำให้มีสภาพที่สมบูรณ์

๓) **สัมพันธ์ภาพ (Relationship)** คือความสัมพันธ์ที่ผูกพันกันโดยทางเครือญาติ การติดต่อคุ้นเคยกันหรือโดยกิจกรรมทางสังคม ทำให้แนวความคิดขยายขอบเขตกว้างออกจากตนเองเพื่อแผ่ไปยังผู้อื่น

^{๖๑} Brown, Roger., **Social Psychology**. New York : Free Press, 1965, p 411.

^{๖๒} ประกาศรี สือฮาไฟ, อ้างใน กรมวิชาการ, **กรอบความคิดเพื่อส่งเสริม และพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ที่เน้นความมีวินัยและความเป็นประชาธิปไตย**, (กรุงเทพมหานคร : ครุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๑), หน้า ๑๓-๑๔.

๔) ระบบสังคม (Social System) คือค่านิยมที่วิเคราะห์คุณค่าความถูกต้องผิดชั่ว ดี จนเป็นหลักการ กฎเกณฑ์กำหนดแนวศีลธรรมให้ยึดถือปฏิบัติ ถ้าถึงระดับเข้มข้นก็จะเป็นลัทธิศาสนามีศาสดาเป็นผู้ชี้นำวางแนวทางความประพฤติ ก่อตัวเป็นกลุ่มสังคมใหญ่ ได้แก่ ชาดรวมอารยธรรมวัฒนธรรม เป็นต้น อันเป็นวิถีทางในการดำรงชีวิตของสังคม

๕) การบำเพ็ญประโยชน์และพันธสัญญาประชาคม (Utility and Social Contract) เป็นการปฏิบัติตามระเบียบ ก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชาติ มีความสัมพันธ์เป็นมิตรไมตรี ต่างแสดงความสามารถตามบทบาทของตน ใช้สิทธิและหน้าที่ให้เกิดความสงบสุขและความสามัคคี สามารถควบคุมการรุกรานล่วงล้ำอธิปไตยโดยมิชอบได้

๖) ศาสดธรรม (Universal) คือหลักมโนธรรมสากลที่ครอบคลุมหมดทั้งโลก เป็นข้อยืนยันคุณค่าความดีของทุกศาสนาว่าล้วนมุ่งวางแนวทางให้คน หรือศาสนิกชนของตนบำเพ็ญตนอยู่ในคุณงามความดีตามที่ได้สร้างสรรค์หลักธรรมไว้ มีการกล่อมเกล่าจิตใจ ให้ศรัทธาแน่นในการบำเพ็ญตนให้มีสาระ มุ่งถึงเป้าหมายของความเชื่อสูงสุดที่ยึดมั่น ซึ่งล้วนเป็นสุคติหรือหนทางที่ดีงาม หลักจริยธรรมที่ขยายขอบเขตจากเล็กสุดคือเฉพาะตนไปจนถึงสากล

๒ การอธิบายค่านิยม (Value Clarification) ประกอบด้วย

๑) การเลือกคุณค่า (Choosing) คือ การดำเนินชีวิตที่มีวิถีทางให้เลือกมากมาย ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ เหตุการณ์ ความเหมาะสมที่จะเลือกกระทำหรือละเว้นการกระทำสิ่งใด

๒) การกำหนดคุณค่า (Prizing) คือ กำหนดน้ำหนักหนักชั่งดูว่าควรเลือกสิ่งใดควรกระทำเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย สิ่งใดที่ประสงค์ หรือต้องการมากที่สุด จึงยึดถือในสิ่งนั้น การตีค่าขึ้นอยู่กับผู้กำหนดของสิ่งหนึ่งอาจมีค่าต่อคนหนึ่งมากกว่าผู้อื่น การกำหนดคุณธรรมจึงต้องเป็นสากลจึงจะเกิดความเข้าใจในแนวเดียวกัน

๓) การปฏิบัติตามคุณค่า (Acting) คือการกระทำจากสิ่งที่เลือกแล้ว กำหนดค่าไว้แล้วว่าดีที่สุด บุคคลพึงปฏิบัติตาม และอธิบายค่านิยมที่ตนยอมรับปฏิบัตินั้นให้ได้ ถ้าสังคมที่กว้างขึ้นควรมีระบบระเบียบเป็นกฎเกณฑ์ให้ชัดเจน

๓ องค์ประกอบของจริยธรรม (Moral Elements) ประกอบด้วย

๑) ระเบียบวินัย (Discipline) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่ง การหย่อนระเบียบวินัยทำให้เกิดการละเมิดสิทธิและบทบาทของแต่ละบุคคล

๒) สังคม (Society) เป็นการรวมกลุ่มกันประกอบกิจกรรมอย่างมีระเบียบแบบแผน ก่อให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม มีวัฒนธรรมอันเป็นความมีระเบียบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชน

๓) **อิสระเสรี (Autonomy)** เป็นความมีสำนึกในมโนธรรมที่พัฒนาเป็นลำดับ ก่อให้เกิดความอิสระสามารถในการดำรงชีวิตตามสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการศึกษา ประสบการณ์ในชีวิต มีความสุขอยู่ในระเบียบวินัยและสังคมของตน เป็นค่านิยมที่สูงสุดที่คนได้รับการขัดเกลาแล้ว สามารถบำเพ็ญตนตามเสรีภาพเฉพาะตนได้อย่างอิสระสามารถปกครองตนเองและชักนำตนเองให้อยู่ในทำนองครองธรรม

สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง หลักประพจน์ที่มีการฝึกอบรมให้เป็นความประพฤติของพลเมืองดี โดยเน้นที่รายบุคคลเท่ากับที่ตระหนักถึงผลทางสังคมที่จะดำรงรูปแบบของสังคมนั้น ดังนั้น หลักจริยธรรมจึงไม่มีใคร คนใดคนหนึ่งผูกขาด การตัดสินใจไม่ใช่เรื่องเหนือธรรมชาติไม่สร้างรูปแบบเฉพาะผูกขาดหรือวิถีชีวิตเพียงอย่างเดียวอย่างใดอย่างหนึ่ง การแปลความหมายคุณธรรม จริยธรรมในชีวิตสังคมซึ่งเต็มไปด้วยการเร่งรัดหน้าที่ จะสร้างลักษณะนิสัยของบุคคลโดยเป็นความสำคัญในด้านจิตใจ ในการจัดจริยศึกษา^{๖๓}

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ ได้กล่าวว่า จริยธรรมหมายถึง ความถูกต้องที่พึงงาม สังคมทุกสังคมจะกำหนดกฎเกณฑ์ กติกา บรรทัดฐานของตนเองว่าอะไร คือสิ่งที่พึงงาม อะไรคือความถูกต้องในสังคมใจ การขโมย การปล้นเพื่อความอยู่รอดถือเป็นเรื่องปกติถูกต้องในหมู่มนุษย์ แต่ในสังคมทั่วไปการขโมยการปล้นเขากิน ถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เป็นความผิดที่ต้องมีบทลงโทษดังนั้นสิ่งที่ เป็นความดี ความถูกต้องในความคิดของแต่ละบุคคลจึงขึ้นอยู่กับพื้นฐานการขัดเกลาอบรมของบุคคลในสังคมนั้น ๆ^{๖๔}

จันทน์ อติวัฒนสิทธิ์ ได้กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง กฎเกณฑ์หรือแนวทางที่พึงปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงคุณงามความดี หรือเพื่อให้เกิดคุณธรรม กฎเกณฑ์หรือแนวทางที่ปฏิบัติได้รับการประเมินค่าว่าเป็นสิ่งที่ดี สามารถนำผู้ประพฤติปฏิบัติตนให้บรรลุผลที่หวังไว้ได้ ขณะเดียวกันก็ไม่สร้างความทุกข์ความเดือดร้อนแก่บุคคลดีหรือสุจริตชนทั้งหลาย การปฏิบัติตามจริยธรรมย่อมให้ผลดีแก่ผู้ปฏิบัติ สังคม และสิ่งแวดล้อม ผู้ปฏิบัติตามจริยธรรมย่อมได้ชื่อว่าเป็นคนดี หากบุคคลในสังคมทุกคนปฏิบัติตามหลักจริยธรรม สังคม สิ่งแวดล้อมจะไม่ถูกเบียดเบียนและถูกรบกวนจนเกิดสภาพเสียดุลยภาพทางสังคมและระบบนิเวศวิทยา^{๖๕}

^{๖๓} พัฒนาข้าราชการพลเรือน, (สถาบัน), **คุณธรรมจริยธรรม สำหรับผู้บริหาร**, เอกสารประกอบการบรรยาย, (กรุงเทพมหานคร : ๒๕๔๒), หน้า ๕.

^{๖๔} สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, **จริยธรรมทางวิชาการ (พิมพ์ครั้งที่ ๒)**, (กรุงเทพมหานคร : เพ็ญฟ้า, ๒๕๔๒), หน้า ๓.

^{๖๕} จันทน์ อติวัฒนสิทธิ์, **สังคมวิทยา**, หน้า ๑๕๕.

เมสคอน,โบวี และ ทิน (Mescon, Bovee, & Thill) ได้กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง การศึกษาเกี่ยวกับมาตรฐานของการควบคุมพฤติกรรมและทางเลือกของบุคคลซึ่งอยู่บนพื้นฐานของ กฎ ก่านิยมและความเชื่อด้านศีลธรรม^{๖๖}

เสฐียรพงษ์ วรรณปก ได้อธิบายถึงจริยธรรมในลักษณะกว้าง ๆ ว่า “จริยธรรม คือ หลักสำหรับให้คนเรายึดถือในการปฏิบัติตน จริยธรรมตัดสินให้เราเป็นคนดี มีความประพฤติ ดีละเว้นความชั่ว ในบางกรณีเราบอกได้ทันทีว่า ความประพฤติใดที่เรียกว่าดี ความประพฤติใด ที่เรียกว่าชั่ว แต่ในบางกรณีเราจะต้องพิจารณาก่อนที่จะบอกได้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว ความเห็นของ คนเราเกี่ยวกับเรื่องดีหรือชั่วไม่เหมือนกัน เพราะต่างฝ่ายต่างก็มีมาตรฐานสำหรับการวัดหรือ ตัดสินใจไม่เหมือนกัน มาตรฐานการตัดสินความดี ความชั่ว อาจมองได้เป็น ๔ ด้าน คือ ด้านสังคม, ด้านเศรษฐกิจ, ด้านปรัชญา, และด้านศาสนา^{๖๗}

เพ็ญแข ประจันปัจจนิก และคณะ ได้ให้ความหมายของคำว่า “จริยธรรม” ว่า หมายถึงหลักการ ศีลธรรม ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี พฤติกรรมอันดีงามที่ปลูกฝังอยู่ในตัวบุคคล สามารถใช้เป็นแนวทางให้แก่บุคคลในการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง เป็นที่ยอมรับในสังคม เป็นเกณฑ์ในการตัดสินพฤติกรรมของบุคคลว่าสิ่งใดดีหรือไม่ดี ควรจะทำหรือไม่ควรทำ^{๖๘}

กีฟฟิน และ เอเบิร์ต (Griffin, & Ebert) ได้กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ความเชื่อว่า สิ่งใดคือความถูกต้องและสิ่งใดคือความไม่ถูกต้องหรือพฤติกรรมใดเป็นสิ่งที่ดี หรือพฤติกรรมใด เป็นสิ่งที่ไม่ดีทั้งนี้ พฤติกรรมเหล่านี้ย่อมมีผลกระทบต่อบุคคลอื่น^{๖๙}

พจนานุกรมลองแมน (Longman Dictionary) ได้ให้ความหมายไว้ว่า จริยธรรม ใช้คำ ภาษาอังกฤษว่า “moral” แปลว่า เรื่องที่เกี่ยวกับอุปนิสัย ความประพฤติ หรือการกระทำของบุคคล ซึ่งตัดสินว่าดีหรือชั่ว ถูกหรือผิด โดยถือว่า ต้องการกระทำความดี ที่ถูก เพื่อให้พฤติกรรมหรือการ กระทำของตนบริสุทธิ์ สิ่งใดที่เป็นจริยธรรม สิ่งนั้นควรกระทำ ควรประพฤติ^{๗๐}

^{๖๖} Mescon, M. H., Bovee L. & Thill, J. V., **Business Today (9th ed.)**. New Jersey: Prentice-Hall. 1999, p. 89.

^{๖๗} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, สวนทางนิพพาน, หนังสือพิมพ์ ไทยรัฐ, ฉบับวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๓๐, (กรุงเทพมหานคร), หน้า ๑๔.

^{๖๘} เพ็ญแข ประจันปัจจนิก และคณะ, รายงานการวิจัยเรื่อง “การยกระดับคุณธรรม จริยธรรมของ สังคมไทยเพื่อการปฏิรูปสังคม : แนวทางและการปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๑), หน้า ๑๔.

^{๖๙} Griffin, R. W. & Ebert, R. J. **Business (5th ed.)**. New Jersey: Prentice-Hall. 1999. p. 64.

^{๗๐} Longman Dictionary of Centemporary English. Burnt Mill : Pitman.1984, p. 706.

จากความหมายของนักวิชาการ จริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม และเป็นธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงคุณงามความดี เพราะความประพฤติใดที่เรียกว่าดี ความประพฤติใดที่เรียกว่าชั่ว แต่ในบางกรณีเราจะต้องพิจารณาก่อนที่จะบอกได้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว ความเห็นของคนเราเกี่ยวกับเรื่องดีหรือชั่วไม่เหมือนกัน เพราะต่างฝ่ายต่างก็มีมาตรฐานสำหรับการวัดหรือตัดสินใจไม่เหมือนกัน มาตรฐานการตัดสินความดี ความชั่ว อาจมองได้เป็น ๔ ด้าน คือ ด้านสังคม, ด้านเศรษฐกิจ, ด้านปรัชญา, และด้านศาสนา ซึ่งสะท้อนคุณธรรมภายในให้เห็นเป็นรูปธรรม

๒.๒.๔ ความสำคัญของจริยธรรม

จํานงค์ ทองประเสริฐ ได้กล่าวถึงความสำคัญของจริยธรรมว่า บุคคลใดที่มีจริยธรรมเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน จะทำให้เป็นผู้ที่มีแต่ความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงในหน้าที่การงาน ได้รับการยกย่องสรรเสริญและเคารพเชื่อฟังจากบุคคลทั่วไป มีชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ไร้ภัยอันตรายใด ๆ เพราะแวดล้อมด้วยความรัก ความนับถือจากบุคคลที่อยู่รอบข้าง และครอบครัวจะมีความอบอุ่นมั่นคง ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ฝืดเคือง^{๑๑}

ปราณี วิฑูรวานิชย์ ได้กล่าวถึงความสำคัญของจริยธรรมว่า จริยธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อมนุษย์อย่างมาก ทั้งนี้เพราะจริยธรรมเป็นสิ่งที่จะช่วยให้คนประพฤติและปฏิบัติตนให้อยู่ในสิ่งที่ดีงาม จริยธรรมจะช่วยให้มนุษย์มีแนวทางในการดำเนินชีวิต มีหลักการครองตน ที่ถูกต้องสมบูรณ์ และสามารถนำพามนุษย์ไปสู่จุดหมาย คือ ความดับทุกข์ หรือ ความหมดสิ้นปัญหา อยู่อย่างเป็นอิสระไร้ทุกข์^{๑๒}

ปวิญ อึ้งภากรณ์ ได้แสดงทัศนะถึงความสำคัญของจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาไว้พอสรุปได้ดังนี้

- ๑) เพื่อที่จะอบรมนักเรียนให้เป็นมนุษย์ที่ดี มีความซื่อสัตย์สุจริต มีศีลธรรม เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ ทำชอบ ประพฤติชอบ
- ๒) ควรจะอบรมนักเรียน รวมทั้งนักศึกษามหาวิทยาลัยให้รู้จักใช้ความคิด รู้จักบำรุงสติปัญญาให้เฉียบแหลมเพื่อนำมาใช้ประโยชน์แก่ตนและแก่ประชาชน
- ๓) ฝึกนักเรียนให้มีความรู้สำหรับใช้ประกอบอาชีพ โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น

^{๑๑} จํานงค์ ทองประเสริฐ, หลักการครองตน, หน้า ๑๔.

^{๑๒} ปราณี วิฑูรวานิชย์, จริยธรรมกับชีวิต, หน้า ๖.

และนอกจากนี้ยังได้แสดงให้เห็นเพิ่มเติมอีกว่า การศึกษาอบรมดังกล่าวไม่ได้จำกัดอยู่แต่ในสถานศึกษาเท่านั้น โดยเฉพาะในหัวข้อที่ ๑ ควรจะรับการอบรมจากทางบ้าน ข้อนี้สำคัญมาก แม้จะเป็นเรื่องที่รู้ ๆ กันอยู่ แต่ด้วยสมัยปัจจุบันพ่อ-แม่ ผู้ปกครอง มักโยนความรับผิดชอบไปให้ครู อาจารย์ และสถานศึกษา ดังนั้นสถานศึกษามีความสำคัญมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับวิชาการ และวิชาชีพ ตามข้อ ๒ และ ข้อ ๓ ผู้ใดได้รับการศึกษาในระดับต่ำก็จะได้รับประโยชน์น้อย แต่ถ้าการศึกษาสูงขึ้นไปก็จะได้รับประโยชน์เพิ่มพูนขึ้น แต่หากผู้ใดมีสันดานเลวและบกพร่องในข้อ ๑ คือ ปราศจากความซื่อสัตย์สุจริต และมีศีลธรรม คุณประโยชน์ที่จะได้รับจาก ข้อ ๒ และ ข้อ ๓ ย่อมกลายเป็นโทษ และในบางกรณีย่อมกลายเป็นโทษมหันต์^{๓๓}

สรุปได้ว่า บุคคลใดที่มีจริยธรรมเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน จะทำให้เป็นผู้ที่มีแต่ความเจริญก้าวหน้าและมีความมั่นคงในหน้าที่การงาน ได้รับการยกย่องสรรเสริญและเคารพเชือฟังจากบุคคลทั่วไป มีชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ไร้ภัยอันตรายใด ๆ เพราะแวดล้อมด้วยความรัก และมักเป็นบุคคลที่ได้รับความนับถือจากบุคคลที่อยู่รอบข้าง อันเป็นการก่อให้เกิดประโยชน์และความสุขทั้งต่อตนเองและสังคม เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างทั้งคุณธรรมและจริยธรรมให้เกิดขึ้นในบุคคลนั้นมากที่สุด

๒.๓ ทฤษฎีทางจิตวิทยาที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

การพัฒนาทางจริยธรรม และการเรียนรู้ทางจริยธรรมของมนุษย์นั้น มีการกล่าวถึงทั้งทางทฤษฎีทางจิตวิทยา และแนวคิดของนักวิชาการหลายท่านซึ่งแต่ละทฤษฎีมีข้อเกี่ยวข้องแตกต่างกัน ดังนั้นการนำทฤษฎีต่าง ๆ ไปใช้ต้องพิจารณาถึงจุดเด่นและจุดด้อยของทฤษฎีนั้น ๆ แล้วนำมาบูรณาการกับทฤษฎีอื่น ๆ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และลดข้อบกพร่องที่จะเกิดขึ้น^{๓๔} ซึ่งในที่นี้จะนำเสนอทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานักเรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม ดังนี้

^{๓๓} ปิ้ว อึ้งภากรณ์, *ทัศนะว่าด้วยการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๕), หน้า ๓ – ๔.

^{๓๔} กรมวิชาการ, *กรอบความคิดเพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่เน้นความมีวินัยและความเป็นประชาธิปไตย*, (กรุงเทพมหานคร : กรุสกาลาดพร้าว, ๒๕๔๑), หน้า ๓๘.

๒.๓.๑ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม

ทฤษฎีส่งเสริมทางจริยธรรมมีทฤษฎีต่าง ๆ ที่กล่าวถึงการส่งเสริมการพัฒนาทางคุณธรรมและจริยธรรมดังนี้

ทฤษฎีส่งเสริมการพัฒนาทางจริยธรรม

เพียเจท์ (Piaget) การพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์เป็นไปตามขั้นและขึ้นอยู่กับวัยโดยแบ่งออกเป็น ๒ ขั้นใหญ่ ๆ คือ ขั้นแรกอายุระหว่าง ๕ – ๘ ปี เป็นขั้นยอมรับกฎเกณฑ์จากผู้มีอำนาจเหนือตน (Heteronymous) เช่น บิดา มารดา ครู และเด็กที่โตกว่า เด็กจะปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดและเชื่อว่ากฎเกณฑ์เปลี่ยนแปลงไม่ได้ ขั้นที่สอง เป็นขั้นการยอมรับการเปลี่ยนแปลงของกฎเกณฑ์ (Autonomous) อายุตั้งแต่ ๙ ปีขึ้นไป เด็กจะเริ่มมีความคิดว่ากฎเกณฑ์คือ ข้อตกลงระหว่างบุคคล และผู้ที่ใช้กฎเกณฑ์จะต้องร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และกฎเกณฑ์อาจเปลี่ยนแปลงได้^{๓๕}

สง่า วุฒิประจักษ์ ได้กล่าวถึงเพียเจท์ (Piaget) ว่าเป็นผู้ริเริ่มแนวความคิดที่ว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ขึ้นอยู่กับความสามารถทางสติปัญญาในการที่จะรู้กฎเกณฑ์และลักษณะต่าง ๆ ทางสังคม โดยพัฒนาการทางด้านจริยธรรมของบุคคลจะขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลนั้นด้วย เพียเจท์ได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์เป็น ๓ ขั้น คือ^{๓๖}

ขั้นที่ ๑ ขั้นก่อนจริยธรรม เริ่มแต่แรกเกิดจนกระทั่งถึง ๒ ขวบ เด็กในวัยนี้ยังไม่มีความสามารถในการรับรู้สิ่งแวดลอมอย่างละเอียด แต่มีความต้องการทางกายซึ่งต้องการที่จะได้รับการตอบสนองโดยไม่คำนึงถึงกาลเทศะใด ๆ ทั้งสิ้น เป็นการสนองต่อกฎเกณฑ์ตามวัฒนธรรมมีการตัดสินใจเพื่อกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองโดยไม่คำนึงถึงผู้อื่น

ขั้นที่ ๒ ขั้นยึดคำสั่ง พัฒนาการขึ้นนี้อยู่ในช่วงอายุ ๒ – ๘ ปี เด็กจะมีความเกรงกลัวต่อผู้ใหญ่และเห็นว่าคำสั่งของผู้ใหญ่คือประกาศิตที่ตนต้องกระทำตาม โดยถือว่าเป็นการทำตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มโดยไม่คำนึงถึงผลที่ผ่านมา

^{๓๕} Piaget, อังโน ทิศนา เขมมณี, การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม, จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑.

^{๓๖} สง่า วุฒิประจักษ์, การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในการสอนจริยธรรมกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ด้วยการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับการสอนตามคู่มือครู, **ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม.**, (หลักสูตรและการสอน, กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๑), ถ่ายเอกสาร.

ขั้นที่ ๓ ขั้นยึดหลักแห่งตน พัฒนาการขั้นนี้อยู่ในช่วงอายุ ๘ – ๑๐ ปี เพียเจต์ เชื่อว่า เกิดขึ้นจากพัฒนาการทางสติปัญญาและจากประสบการณ์ในการมีบทบาทในกลุ่มเพื่อน ด้วยกัน ความเกรงกลัวอำนาจภายนอกจะเป็นหลักภายในจิตใจของเด็กเกี่ยวกับความยุติธรรม ซึ่งหมายถึงการแลกเปลี่ยนกันและความเท่าเทียมกันของบุคคลในช่วงวัย ๘ – ๑๐ ปี เด็กที่อยู่ในสังคมปกติจะบรรลุถึงขั้นที่ ๓ แต่ก็อาจจะมีเด็กบางคน que พัฒนาการของเขาอาจจะหยุดชะงักในขั้นที่ ๒ เนื่องจากการบีบบังคับอย่างผิดปกติของผู้เลี้ยงดูตัวเขาหรือจากสังคม หรือจากการขาดประสบการณ์ในกลุ่มเพื่อนก็ได้

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg)

โคลเบอร์ก (Kohlberg) เป็นนักจิตวิทยาชาวอเมริกันที่ค้นคว้าเกี่ยวกับพัฒนาทางจิตวิทยาโดยเชื่อตามทฤษฎีของเพียเจต์ที่ว่า พัฒนาการทางจริยธรรมจะต้องพัฒนาทางพุทธิปัญญา และให้ออกมาในรูปแบบของการตัดสินใจเชิงจริยธรรม เพราะแสดงให้เห็นถึงเหตุจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่าง ๆ ของบุคคลในการที่จะเลือกกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมชนิดใดชนิดหนึ่ง และจากการศึกษาเขาพบว่า “การพัฒนาทางจริยธรรมของมนุษย์นั้นไม่พัฒนาถึงจุดสมบูรณ์เพียงอายุ ๑๐ ปี แต่มนุษย์ในสภาพปกติจะมีการพัฒนาการทางจริยธรรมหลายขั้นตอนจากอายุ ๑๑ ปีถึง ๒๕ ปี”^{๗๗}

นอกจากนี้ โคลเบอร์ก ยังแบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น ๓ ระดับ (Level) แต่ละระดับแบ่งออกเป็น ๒ ขั้น (Stage) รวมเป็น ๖ ขั้นได้แก่^{๗๘}

ระดับก่อนเกณฑ์ (Reconventional Level)

ขั้นที่ ๑ ขั้นการหลบหลีกการถูกลงโทษ (อายุ ๒ – ๗ ปี) ขั้นนี้เด็กจะใช้จริยธรรมของผู้อื่นซึ่งผลของพฤติกรรมเป็นเครื่องชี้ว่า พฤติกรรมของตน “ถูก” หรือ “ผิด” เป็นต้นว่า ถ้าเด็กถูกทำโทษก็จะคิดว่าสิ่งที่ตนทำ “ผิด” และจะพยายามหลีกเลี่ยงไม่ทำสิ่งนั้นอีก กล่าวคือการตัดสินใจโดยมุ่งที่จะหลบหลีกไม่ให้ตนเองถูกลงโทษ

ขั้นที่ ๒ ขั้นการแสวงหารางวัล (อายุ ๗ – ๑๐ ปี) ในขั้นนี้เด็กจะสนใจทำตามข้อบังคับคือการตัดสินใจโดยมีความมุ่งหมาย ซึ่งเป็นลักษณะของการเห็นความสำคัญ และพอใจที่

^{๗๗} Kohlberg, L. Moral Stages and Moralization : The Cognitive developmental approach, **Moral Development and Behavior : Theory, Research and Social Issues**, (New York : Holt, Rinehart and Winston. 1976), P. 29 – 35.

^{๗๘} ทิศนา ขัมมณี, จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, หน้า ๑๑.

จะประพจน์เพื่อเป็นผลให้ตนได้รับรางวัลและสิ่งตอบแทน และคำนึงถึงการได้รับการตอบแทนเป็นหลัก

ระดับทำตามกฎเกณฑ์ (Conventional Level)

ขั้นที่ ๓ ขั้นการทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ (อายุ ๑๐ – ๑๓ ปี) คือการตัดสินใจการคล้อยตามความเห็นชอบหรือการชักจูงของผู้อื่น การยอมรับของกลุ่มการทำตามความคาดหวังของบุคคลที่มีความสำคัญในทัศนะของเด็ก เด็กจะคล้อยตามการชักจูงของผู้อื่น โดยเฉพาะเพื่อนหรือผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิดพฤติกรรมไม่ดี คือพฤติกรรมที่คนอื่นเห็นว่าไม่ดี

ขั้นที่ ๔ ขั้นการทำตามหน้าที่ทางสังคม (อายุ ๑๓ – ๑๖ ปี) คือ เป็นขั้นที่ถือเอาหน้าที่และการรักษาระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคมเป็นหลักในการปฏิบัติ การตัดสินใจโดยถือว่าตนมีหน้าที่ที่จะทำสิ่งนั้นในฐานะที่ตนเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม และสังคมนั้นคาดหวังที่จะให้ตนทำหน้าที่ตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เด็กจะเข้าใจถึงหน้าที่ความรับผิดชอบ และมีศรัทธาต่อเกณฑ์ของสังคมจนยึดถือเป็นหลักปฏิบัติโดยขาดการยั้งคิด

ระดับมีจริยธรรมอย่างมีวิจารณญาณ (Post Conventional Level)

ขั้นที่ ๕ ขั้นการทำตามคำมั่นสัญญา (อายุ ๑๖ ปีขึ้นไป) คือการตัดสินใจโดยเห็นแก่ประโยชน์ของคนหมู่มากไม่ทำตนให้ขัดต่อสิทธิอันพึงมีพึงได้ของผู้อื่น จะยึดหยุ่นได้ตามเหตุผลและสถานการณ์ บุคคลที่มีการพัฒนาถึงขั้นนี้จะมีหลักการในการตัดสินใจสามารถควบคุมบังคับใจตนเองได้

ขั้นที่ ๖ ขั้นการยึดอุดมคติสากล (ผู้ใหญ่) คือการตัดสินใจเพื่ออุดมคติอันยิ่งใหญ่ที่เป็นหลักประจำใจของตน โดยมีหลักยึดของตนเอง เช่น ความยุติธรรม คุณภาพ ความรับผิดชอบ เป็นหลักการที่เขาได้พิจารณาและตัดสินใจที่จะเลือกทำในสิ่งที่เห็นว่าถูกต้องดีงามแล้ว และสามารถจัดเข้าในระบบจริยธรรมจนเป็นอุดมการณ์ โดยไม่ต้องผูกพันกับกฎเกณฑ์ของสังคมและผู้อื่น

ดังนั้นเด็กในช่วงวัย ๑๓ – ๑๖ ปี เป็นช่วงที่สามารถพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมได้ดี หลากบุคคลช่วงวัยนี้ได้เรียนรู้และได้รับการฝึกฝนให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม ก็จะรู้จักการปฏิบัติตนตามหน้าที่ตามกฎเกณฑ์ของสังคมอย่างถูกต้อง มีเหตุผล สามารถพัฒนาสังคมได้ดี

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจจนึก ได้กล่าวถึงทฤษฎีที่เกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมไว้ ๓ ประการคือ^{๗๕}

๑) ทฤษฎีอิทธิพลของสังคมต่อการพัฒนาการทางจริยธรรม นักสังคมวิทยาเชื่อว่า สังคมมีส่วนในการทำให้มนุษย์มีลักษณะต่าง ๆ กัน ตามแต่ว่ามนุษย์จะอยู่ในกลุ่มใดในสังคม และนักทฤษฎีจิตวิเคราะห์ก็สังเกตเห็นความสำคัญของสังคมในการก่อตั้งลักษณะทางจริยธรรมให้แก่สมาชิกในสังคมนั้น ๆ โดยที่ทฤษฎีนี้ระบุว่าเด็กเล็ก ๆ จะเรียนรู้อะไรคืออะไรซ้ำจากผู้ที่อยู่ใกล้ชิด ซึ่งเป็นตัวแทนของสังคมด้วยกระบวนการเทียบเคียง (Identification) เด็กจะใช้วิธีการเลียนแบบจากผู้ที่มีความน่าเชื่อถือ และผู้ที่ตนรักจนในที่สุดเด็กจะยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคมเป็นปกติ ปฏิบัติตนโดยอัตโนมัติ นักทฤษฎีส่วนมากยอมรับว่า จริยธรรมจะปลูกฝังตั้งแต่บุคคลยังอยู่ในวัยทารก และวัยเด็กเล็กเป็นวัยแห่งการเตรียมตัวเพื่อเข้าเป็นสมาชิกในสังคมใหญ่ ในช่วงแรกของชีวิตนี้ เด็กจะได้รับการปลูกฝังทางจริยธรรมมากกว่าในช่วงอื่นของชีวิต กลุ่มบุคคลที่รับผิดชอบในการปลูกฝังจริยธรรมให้เด็กมากที่สุด คือ สมาชิกในครอบครัวของเด็กเอง รองลงมาคือ โรงเรียนอนุบาล และประถมศึกษา นอกจากนี้ในปัจจุบันยังมีสื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ และวารสารต่าง ๆ

๒) ทฤษฎีพัฒนาการลักษณะที่ส่งเสริมจริยธรรม นักทฤษฎีที่เชื่อว่าการพัฒนาทางสติปัญญาและอารมณ์เป็นรากฐานของการพัฒนาทางจริยธรรม คือ เพียเจท์ (Piaget) และ โคลเบอร์ก (Kohlberg) นักทฤษฎีสองท่านเชื่อว่า จริยธรรมของเด็กจะเจริญขึ้นตามความเจริญของความสามารถทางการเรียนรู้ (Cognitive Ability) สติปัญญาและอารมณ์ของเด็กจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวันก็สามารถบอกได้ว่า ทฤษฎีนี้มีความเจริญอยู่บ้าง กล่าวคือ บุคคลปัญญาอ่อนหรือผู้ที่มีอารมณ์วิปริต เนื่องจากสาเหตุใด ๆ ก็ตามเป็นผู้ที่ไร้จริยธรรม แต่นักทฤษฎีทั้งสองยังเชื่อว่าในบุคคลปกติที่สติปัญญาไม่เจริญถึงขีดสุดจะมีจริยธรรมในขั้นสูงสุดไม่ได้เช่นกัน โคลเบอร์ก ได้พบความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับลักษณะอื่น ๆ ของมนุษย์ในการศึกษาผลงานของนักวิจัยต่าง ๆ ที่สำคัญคือ ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับระดับสติปัญญาทั่วไปและความสัมพันธ์ของ จริยธรรมกับความสามารถที่รอผลได้ที่ดีกว่าในอนาคต แทนที่จะรับเอาผลที่เล็กน้อยกว่าในปัจจุบันหรือในทันที ซึ่งลักษณะนี้ในที่นี้จะเรียกว่า ลักษณะมุ่งอนาคต” นอกจากนั้น ผู้ที่มีจริยธรรมสูงยังเป็นผู้มีสมาธิ มีความสามารถควบคุมอารมณ์ของตน และมีความภาคภูมิใจในตนเองและสภาพแวดล้อมสูงกว่าผู้ที่มีจริยธรรมต่ำ โคลเบอร์ก จึงสรุปว่า ความเป็นผู้ที่มีจริยธรรม

^{๗๕} ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจจนึก, ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวกับสุขภาพจิตและจริยธรรมของนักเรียนวัยรุ่น, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๐), หน้า ๗ - ๑๒.

สูงเกิดจากความสามารถในการเพ่งความสนใจที่กฎเกณฑ์ และความสามารถในการควบคุมตนเองในด้านต่าง ๆ โค้วไปด้วย

๓) **ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม** คือ ทฤษฎีที่อธิบายวิธีการและกระบวนการที่บุคคลได้รับอิทธิพลจากสังคมที่ทำให้เกิดการยอมรับลักษณะทางกฎเกณฑ์ทางสังคมมาเป็นลักษณะของตน ทฤษฎีประเภทนี้ได้นำเอาหลักการเสริมแรง (Principle of Reinforcement) และหลักการเชื่อมโยง (Principle of Association) มาใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมในการอธิบาย ต้นกำเนิดและการเปลี่ยนแปลงจริยธรรม ทฤษฎีการเรียนรู้ได้นั้นการเรียนรู้โดยบังเอิญและการเลียนแบบเป็นสำคัญ ซึ่งให้บุคคลที่มีพฤติกรรมที่แปลกใหม่หรือแตกต่างไปจากเดิมได้โดยง่ายโดยทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญแก่ลักษณะของสถานการณ์ ซึ่งเป็นเครื่องกระตุ้นให้บุคคลกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ ได้ คือ การหวังความพอใจและการหลบหลีกความทุกข์ การเลียนแบบลักษณะและการกระทำของบุคคลอื่น เป็นบ่อเกิดของการยอมรับลักษณะทั้งที่ดีและไม่ดีจากบุคคลได้อย่างง่าย และเกิดได้อย่างกว้างขวางในสถานการณ์ทั่วไป ตั้งแต่เด็กเลียนแบบบิดามารดาผู้เลี้ยงดูจะก่อให้เกิดความพอใจเหมือนว่าตนได้อยู่ใกล้ชิดผู้เลี้ยงดูในขณะนั้น เด็กและวัยรุ่นเลียนแบบเพื่อนในวัยเดียวกัน เพื่อนวัยรุ่นเลียนแบบดารา เพื่อขจัดความขัดแย้งในใจที่ตนเองมีลักษณะแตกต่างไปจากกลุ่มการเลียนแบบคนแปลกหน้าเกิดขึ้นน้อยมาก แต่อาจเกิดขึ้นได้ถ้าสังเกตเห็นว่าตัวแบบมีพฤติกรรมใดก็ตามแล้วได้รับผลตอบแทนที่น่าพอใจ ผู้สังเกตเห็นก็อย่างได้รับความพอใจนั้นด้วย ก็จะเลียนแบบตัวแบบนั้นบ้าง

ทฤษฎีแหล่งกำเนิดของจริยธรรมทั้งสามดังกล่าว มีลักษณะที่ไม่ขัดแย้งกันมากนัก แต่เป็นทฤษฎีที่ช่วยกันสร้างภาพการวิเคราะห์จริยธรรมให้ชัดเจนและสมบูรณ์ขึ้น กล่าวคือทฤษฎีอิทธิพลของสังคมต่อการพัฒนาการทางจริยธรรมนั้น กล่าวถึง บทบาทของสภาพแวดล้อมของบุคคลที่มีต่อการปรุงแต่งลักษณะทางจริยธรรมของบุคคล ทฤษฎีพัฒนาการ ลักษณะที่ส่งเสริมจริยธรรมให้ความสำคัญกับพันธุกรรมในการมีส่วนส่งเสริมหรือขัดขวางพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคล และทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมที่ให้ความสำคัญแก่ลักษณะของสถานการณ์ซึ่งเป็นเครื่องกระตุ้นให้บุคคลกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ ได้ ทฤษฎีทั้งสามช่วยอธิบายกระบวนการยอมรับกฎเกณฑ์ทางสังคมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของลักษณะบุคคล

๒.๔ องค์ประกอบในการส่งเสริมเพื่อพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม

การจัดการศึกษาในโรงเรียนมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ ๒ ประการ คือ เพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตัวเองอย่างต่อเนื่องประการหนึ่ง และมีคุณธรรม จริยธรรม มีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข อีกประการหนึ่ง ซึ่งมีจุดมุ่งหมายทั้ง ๒ ประการนี้จะประสบความสำเร็จได้ขึ้นอยู่กับการบริหารและการจัดการของผู้บริหารโรงเรียนเป็นสำคัญ โดยมีคณะครูในโรงเรียนเข้าร่วมเป็นองค์ประกอบสำคัญ

แสง จันทร์งาม ได้กล่าวถึงการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนว่าต้องเอาใจใส่กับสิ่งต่อไปนี้^{๔๐}

๑) ตัวจริยธรรม หมายถึง คุณภาพจิตที่มีอิทธิพลต่อความประพฤติของตน การสอนจริยธรรมต้องมุ่งที่จิตใจไม่ใช่มุ่งควบคุมคำพูดและการกระทำ จริยธรรมเป็นสิ่งที่ส่งเสริมความเจริญแก่ตัวเอง เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษย์และส่งเสริมชาติบ้านเมือง หน้าที่ครูสอนจริยธรรม คือการช่วยปราบปราม และช่วยพัฒนาธรรมชาติจิตใจของนักเรียน

๒) จุดมุ่งหมายของการสอนจริยธรรม ครูต้องพยายามให้เด็กสามารถจดจำข้อเท็จจริง เข้าใจ เกิดการเปลี่ยนแปลงความเห็น ทศนคติและอารมณ์ ตลอดจนการกระทำต่าง ๆ ไปในทางที่ดี

๓) ครูสอนจริยธรรมต้องศึกษาค้นคว้าในเนื้อหาของจริยธรรมจนเกิดความซาบซึ้งเพื่อโน้มน้าวจิตใจเด็กให้เกิดความสนใจ และครูควรกระทำตนเป็นตัวอย่างสร้างศรัทธาแก่เด็กและเรียนรู้สภาพส่วนตัวนักเรียนเท่าที่สามารถทำได้

๔) การสอนจริยธรรมในห้องเรียนต้องมีการเตรียมการดำเนินการสอน ทบทวน และสรุปซ้ำ ครูต้องสามารถจูงใจเด็กให้สนใจบทเรียนและมีบทสรุปที่ประทับใจเด็ก นอกห้องก็ต้องมีการสอนจริยธรรมในทันทีที่มีโอกาส เช่น ตามเหตุการณ์เมื่อเด็กทำผิด แนะนำให้ทำกิจกรรมรวมทั้งพาไปดูของจริง

๕) การประเมินผลทางจริยธรรม โดยการทดสอบจากความจำ ความเข้าใจ และความเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมไปในทางที่ดี

^{๔๐} แสง จันทร์งาม, คู่มือพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมสำหรับผู้บริหาร, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๓๔), หน้า ๑๓ – ๑๔.

ดิไว^{๔๐} กล่าวว่า เห็นว่าการจัดการศึกษาแบบใหม่เป็นการพัฒนาผู้เรียนด้วยประสบการณ์ เพื่อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ที่ต่อเนื่อง และเชื่อมโยง “ประสบการณ์” ของผู้เรียนได้จากการจัดสภาพแวดล้อมด้วยเนื้อหา สื่อ อุปกรณ์ การจัดองค์กรทางสังคมในโรงเรียนให้มีความสัมพันธ์กันทางสังคม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถรวบรวมประสบการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเข้าด้วยกันได้ สามารถสร้างบุคลิกภาพที่สมบูรณ์ให้เกิดขึ้น ผู้เรียนจะเรียนรู้ทัศนคติของตน รู้จักศักยภาพมีสามัญสำนึก มีความสามารถในการตัดสินใจ และการเรียนรู้จากประสบการณ์ใหม่ ๆ ซึ่งยังเชื่อว่าประสบการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตของผู้เรียนจะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องกันไป ซึ่งลักษณะการจัดการศึกษาแบบใหม่นั้นควรมีลักษณะ คือ^{๔๑}

๑) การควบคุมทางสังคมเป็นไปตามธรรมชาติทุกคนมีโอกาสสร้างเสริมและตระหนักในความรับผิดชอบ เด็กมีส่วนร่วมในกลุ่มสังคมโดยครูเป็นผู้คิดและวางแผนในการจัดให้เด็กมีโอกาสในการมีส่วนร่วมที่จะนำไปสู่การควบคุมจัดระเบียบทางสังคม และการวางแผนเพื่อจัดประสบการณ์ต่าง ๆ ครูต้องสำรวจความสามารถและความต้องการเฉพาะของนักเรียน ขณะเดียวกันก็ต้องให้มีเนื้อหาสาระที่จะเป็นความรู้และประสบการณ์ที่ยืดหยุ่นเพียงพอซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีเสรีภาพในการปฏิบัติเพื่อให้ได้มาซึ่งประสบการณ์ของแต่ละคนจากระบวนการปฏิสัมพันธ์ ซึ่งเป็นกระบวนการทางสังคมในกรณีของเด็กไม่สามารถเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มได้ ครูต้องศึกษาค้นหาสาเหตุและช่วยให้เกิดการปรับปรุงตัวเองจนสามารถเข้ากลุ่มได้

๒) ครูควรเปลี่ยนบทบาทจากผู้ควบคุมผู้ชี้ขาด มาเป็นผู้เตรียมประสบการณ์ที่จะนำไปสู่พฤติกรรมของกลุ่ม

๓) ครูจะต้องมีความเด็ดเดี่ยวในการรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มอย่างยุติธรรม มิใช่เพื่อแสดงอำนาจของตนเอง บทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอนแบบเก่า ครูมักเป็นผู้ใช้คำสั่งบังคับในสถานการณ์เกือบทั้งหมด เงื่อนไขการควบคุมทางสังคมโดยเด็กจึงหายไปครูเป็นผู้สร้างแนวปฏิบัติและครูเป็นผู้สร้างกฎเกณฑ์เด็กจึงอยู่ในระเบียบแต่เนื่องจากครูเป็นผู้กำกับดูแลอยู่มิใช่เกิดจากการมีส่วนร่วมของพวกเขาในสังคม

๔) ระบบการศึกษาต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อม เช่น สภาพของชุมชน สภาพภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ อาชีพ ฯลฯ ต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างจุดประสงค์หลักทางการศึกษากับความรู้สึภายในที่เกิดขึ้นในตัวเด็กซึ่งนำไปสู่การพัฒนาทั้งสติปัญญาและจริยธรรม ผู้เรียนสามารถแยกแยะและประเมินคุณค่าของประสบการณ์ที่ตนเรียนรู้ได้ดี โดยมีสัมพันธภาพทางบวกระหว่างครูกับนักเรียนและระหว่างเพื่อนนักเรียนด้วยกัน แต่ประสบการณ์ต่าง ๆ มีผลต่อการ

^{๔๐} ดิไว, อังใน กรมวิชาการ, กรอบความคิดเพื่อส่งเสริม และพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่เน้นความมีวินัยและความเป็นประชาธิปไตย, หน้า ๕๕ – ๖๑.

เรียนรู้ไม่เท่ากัน ประสบการณ์บางอย่างหรือการสอนบางอย่าง เป็นการปิดกั้นหรือเป็นอุปสรรคในการเรียนรู้ลำดับต่อไปก็มี อาจทำให้ความคิดกระจัดกระจายและเกิดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมกันซึ่งผู้เรียนไม่สามารถควบคุมกระบวนการเรียนรู้และทำให้ไม่สามารถควบคุมตนเองได้ จะเห็นได้ว่าการเรียนรู้จากประสบการณ์มีปัจจัย ๒ ประการคือ ปฏิสัมพันธ์ (Interaction) และความต่อเนื่อง (Continuity) แต่ผู้เรียนจะเรียนรู้จากประสบการณ์ในสังคมนั้นต้องมีเสรีภาพส่วนบุคคลและการควบคุมทางสังคม (Social control) การควบคุมทางสังคมต้องไม่เป็นข้อจำกัดเสรีภาพส่วนบุคคลการอยู่ร่วมกันในสังคมภายใต้กฎเกณฑ์ร่วมกันที่ผู้ปฏิบัติยินยอมรับช่วยให้สังคมดำเนินไปได้ โดยที่บุคคลรู้สึกว่าเป็นอิสระไม่ถูกบังคับซึ่งเกี่ยวข้องกับบทบาทของโรงเรียนในการจัดการศึกษาคือการจัดระเบียบที่ดีของโรงเรียนเพื่อให้เอื้อต่อสภาพการควบคุมทางสังคม การควบคุมนี้ไม่เน้นการใช้อำนาจหรือการลงโทษตามอำเภอใจของครู แต่นักเรียนจะเป็นผู้ควบคุมตนเองและควบคุมสังคมของตนเอง

สุรศักดิ์ หลาบมาลา ได้กล่าวถึง ผลการทดลองของ Marilyn Watson และคณะในโครงการ The Child Development Project รัฐอิลลินอยส์ ประเทศสหรัฐอเมริกาว่า การพัฒนาจริยธรรมที่เหมาะสมกับนักเรียนระดับประถมศึกษาเมืองคัมเบอร์แลนด์ ๕ ประการ ซึ่งสรุปได้ดังนี้^{๘๒}

๑) การพัฒนาระเบียบวินัย เป็นการจัดการห้องเรียนให้เป็นชุมชนที่ดูแลซึ่งกันและกันแบบครอบครัว (Caring Community) เด็กแต่ละคนจะมีความเป็นตัวของตัวเองมีความรอบรู้ ความอบอุ่น และรู้กฎระเบียบของห้องเรียน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองทางจริยธรรม

๒) การเรียนแบบร่วมมือ โดยแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มย่อย ต้องช่วยเหลือกันซึ่งกัน ความรู้และเป็นการส่งเสริมพฤติกรรมช่วยสังคม เช่น ความยุติธรรม ความรับผิดชอบ ความเห็นใจ และเต็มใจช่วยเหลือกัน

๓) การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ จัดเป็นกิจกรรมช่วยมนุษย์ ช่วยสังคม ทั้งนอกและในโรงเรียน

๔) การเข้าใจผู้อื่น จุดเน้นอยู่ที่ช่วยเด็กให้เข้าใจสถานการณ์ และความรู้สึกของคนอื่นทั้งประสบการณ์ตรง เช่น ช่วยเหลือคนทุกข์ยาก และประสบการณ์ทางอ้อม เช่น อ่านและอภิปรายตัวละครในวรรณคดีและเหตุการณ์ในหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

^{๘๒} สุรศักดิ์ หลาบมาลา, การเสริมการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียน, ศึกษาาสตร์ปริทัศน์, (มกราคม – เมษายน), หน้า ๓๓ – ๔๔.

๕) ส่งเสริมพฤติกรรมช่วยสังคม โดยครูอธิบายคำนิยามต่าง ๆ ที่ช่วยสังคม เช่น รักเมืองไทยใช้ของไทย เทียวเมืองไทย พยายามนำทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติ และศึกษาเหตุการณ์ในวรรณคดีและประวัติศาสตร์ด้วย

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาแบบใหม่เป็นการพัฒนาผู้เรียนด้วยประสบการณ์เพื่อให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ที่ต่อเนื่องของผู้เรียนได้จากการจัดสภาพแวดล้อมด้วยเนื้อหา สื่อ อุปกรณ์ การจัดองค์กรทางสังคมในโรงเรียนให้มีความสัมพันธ์กันทางสังคม ผู้เรียนจะเรียนรู้ทัศนคติของตน รู้จักศักยภาพมี สามัญสำนึกมีความสามารถในการตัดสินใจ และการเรียนรู้จากประสบการณ์ใหม่ ๆ เปิดโอกาสให้เด็กนักเรียนได้มีส่วนร่วมในกลุ่มสังคมโดยครูเป็นผู้คิดและวางแผนในการจัดให้เด็กมีโอกาสในการมีส่วนร่วมที่จะนำไปสู่การควบคุมจัดระเบียบทางสังคม และการวางแผนเพื่อจัดประสบการณ์ต่าง ๆ แต่ต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อม เช่น สภาพของชุมชน สภาพภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ อาชีพ ฯลฯ ต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างจุดประสงค์หลักทางการศึกษากับความรู้สึกลึกภายในที่เกิดขึ้น โดยครูจะต้องมีความเด็ดเดี่ยวในการรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มอย่างยุติธรรม มิใช่เพื่อแสดงอำนาจของตนเอง

๒.๔.๑ แนวคิดการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม

คุณธรรมจริยธรรม เป็นสิ่งที่แต่ละบุคคลอาจมีความเห็นที่แตกต่างกันออกไป แต่คุณธรรมจริยธรรมที่มีอยู่และการมองเห็นอาจเป็นการแสดงความรู้สึกและความประพฤติปฏิบัติได้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “คุณ” หมายถึง ความดีที่มีประจำในสิ่งนั้น ๆ “ธรรม” หมายถึง ความดี การทำดี ละความชั่วทั้งปวง ดังนั้น “คุณธรรม” หมายถึง สภาพคุณงามความดี ความประพฤติที่ดี การทำให้เกิดคุณงามความดี^{๘๓}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมไว้ว่า^{๘๔}

๑) คนไทยส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชน ควรที่จะมีความรู้ความเข้าใจ และปฏิบัติสิ่งที่ถูกต้องดีงามตามพระธรรมคำสอน จงทำความดีละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์

๒) เป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทยของสังคมไทยในการดำเนินชีวิต และทำงาน หรือทำหน้าที่ที่เป็นส่วนร่วมของคนในการพัฒนาสังคมไทย

๓) พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งคำสอน จริยธรรมที่เป็นมาตรฐานและยึดถือปฏิบัติในการพัฒนาชีวิต พัฒนาสังคมให้บรรลุประโยชน์และสันติสุข

^{๘๓} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๒๑๗.

^{๘๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ทางสายอิสราภาพของการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐๓.

บรรจง ชูสกุลชาติ ได้เสนอแนวคิดในการปลูกฝังและพัฒนาคุณธรรมไว้ว่า “คน” มิใช่เป็นเพียงสิ่งมีชีวิตที่ประกอบด้วยรูปร่าง หน้าตา ภายนอกที่มองเห็นได้ด้วยตาเท่านั้น แต่หากยังต้องประกอบด้วยคุณสมบัติที่สำคัญที่สำคัญซึ่งทำให้แตกต่างกันจากสัตว์โลกทั่วไป สิ่งนั้นคือ “คุณธรรม” เพราะคุณธรรมนี้เองที่ทำให้คนเราได้ชื่อว่าเป็น “มนุษย์” อันหมายความว่า ความเป็นผู้มีใจสูง คำว่า “คุณธรรม” จึงหมายถึง สภาพความดีงามทั้งหลายที่ฝังลึกอยู่ในสำนึกของบุคคล อาจกล่าวได้ว่า คุณธรรมเป็นสมบัติของมนุษยชาติโดยเฉพาะ^{๔๕}

สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ ได้กล่าวว่า คุณธรรมหมายถึง สภาพคุณงามความดี คนที่มีคุณธรรม หมายถึง คนที่มีจริยธรรมอยู่ในระดับสูงซึ่งคนที่มีคุณธรรมนั้น นอกจากจะไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นแล้วยังมีจิตใจเอื้ออาทรต่อผู้อื่น^{๔๖}

ประภาศรี สีหอำไพ ได้กล่าวว่า คุณธรรม จริยธรรมเปรียบเสมือนเครื่องชี้นำทางให้ผู้คนในแต่ละสังคมใช้ในการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและสงบสุขของสังคมดังนั้นคุณธรรม จริยธรรมจึงมีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้^{๔๗}

๑) **ระเบียบวินัย (Discipline)** เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่ง สังคมที่ขาดกฎเกณฑ์ทุกคนสามารถทำทุกอย่างได้ตามอำเภอใจ ย่อมเดือดร้อนระส่ำระสายขาดผู้นำผู้ตาม ขาดระบบที่กระชับความเข้าใจเป็นแบบแผนที่ทำให้ยึดถือปฏิบัติ การหย่อนระเบียบวินัยทำให้เกิดละเมิดสิทธิและหน้าที่ตามบทบาทของแต่ละบุคคล ชาติใดไร้ระเบียบวินัยยากที่จะพัฒนาไปได้ หักเหิมชาติอื่น ๆ จึงควรประพฤติปฏิบัติตามจารีตประเพณีของสังคม

๒) **สังคม (Society)** การรวมกลุ่มกันประกอบกิจกรรมอย่างมีระเบียบแบบแผน ก่อให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม มีวัฒนธรรมอันเป็นระเบียบแบบแผน และศีลธรรมอันดีของประชาชนเป็นกลุ่มชนที่ขยายวงกว้าง เรียกว่า “สังคม”

๓) **อิสระเสรี (Autonomy)** การมีจิตสำนึกในมโนธรรมที่พัฒนาเป็นลำดับก่อให้เกิดความอิสระ สามารถดำรงชีวิตตามสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการศึกษาและประสบการณ์ในชีวิต มีความสุขอยู่ในระเบียบวินัย และสังคมของคน เป็นค่านิยมสูงสุดที่คนจะพึงได้รับการจัดเกล้าแล้ว สามารถบำเพ็ญคนตามเสรีภาพเฉพาะตนได้อย่างอิสระ สามารถปกครองตนเองและชักนำตนเอง ให้อยู่ในทำนองคลองธรรม ปกครองตนเองได้

^{๔๕} บรรจง ชูสกุลชาติ, **คู่มือพัฒนาคุณธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, ๒๕๖๒), หน้า ๕.

^{๔๖} สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ, **วิธีการจัดการเรียนรู้ : เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะ**, หน้า ๒๕๓.

^{๔๗} ประภาศรี สีหอำไพ, **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม** (พิมพ์ครั้งที่ ๓), (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๔๘.

พิภพ วังเงิน ได้กล่าวว่า การเกิดขึ้นของคุณธรรม จริยธรรมอาจแบ่งลำดับขั้นได้เป็น ๔ ขั้นดังนี้^{๔๔}

๑) การเลียนแบบ เป็นกระบวนการของจิตใต้สำนึก ซึ่งมีความสำคัญเป็นอย่างมากสำหรับบุคลากรในองค์กร ในอันที่จะพัฒนาคนโดยเลียนแบบพฤติกรรมของผู้อาวุโส บุคลากรเก่า หรือตัวผู้บริหารทุกระดับบุคคลเหล่านี้ต้องประพฤติตนเป็นตัวอย่าง เป็นแบบอย่าง ดังนั้นผู้บริหารต้องทำตนเป็นคนมีจริยธรรมสูงเมื่อใกล้ชิดกับลูกน้อง

๒) การแนะนำสั่งสอนจากผู้ใหญ่ ครู พระ ญาติ พ่อแม่ สื่อมวลชน เจ้าหน้าที่รัฐบาล ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ให้ดูซึมทางอารมณ์ การเรียนรู้ และเจตคติ การสอนแบบให้รู้ตัว (Conscious) ผู้ใหญ่ที่มีวุฒิภาวะพอที่จะใช้เหตุผลและการวิเคราะห์ จัดขึ้นไม่เชื่อคำแนะนำ แต่การซึมซับจากสิ่งแวดล้อมทั่ว ๆ ไป อาจวิเคราะห์จนเกิดจริยธรรมด้วยตนเองโดยอัตโนมัติซึ่งถือว่าเป็นอุดมการณ์ทางจริยธรรมขั้นสูงสุด

๓) การลอกเลียนแบบ จากบุคคลที่รัก ศรัทธา ชอบ คลั่งไคล้ (craze) เช่น ชื่นชอบ ดารา วีระบุรุษ สีโร่ ก็จะลอกแบบบุคลิกภาพจริยธรรม เด็กเรียนจากผู้ใหญ่ที่นับถือ ฉะนั้นถ้าผู้บริหารหรือผู้ใหญ่ในองค์กรธุรกิจมีบุคลิกภาพทางจริยธรรมเป็นที่น่าศรัทธาก็อาจจะเป็นแบบที่ดีแก่เจ้าหน้าที่พนักงาน

๔) การสร้างจริยธรรมของตนเอง โดยสร้างมาจากการปรับตนเองในสภาพธรรมชาติ (Natural self) กับตนเองในสภาพที่มีจริยธรรม (Moral self) เข้าด้วยกัน การปรับจริยธรรมนี้ มักจะเกิดเมื่อเปลี่ยนมาอยู่ในสิ่งแวดล้อม ค่านิยมใหม่ ทำให้ละทิ้งจริยธรรมและค่านิยมเก่าก่อน พัฒนาอุปนิสัย ปรับปรุงรูปแบบจริยธรรมของมนุษย์ซึ่งในกระบวนการนั้นมนุษย์พิจารณาตนเองใน ๓ ประเด็น คือ ตัวเราที่รู้จัก ตัวเราที่คนอื่นรู้จัก และตัวเราในอุดมคติ ภาพลักษณ์เกี่ยวกับตนเองเหล่านี้จะได้รับอิทธิพลจากผู้อาวุโสกว่า ผู้มีชาติวุฒิ วิทยุฒิ คุณวุฒิสูงกว่า มียศ ตำแหน่งหน้าที่การงานที่สูงกว่า เช่น ครู อาจารย์ พ่อ แม่ ญาติผู้ใหญ่ ข้าราชการผู้ใหญ่ นักบวช หัวหน้า นายจ้าง เพื่อนสนิท และอิทธิพลของกลุ่มสังคม

เนตร์พัฒนา ยาวีราข ได้กล่าวว่า คุณธรรมจริยธรรมในบุคคลสามารถพัฒนาได้ โดยการเสริมสร้างจากพื้นฐานครอบครัว สถานศึกษาและสังคมทำให้บุคคลได้รับความรู้และมีจิตใจ ใฝ่ดี ยึดถือค่านิยมอันดี ได้แก่^{๔๕}

^{๔๔} พิภพ วังเงิน, จริยธรรมทางธุรกิจ (พิมพ์ครั้งที่ ๒), (กรุงเทพมหานคร : รวมสาส์น, ๒๕๔๕), หน้า ๒๐.

^{๔๕} เนตร์พัฒนา ยาวีราข, จริยธรรมธุรกิจ, หน้า ๔๑.

๑) ค่านิยมในความเป็นไทย มีความภูมิใจในชาติไทย ไม่นิยมชมชอบการกระทำของคนชาติอื่น อันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาหรือนำเรื่องเสื่อมเสียมาสู่สังคมไทยเลืกรับแต่สิ่งที่ดี

๒) ค่านิยมในการยึดถือประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ไม่แสวงหาแต่ประโยชน์ส่วนตนโดยทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน

๓) ค่านิยมเกี่ยวกับอุปนิสัยในการทำงาน มีความรับผิดชอบ ขยันขันแข็ง หนักเอาเบาสู้ ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค

๔) ค่านิยมเกี่ยวกับการประหยัด ได้แก่ความไม่ทำตนหรูหรา ฟุ่มเฟือย ทั้งในด้านการแต่งกาย การบริโภค การดำเนินชีวิต

๕) ค่านิยมเกี่ยวกับความเสมอภาคและความยุติธรรม ได้แก่ การปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ใช้อภิสิทธิ์ในการกระทำสิ่งใดที่ไม่เหมือนกับคนอื่น ๆ มีระเบียบวินัย ไม่เลือกปฏิบัติ

พุทธทาส ภิกขุ ได้ให้อธิบายไว้ว่า “คุณ” หมายถึง ค่าที่มีอยู่ในแต่ละสิ่งซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือ เป็นไปได้ทั้งทางดี และทางร้าย คือ ทำให้จิตใจยินดีก็เรียกว่า “คุณ” ทำให้จิตใจยินร้ายก็เรียกว่า “คุณ” ซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติของมัน ผู้มีจิตหลุดพ้นแล้วด้วยประการทั้งปวงจะอยู่เหนือคำคำนี้ ส่วนคำว่า “ธรรม” มีความหมาย ๔ อย่างคือ^{๕๐}

๑) ธรรมะ คือ ธรรมชาติ

๒) ธรรมะ คือ กฎของธรรมชาติที่เรามีหน้าที่ต้องเรียนรู้

๓) ธรรมะ คือ หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ เรามีหน้าที่ต้องปฏิบัติ

๔) ธรรมะ คือ ผลจากการปฏิบัติหน้าที่นั้น เรามีหน้าที่จะต้องมีหรือใช้มันอย่างถูกต้อง

สุมาลี บุญยารมย์ ได้ให้ข้อคิดในการจัดจริยศึกษาให้แก่นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาว่า “นักเรียนอยู่ในวัยที่มีความสามารถที่จะคิดในสิ่งที่เป็นามธรรม ต้องทำให้เขาเกิดความรู้สึกว่าเขาเป็นสมาชิกคนหนึ่งของโรงเรียนให้ได้ เด็กวัยรุ่นอยู่ในขั้นที่มีเอกลักษณ์กับความสับสนในบทบาทซึ่งโรงเรียนจำเป็นต้องช่วยให้แก่นักเรียนแต่ละคนได้ค้นพบเอกลักษณ์ของเขาให้ได้ การแนะแนวโดยครู อาจารย์ผู้สอนมีความสำคัญอย่างยิ่งในเด็กระดับนี้ ซึ่งการที่นักเรียนจะมีพฤติกรรมแสดงออกเป็นลักษณะที่พึงประสงค์หรือไม่เพียงใด ขึ้นอยู่กับการดำเนินนโยบายการปลูกฝังจริยธรรมของโรงเรียน อาจใช้แนวทางดังนี้”^{๕๑}

^{๕๐} พุทธทาสภิกขุ, *แนะแนวจริยธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทศิริพริตต์, ๒๕๐๕) หน้า ๑.

^{๕๑} สุมาลี บุญยารมย์, *การจัดจริยศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา*, เอกสารประกอบการสัมมนาโครงการสัมมนาผู้บริหารด้านจริยศึกษาในสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๕), หน้า ๓๕.

๑) จัดโรงเรียน และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้อำนวยต่อการสอนจริยศึกษาในโรงเรียนอย่างสืบเนื่อง ไม่ให้มีสภาพเสื่อมโทรม ขาดความมีระเบียบ

๒) บุคลากรในสถานศึกษาเป็นตัวอย่างแห่งการเป็นผู้มีจริยธรรม

๓) ดำเนินการอบรมสั่งสอนนักเรียนทั้งนอกและในห้องเรียนไม่ขาดตอน

๔) จัดแนวปฏิบัติจริยธรรมในโรงเรียนให้สอดคล้องกับสังคมภายนอกอย่างเหมาะสม

๕) กำหนดระเบียบโรงเรียนในเรื่องต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับจริยธรรมอย่างสม่ำเสมอ โดยครูมีต้องพำสอน

กระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศนโยบายเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรม นำความรู้ สร้างความตระหนักสำนึกในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสามัคคีกัน สันติวิธี วิถีประชาธิปไตย พัฒนาคนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนาและสถาบันการศึกษา เพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้และอยู่ดีมีสุขด้วย ๘ คุณธรรมพื้นฐาน อันประกอบด้วย^{๕๒}

๑ **ความขยัน** ผู้ที่มีความขยัน คือ ผู้ที่มีความตั้งใจเพียรพยายามทำหน้าที่การทำงานอย่างจริงจังและต่อเนื่องในเรื่องที่ถูกที่ควร ใฝ่หาความรู้ความพยายาม ไม่ท้อถอย กล้าเผชิญอุปสรรค รั้งงานที่ทำ ตั้งใจทำหน้าที่อย่างจริงจัง

๒ **ความประหยัด** ผู้ที่มีความประหยัด คือ ผู้ที่ดำเนินชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย รู้จักฐานะการเงินของตน คิดก่อนใช้ คิดก่อนซื้อ เก็บออมถนอม ใช้ทรัพย์สินสิ่งของอย่างคุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือยฟุ้งเฟ้อ รู้จักทำบัญชีรายรับ – รายจ่าย ของตนเองอยู่เสมอ

๓ **ความซื่อสัตย์** ผู้ที่มีความซื่อสัตย์ คือ ผู้ที่มีความประพฤติตรงทั้งต่อเวลา ต่อหน้าที่และต่อวิชาชีพ มีความจริงจัง ปลอดจากความสงสัยล้าเอียง หรืออคติ ไม่ใช่เล่นหักหลังโกง ทั้งทางตรงและทางอ้อม รับรู้หน้าที่ของตนเองปฏิบัติอย่างเต็มที่และถูกต้อง

๔ **ความมีวินัย** ผู้ที่มีวินัย คือ ผู้ที่ปฏิบัติตามในขอบเขต กฎ ระเบียบของสถานศึกษา สถาบัน องค์กร และประเทศ โดยที่ตนยินดีปฏิบัติตามอย่างเต็มใจและตั้งใจยึดมั่นในระเบียบแบบแผนข้อบังคับ และข้อปฏิบัติ รวมถึงการมีวินัยทั้งต่อตนเองและสังคม

๕ **ความสุภาพ** ผู้ที่มีความสุภาพ คือ ผู้ที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตนตามสถานภาพและกาลเทศะ มีสัมมาคารวะ เรียบร้อยไม่ก้าวร้าว รุนแรง หรือวางอำนาจข่มผู้อื่น ทั้งโดยวาจาและท่าทางเป็นผู้มีมารยาทดีงาม วางตนเหมาะสมกับวัฒนธรรมไทย

^{๕๒} กระทรวงศึกษาธิการ, การปฏิรูปการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์(ร.ส.พ.), ๒๕๔๓), หน้า ๓.

๖ **ความสะอาด** ผู้ที่มีความสะอาด คือ ผู้ที่รักษาร่างกาย ที่อยู่อาศัย และสิ่งแวดล้อมได้อย่างถูกต้องตามสุขลักษณะ ผีปนจิตไม่ให้ขุนมัว มีความแจ่มใสอยู่เสมอ ปราศจากความมัวหมองทั้งกาย ใจ และสภาพแวดล้อมมีความโปร่งใสเป็นที่เจริญตาทำให้เกิดความสบายใจแก่ผู้พบเห็น

๗ **ความสามัคคี** ผู้ที่มีความสามัคคี คือ ผู้ที่เปิดใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รับผิดชอบต่อคนทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความมุ่งมั่นต่อการรวมพลัง ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อให้การทำงานสำเร็จลุล่วง สามารถแก้ปัญหา และจัดการความขัดแย้งได้ เป็นผู้มีเหตุมีผล ยอมรับความแตกต่าง ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความคิดและความเชื่อ พร้อมทั้งจะปรับตัว เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติและสมานฉันท์

๘ **ความมีน้ำใจ** ผู้ที่มีน้ำใจ คือ ผู้ให้และผู้อาสาช่วยเหลือสังคม รู้จักแบ่งปัน เสียสละความสุขส่วนตน เพื่อทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น เห็นอกเห็นใจ และเห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์ และผู้ที่มีความเดือดร้อน มีความเอื้ออาทรเอาใจใส่ อาสาช่วยเหลือสังคมด้วยแรงกายและสติปัญญา ลงมือปฏิบัติการเพื่อบรรเทาปัญหาหรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้เกิดขึ้นในชุมชน

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา กำหนดแนวปฏิบัติการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑ มีส่วนหนึ่งเป็นการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ซึ่งตรงและใกล้เคียงกับคุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการ ได้แก่^{๕๓}

๑ **ซื่อสัตย์สุจริต** หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการยึดมั่นในความถูกต้อง ประพฤติตรงตามความเป็นจริงต่อตนเองและผู้อื่นทั้งทางกาย วาจา ใจ ผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง ผู้ที่ประพฤติตรงตามความเป็นจริงทั้งกาย วาจา ใจ และถือเป็นหลักความจริง ความถูกต้อง ในการดำเนินชีวิต มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำผิด

๒ **มีวินัย** หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการยึดมั่นในข้อตกลง กฎเกณฑ์ และระเบียบข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียน และสังคม ผู้มีวินัย หมายถึง ผู้ที่ปฏิบัติตามข้อตกลง กฎเกณฑ์และระเบียบข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียนและสังคมเป็นปกติวิสัย ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น

^{๕๓} สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, เอกสารประกอบหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑, แนวปฏิบัติการวัดและประเมินผลการเรียนรู้, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๐๓ – ๒๑๐.

๓ อยู่อย่างพอเพียง หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ มีเหตุผล รอบคอบ มีคุณธรรม มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และปรับตัวเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข คนที่อยู่อย่างพอเพียง จัดเป็นคนที่มีความรอบคอบ ระมัดระวัง อยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยความรับผิดชอบ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่าง ๆ มีการวางแผนป้องกันความเสี่ยงและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

๔ มุ่งมั่นในการทำงาน หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงความตั้งใจและรับผิดชอบในการทำหน้าที่การทำงานด้วยความเพียรพยายาม อดทน เพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย ผู้ที่มุ่งมั่นในการทำงาน จัดเป็นผู้ที่มีความพยายามปฏิบัติหน้าที่ของตนที่ได้รับมอบหมายด้วยความเพียรพยายาม ทুমเทกำลังกาย กำลังใจ ในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่กำหนดด้วยความรับผิดชอบ และมีความภาคภูมิใจในผลงานนั้น

๕ มีจิตสาธารณะ หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น ชุมชน และสังคมด้วยความเต็มใจ กระตือรือร้นโดยไม่หวังผลตอบแทน ผู้ที่มีจิตสาธารณะ จัดเป็นผู้ที่คิดที่จะช่วยเหลือผู้อื่น แบ่งปันความสุขส่วนตนเพื่อทำประโยชน์แก่ส่วนรวม เข้าใจ เห็นใจผู้ที่มีความเดือดร้อน อาสาช่วยเหลือสังคม อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วยร่างกาย สติปัญญา ลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา หรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้เกิดในชุมชนโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน

จากนโยบายและมาตรฐานการศึกษาดังกล่าวสรุปได้ว่า คุณธรรมเป็นนโยบายเร่งรัดในการปฏิรูปการศึกษาโดยยึดหลักคุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการ นำความรู้เพื่อพัฒนาคน การปลูกฝังคุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการในสถานศึกษา จึงมีความรอบคอบและเหมาะสมกับนักเรียนในโรงเรียนที่นำคุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนาและสถานการศึกษา เพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้และอยู่ดีมีสุข

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของคุณธรรมจริยธรรมที่ควรปลูกฝังให้กับเยาวชน ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งในสภาพเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบัน คือ^{๕๔}

- ๑ ความตรงต่อเวลา
- ๒ ความมีระเบียบวินัย
- ๓ ความรับผิดชอบ

^{๕๔} สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, บทบาทครู, พัฒนาเยาวชนให้เป็นคนซื่อสัตย์, (กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๗), หน้า ๕๓ – ๕๔.

- ๔ ความมีจิตสำนึกสาธารณะ ความไม่เห็นแก่ตัว ความเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม
- ๕ การรู้จักหน้าที่และสิทธิของตน เคารพในหน้าที่และสิทธิของผู้อื่น
- ๖ การรู้จักประมาณ ไม่ฟุ้งเฟ้อเกินความจำเป็น
- ๗ ความมีเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
- ๘ ความเคารพต่อกฎหมาย กฎ ระเบียบ กติกาของสังคม
- ๙ ความมีสติสัมปชัญญะ ความไม่ประมาท อดทนอดกลั้นต่อบุคคล กิเลสตัณหา
- ทั้งปวง
- ๑๐ ความเป็นผู้บริสุทธิ์ ไม่ข้องแวะเกี่ยวกับอบายมุขและสิ่งชั่วร้ายทั้งหลายในยุคปัจจุบัน
- ๑๑ ความกตัญญูต่อบิดา มารดา ครู อาจารย์ และผู้มีพระคุณ
- ๑๒ ความสำนึกในความเป็นไทย

๒.๕ แนวคิดการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม

จากการศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมนักเรียนของนักวิชาการต่าง ๆ ทำให้ผู้วิจัยกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่อง “การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนคลองเจริญราษฎร์ อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ” ดังนี้

- ๑) ด้านระเบียบวินัย
- ๒) ด้านความซื่อสัตย์สุจริต
- ๓) ด้านความกตัญญูต่อบิดา
- ๔) ด้านความประหยัด
- ๕) ด้านปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

๒.๕.๑ ด้านระเบียบวินัย

สุภาพร พิศาลบุตร ได้กล่าวว่า การรักษาระเบียบวินัย หมายถึง การควบคุมความประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องและเหมาะสมกับจรรยาบรรณ ขอบบังคับ กฎหมายและศีลธรรม^{๕๕}

^{๕๕} สุภาพร พิศาลบุตร, จริยธรรมทางธุรกิจ, (กรุงเทพมหานคร : พี.เอ.ลิฟวิ่ง., ๒๕๔๔), หน้า ๑๑.

ภิญโญ สาร กล่าวว่า “วินัย หมายถึง ระเบียบข้อบังคับที่โรงเรียนกำหนดขึ้น เพื่อควบคุมความประพฤติ”^{๕๖}

สมโชค เนตรการ ได้กล่าวว่า การรักษาระเบียบวินัย หมายถึง การปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับและข้อตกลงต่าง ๆ ของสถานศึกษาได้แก่ การแต่งกายถูกต้องตามระเบียบและข้อบังคับ ตรงต่อเวลา รักษาสาธารณสมบัติ สิ่งแวดล้อม และเข้าร่วมกิจกรรมที่ครูกำหนดและประพฤติตนถูกต้องตามศีลธรรมอันดีงาม^{๕๗}

พนัส หันนาคินทร์ กล่าวว่า “วินัย หมายถึง มาตรการที่สร้างขึ้นเพื่อให้สมาชิกในสังคมปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ และเป็นการส่งเสริมให้ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ ซึ่งมักจะเรียกคำว่าวินัยกับระเบียบควบคู่กันว่า “ระเบียบวินัย”^{๕๘}

คุณธรรมจริยธรรม ได้กล่าวว่า บุคคลควรมีการรักษาระเบียบวินัยภายใต้กฎระเบียบต่าง ๆ ซึ่งจะมีลักษณะของการรักษาระเบียบวินัยดังนี้^{๕๙}

- ๑ ควบคุมจิตใจและอารมณ์ให้อยู่ในกรอบและระเบียบที่ดีงาม
- ๒ ควบคุมและปรับปรุงกิริยาให้งดงาม เป็นระเบียบ สุกภาพเหมาะกับบุคคล โอกาส เวลา และสถานที่
- ๓ รักษาร่างกาย เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย เครื่องใช้ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย
- ๔ รักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสถานที่ และปฏิบัติตามกฎ และข้อบังคับของสถานที่นั้น ๆ

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กล่าวว่า วินัย หมายถึง คุณลักษณะทางจิตใจ และพฤติกรรมที่ช่วยให้สามารถควบคุมตนเองและปฏิบัติตามระบบระเบียบเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม^{๖๐}

^{๕๖} ภิญโญ สาร, **หลักการบริหารการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การค้ำของคุรุสภา, ๒๕๒๖), หน้า ๒๕๕.

^{๕๗} สมโชค เนตรการ, **คุณธรรมจริยธรรมสร้างคนให้เป็นคน**, วิทยาลัยเทคนิคร้อยเอ็ด [ออนไลน์] http://www.scppk.com/_tps-13/marticle.php?id=103877, เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๕๘} พนัส หันนาคินทร์, **หลักการบริหารโรงเรียน**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, ๒๕๒๕), หน้า ๒๕๒.

^{๕๙} **คุณธรรมจริยธรรม**, ความรู้เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก : <http://www.mobileb.thcity.com/web-m/sw3/kootum.html>. เมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๕.

^{๖๐} **สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ**, **คู่มือครู เพื่อพัฒนาจิตพิสัยในระบบการเรียนการสอนระดับประถมศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๐), หน้า ๒๐.

สรุป การรักษาระเบียบวินัย หมายถึง การควบคุมความประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง และเหมาะสมกับจรรยาบรรณ ข้อบังคับ กฎหมายและศีลธรรม เพื่อให้สมาชิกในสังคมปฏิบัติตาม ระเบียบข้อบังคับ ซึ่งมักจะเรียกกันว่าวินัยกับระเบียบควบคู่กันว่า “ระเบียบวินัย” เป็นการควบคุม ตนเองและปฏิบัติตามระบบระเบียบเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม

๒.๕.๑.๑ ประเภทของวินัย

สุชา จันทรเฒ และ สุรางค์ จันทรเฒ ได้แบ่งวินัยออกเป็น ๒ ประเภท คือ^{๑๑๑}

๑) วินัยในตนเอง หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการควบคุมตนเองโดยคนเป็นผู้แนะนำตนเองให้ประพฤติไปตามแนวทางที่เลือกที่ดี

๒) วินัยทางสังคม และวินัยในหมู่คณะ หมายถึง การใช้ระเบียบข้อบังคับ กฎหมาย หรือกฎเกณฑ์ เพื่อเป็นเครื่องมือรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความสงบสุข ในสังคม

ซึ่งวินัยทั้ง ๒ ประเภทจะต้องเกี่ยวพันกัน ผู้ที่จะมีวินัยในตนเองได้จะต้องมีวินัยทาง สังคม เป็นกรอบแนวทางที่ตนยึดถือปฏิบัติเพื่อให้ประพฤติดนไปในแนวทางเดียวกันที่ถูกต้อง ซึ่งการจะมีวินัยทั้ง ๒ ประเภทนี้ ต้องได้รับการอบรมสั่งสอนและการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อม ในสังคมมาแต่เยาว์วัย และมีการพัฒนาการประพฤติดนกระทั่งเป็นจิตสำนึกทางจริยธรรม หรือ ความมีวินัยในตนเอง เมื่อเติบโตขึ้นก็จะเป็นผู้ที่บรรลุวุฒิภาวะทางจิตนั่นเอง

วัลลภา จันทรเพ็ญ ได้แบ่งวินัยออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่^{๑๑๒}

๑) วินัยภายนอก หมายถึง การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งซึ่งประพฤติปฏิบัติโดยเกรง กลัวอำนาจหรือการถูกลงโทษเป็นการปฏิบัติที่บุคคลดังกล่าวไม่มีความเต็มใจ ตกอยู่ในภาวะจำยอม ถูกควบคุม วินัยภายนอกเกิดขึ้นจากการใช้อำนาจบางอย่างบังคับให้บุคคลปฏิบัติตาม ซึ่งบุคคลอาจ กระทำเพียงชั่วขณะเมื่ออำนาจนั้นคงอยู่ แต่หากอำนาจบังคับนี้หมดไปวินัยก็จะหมดไปด้วยเช่นกัน และคนส่วนมากเห็นว่าวินัยเกิดจากการดูแลควบคุม

๒) วินัยในตนเอง หมายถึง การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเลือกข้อประพฤติปฏิบัติ สำหรับตนขึ้นด้วยความสมัครใจ ไม่มีใครบังคับหรือถูกควบคุมจากอำนาจใด ๆ และข้อประพฤติ

^{๑๑๑} สุชา จันทรเฒ และ สุรางค์ จันทรเฒ, อ้างใน กรมวิชาการ, ผู้บริหาร ผู้นำการพัฒนาการเรียน การสอน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๔๒), หน้า ๒๑.

^{๑๑๒} วัลลภา จันทรเพ็ญ, การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษา ช่างอุตสาหกรรม ตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา, วิทยานิพนธ์ครุศาสตร, (มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๕๖.

ปฏิบัตินี้ต้องไม่ขัดกับความสงบสุขของสังคม วินัยในตนเองเกิดขึ้นจากความสมัครใจของบุคคล ที่ผ่านการเรียนรู้ อบรม และเลือกสรรไว้เป็นหลักปฏิบัติประจำตน

ดังนั้น สรุปได้ว่า วินัยสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ ด้วยกัน คือ การมีวินัยในตนเอง และการมีวินัยภายนอก ซึ่งทั้ง ๒ ประเภทนั้น มีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง โดยการมีวินัยในตนเองนั้น สามารถเกิดขึ้นได้เอง ต้องได้รับการอบรมสั่งสอนและการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมในสังคมมาแต่เยาว์วัย และมีการพัฒนาการประพฤตินั้นทั้งเป็นจิตสำนึกทางจริยธรรม หรือความมีวินัยในตนเอง เมื่อเต็มโตขึ้นก็จะเป็นผู้ที่บรรลุวุฒิภาวะทางจิตนั่นเอง ส่วนวินัยภายนอกนั้น เกิดขึ้นได้จากการประพฤติปฏิบัติเพราะความกลัวในอำนาจหรือการถูกลงโทษตามกฎหมายระเบียบที่ได้ตั้งไว้ ไม่ว่าจะเป็นจาก กฎหมาย กฎเกณฑ์ หรือแม้แต่กฎของสังคม เพื่อเป็นเครื่องมือรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความสงบสุขในสังคมนั้น ๆ ต่อไป

๒.๕.๑.๒ ความสำคัญของการส่งเสริมวินัยในโรงเรียน

การเสริมสร้างวินัยนักเรียนเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่ง ซึ่งจัดอยู่ในขอบข่ายของงานกิจการนักเรียน เป็นการดำเนินงานเพื่อให้นักเรียนมีคุณภาพ นอกเหนือจากกิจกรรมการเรียนการสอนตามปกติในห้องเรียนแล้ว เป็นกิจกรรมที่ช่วยสนับสนุนงานวิชาการโดยช่วยส่งเสริมให้การเรียนการสอนตามหลักสูตรบรรลุผลยิ่งขึ้น เพราะการพัฒนาเด็กให้มีคุณภาพนั้นมิใช่แต่การจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่จะต้องพัฒนาให้นักเรียนมีการพัฒนาทางด้านสังคม มีความเข้าใจตนเองและผู้อื่น สามารถปรับตัวตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อทำให้นักเรียนเกิดความมั่นใจในตนเองเพิ่มมากยิ่งขึ้น ดังนั้นการเสริมสร้างให้นักเรียนเป็นผู้มีวินัยในตนเองเพื่อสร้างพลเมืองที่ดีของสังคมในอนาคตต่อไป

พัฒนา สุนนุติฤทธิ์ ได้กล่าวถึงความสำคัญและความจำเป็นที่ต้องเสริมสร้างวินัยในโรงเรียนว่า “การสร้างวินัยในตนเอง ในโรงเรียนนั้นเป็นสิ่งสำคัญระเบียบวินัยเป็นสิ่งสัมพันธ์กันกับชีวิต ความเป็นอยู่ทางสังคม ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยครูจะต้องเป็นผู้คอยแนะแนวทางในการสร้างระเบียบวินัยในโรงเรียน เพราะระเบียบวินัยเกิดขึ้นจากรากฐานของประสบการณ์ในการเรียนรู้ และสภาพแวดล้อม ครูจะต้องเป็นผู้สร้างสิ่งเหล่านี้ให้แก่เด็กตั้งแต่เริ่มเข้าโรงเรียน เนื่องจากโรงเรียนเป็นศูนย์กลางการอบรมเด็ก โรงเรียนจึงจำเป็นต้องกำหนดระเบียบต่าง ๆ ขึ้น เพื่อให้ทุกคนประพฤติปฏิบัติตามเพื่อความสงบสุขของนักเรียนทุกคน^{๑๑๑}

^{๑๑๑} พัฒนา สุนนุติฤทธิ์, การทำผิดวินัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖), หน้า ๑๑.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ระบุว่า วินัยเป็นพื้นฐานมาจากวัยแรกของชีวิต โดยมีการเรียนรู้ การลอกเลียนแบบ และการฝึกฝนจากบุคคลและสิ่งแวดล้อมไปพร้อม ๆ กันกับการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจนเกิดคุณธรรมขึ้นภายใน ทำให้เกิดพฤติกรรมจริยธรรมและคุณธรรมภายในบุคคลนั้น ๆ ซึ่งคนส่วนมากเห็นว่าวินัยเกิดได้จากการดูแล การควบคุมในระยะแรกที่เด็กยังเยาว์ การกระทำเป็นแบบอย่างที่ดีและการแนะนำออกกล่าวด้วยเหตุผล โดยไม่รู้สึกล่าช้าถูกบังคับนับว่าเป็นสิ่งจำเป็น ทั้งนี้เพื่อสร้างความเคยชินที่ดีและเพื่อให้เกิดความเต็มใจที่จะประพฤติปฏิบัติตาม ซึ่งส่วนมากการใช้วินัยภายนอกมักเกิดในลักษณะของภาวะจำยอม การเกรงกลัวต่ออำนาจและการถูกลงโทษ มักถูกควบคุมให้ปฏิบัติตาม การพัฒนาวินัยโดยใช้เหตุผลให้เด็กมีส่วนร่วมในการกำหนดข้อตกลง กฎเกณฑ์ หรือระเบียบข้อบังคับ และช่วยกันดูแลให้ปฏิบัติตามข้อตกลงเหล่านั้นเพื่อความสงบสุข จะช่วยฝึกให้เด็กควบคุมตนเอง เพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวมนับว่าเป็นการพัฒนาวินัยในตนเองที่ทำให้เด็กมีความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าของตนเองมากขึ้น^{๑๐๔}

ศุภาวดี ชวงค์ ได้เสนอแนะเกี่ยวกับการรักษาระเบียบวินัยของนักเรียนไว้ ๓ ประการคือ^{๑๐๕}

๑) ควรที่จะให้ครูต่างวัย ต่างระดับการศึกษา ต่างหน้าที่ ทั้งชายและหญิง ได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการกำหนดระเบียบของโรงเรียน

๒) ในการพิจารณาลงโทษเด็กที่กระทำความผิดหรือฝ่าฝืนระเบียบของโรงเรียน ควรที่จะให้ครูซึ่งเป็นตัวแทนจากกลุ่มครูที่ทำหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ในโรงเรียน ประชุมร่วมกันกับครูฝ่ายปกครองและครูแนะแนวเพื่อฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง อันจะนำไปสู่การพิจารณาก่อนที่จะลงโทษนักเรียนตามกรณีความผิด

๓) เมื่อเด็กกระทำความผิดระเบียบ ครูควรจะใช้วิธีถามถึงสาเหตุและลงโทษสถานเบา คือ การว่ากล่าวตักเตือนก่อนการลงโทษด้วยวิธีอื่น และทำทัณฑ์บนนั้นจะใช้ในกรณีที่ความผิดฐานรุนแรงขึ้นไป ส่วนการลงโทษสถานหนักก็คือการไล่ออกและกีดเชื้อออกใช้เมื่อเป็นความผิดที่ร้ายแรงมากและควรเป็นมติของครูหลายฝ่ายร่วมกัน

^{๑๐๔} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, *คู่มือครู เพื่อพัฒนาจิตพิสัยในระบบการเรียนการสอนระดับประถมศึกษา*, หน้า ๒๐.

^{๑๐๕} ศุภาวดี ชวงค์, *การศึกษาปัญหาทางวินัยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดนครศรีธรรมราช ตามทัศนะของครู, ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๙), หน้า ๘๕.*

สมเจตน์ อภิมณฑ์รักษา ได้กล่าวถึงความจำเป็นที่จะต้องมีวินัยไว้ดังนี้ คือ^{๑๐๖}

- ๑) ช่วยให้นักเรียนเป็นผู้มีระเบียบเรียบร้อย สวยงาม
- ๒) ช่วยสร้างความรับผิดชอบแก่บุคคล
- ๓) ช่วยให้ครูและนักเรียนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข
- ๔) ช่วยให้การเรียนการสอนประสบผลสำเร็จ
- ๕) ช่วยส่งเสริมให้การเรียนการสอนประสบผลสำเร็จตามจุดหมาย
- ๖) ช่วยส่งเสริมหลักประชาธิปไตย ทุกคนจะต้องรับผิดชอบควบคุมตนเอง

กรมวิชาการ ได้ให้ข้อเสนอแนะทางการจัดกิจกรรมด้านความมีวินัยดังนี้^{๑๐๗}

- ๑) การเล่นกีฬา การเล่นบทบาทสมมติ การแสดงสถานการณ์จำลอง หรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคามมีระเบียบวินัย
- ๒) แบ่งกลุ่มนักเรียนให้แต่ละกลุ่มร่วมกันอภิปรายผลการกระทำ จากเรื่องหรือตัวละครในเรื่องครอบคลุมประเด็นสำคัญ เช่น การไม่ปฏิบัติตามระเบียบวินัย เป็นต้น
- ๓) สรุปและผลที่ได้รับจากการมีระเบียบวินัย และโทษที่ได้รับจากการไม่มีระเบียบวินัย จะมีผลกระทบต่อตนเองและสังคมโดยรวมอย่างไร
- ๔) นักเรียนร่วมกันกำหนดแนวทางปฏิบัติ ข้อตกลง กฎ กติกา หรือระเบียบของห้องเรียน โรงเรียน
- ๕) ให้แต่ละกลุ่มสร้างเป็นภาพ หรือสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับความเป็นระเบียบวินัยที่กำหนดนั้นติดไว้ในห้องเรียน หรือบริเวณที่เหมาะสม
- ๖) นักเรียนประเมินตนเองเป็นระยะ ๆ เกี่ยวกับการปฏิบัติตามระเบียบวินัย
- ๗) ครู ผู้ปกครอง เพื่อนนักเรียนร่วมกันประเมินพฤติกรรมการปฏิบัติตามระเบียบวินัย
- ๘) จัดกิจกรรมยกย่อง ชมเชย เชิดชูเกียรติ นักเรียนที่ปฏิบัติตนดีเด่นเกี่ยวกับความมีระเบียบวินัย

จากความสำคัญของการเสริมสร้างวินัยในโรงเรียน สรุปได้ว่า การเสริมสร้างให้นักเรียน มีวินัยในตนเองนั้นเป็นการช่วยให้นักเรียนเตรียมความพร้อมที่จะดำเนินชีวิตต่อไปได้ในอนาคต เพราะระเบียบวินัยเกิดขึ้นจากรากฐานของประสบการณ์ในการเรียนรู้ และสภาพแวดล้อม ซึ่งการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนั้น ควรจัดให้มีการเล่นกีฬา การเล่นบทบาท

^{๑๐๖} สมเจตน์ อภิมณฑ์รักษา, จิตวิทยาการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร , ๒๕๒๐), หน้า ๒๐๒.

^{๑๐๗} กรมวิชาการ, คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้หน้าที่พลเมืองศีลธรรม ระดับประถมศึกษา, หน้า ๕๑.

สมมติ การแสดงสถานการณ์จำลอง หรือกิจกรรมอื่น ๆ, มีการแบ่งกลุ่มให้ร่วมกันอภิปรายผลการกระทำ, มีการสรุปผลที่ได้รับจากการมีและไม่มีระเบียบวินัย, ให้นักเรียนร่วมกันกำหนดแนวทางปฏิบัติโดยสร้างเป็นภาพ หรือสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับความเป็นระเบียบวินัย, แล้วมีการประเมินตนเองเป็นระยะ ๆ เกี่ยวกับการปฏิบัติตามระเบียบวินัย; ครู ผู้ปกครอง เพื่อนนักเรียนร่วมกันประเมินพฤติกรรม การปฏิบัติตามระเบียบวินัย, จัดกิจกรรมยกย่อง ชมเชย เชิดชูเกียรติ นักเรียนที่ปฏิบัติตามดีเด่นเกี่ยวกับความมีระเบียบวินัย, เพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวมนับว่าเป็นการพัฒนา วินัยในตนเองที่ทำให้เด็กมีความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าของตนเองมากขึ้นเพื่อให้ทุกคนประพฤติ ปฏิบัติตามเพื่อความสงบสุขของนักเรียนทุกคน

๒.๕.๒ ด้านความซื่อสัตย์

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้กล่าวว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติตรงและจริงใจ ไม่คิดคดทรยศ ไม่คดโกงและไม่หลอกลวง^{๑๐๔}

กรมวิชาการ ได้เสนอแนะแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนมีความซื่อสัตย์สุจริต ดังนี้^{๑๐๕}

- ๑) มีการเล่านิทานหรือเรื่องราวที่แสดงถึงคุณค่าของความอดทน อดกลั้น และความซื่อสัตย์สุจริต
- ๒) จัดฉายภาพยนตร์วีดิทัศน์ สื่อคอมพิวเตอร์ ประวัติดนตรีและผลงานของบุคคลที่มีความซื่อสัตย์สุจริต ในวงการต่าง ๆ
- ๓) จัดให้มีกิจกรรมสรรหาบุคคลที่มีความซื่อสัตย์สุจริตในท้องถิ่นของตนเองที่สามารถเป็นบุคคลตัวอย่าง และพร้อมเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักเรียนได้
- ๔) จัดกิจกรรมไต่สวนที่ฝึกการยอมรับข้อขัดแย้งและเหตุผลของผู้อื่น
- ๕) จัดกิจกรรมลูกเสือ ยุวกาชาด ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เด็กมีความอดทน เช่นการเดินทางไกล การเข้าค่ายพักแรม
- ๖) จัดป้ายประกาศส่งเสริมคนดี เช่น นักเรียนที่มีความซื่อสัตย์สุจริต หรือนักเรียนที่มีความประพฤติดี

^{๑๐๔} พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๑๒๕๖.

^{๑๐๕} กรมวิชาการ, คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้หน้าที่พลเมือง-ศีลธรรม ระดับประถมศึกษา, หน้า ๑๔๖-๑๔๗..

มหาวิทยาลัยกรุงเทพ ได้กล่าวว่า ความซื่อสัตย์ ความจริงใจต่อกันของบุคคลย่อมเป็นเหตุให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกันในการพัฒนาคนให้มีวินัย มีความงามทางกาย วาจา นั้นมีข้อห้ามไว้ในเบญจศีลว่าจะต้องไม่กล่าวคำที่เป็นเท็จ หลอกลวง ไม่จริง และในเบญจธรรมมีข้อที่ควรปฏิบัติคือ ต้องมีสัจจะเป็นการย้าว่าไม่ให้โกหก ให้จริงใจต่อกัน บุคคลที่มีความจริงใจย่อมได้รับความเชื่อถือไว้วางใจจากผู้อื่น จะคิดทำอะไร ย่อมมีผู้ช่วยเหลือค้ำจุน ต่างจากคนหลอกลวงที่ไม่มีใครอยากคบหาเสวนา หากดูคำสอนเกี่ยวกับการเลือกคบคน พระพุทธองค์ทรงสอนว่าบุคคลที่ไม่ควรคบหาสมาคมด้วยก็คือ คนประจบ ดีแต่พูดหาความจริงใจไม่ได้ การซื่อสัตย์จริงใจที่แสดงออกทางวาจาทำให้บุคคลมีความสุขจิตทางวาจา^{๑๑๐}

สรุปความซื่อสัตย์ หมายถึง ความจริงใจของบุคคล เพื่อให้เกิดความไว้วางใจ ซึ่งกันและกัน เพราะบุคคลที่มีความจริงใจย่อมได้รับความเชื่อถือไว้วางใจจากผู้อื่น จะคิดทำอะไร ย่อมมีผู้ช่วยเหลือค้ำจุน บุคคลที่มีความซื่อสัตย์สุจริตย่อมบ่งบอกความมีคุณธรรมจริยธรรมอันดีงามทำให้เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป ในการจัดกิจกรรมเพื่อความซื่อสัตย์นั้น ควรมีการจัดป้ายประกาศส่งเสริมคนดี เช่น นักเรียนที่มีความซื่อสัตย์สุจริต หรือ นักเรียนที่มีความประพฤติดี การจัดฉายภาพยนตร์วิดิทัศน์ สื่อคอมพิวเตอร์ ประวัตินิและผลงานของบุคคลที่มีความซื่อสัตย์สุจริต ในวงการต่าง ๆ จัดให้มีกิจกรรมสรรหาบุคคลที่มีความซื่อสัตย์สุจริตในท้องถิ่นของตนเองที่สามารถเป็นบุคคลตัวอย่าง จัดกิจกรรมได้วาทิ และการจัดกิจกรรมลูกเสือ ยุวกาชาด

๒.๕.๓ ด้านความกตัญญู กตเวทิตะ

สุภาพร พิศาลบุตร ได้กล่าวว่า ความกตัญญูกตเวทิตะ หมายถึง ความประพฤติดของเยาวชนที่แสดงออกมาและการตอบแทนบุญคุณต่อผู้มีอุปการคุณ เช่น บิดา มารดา ครู อาจารย์ โดยการเคารพ เชื่อฟัง ปฏิบัติตามคำสั่ง การให้ความช่วยเหลือตามความสามารถของตน^{๑๑๑}

จตุพร ศิลาเดช กล่าวว่า ความกตัญญูกตเวทิตะ หมายถึง การเป็นบุคคลที่มีความสำนึกในบุญคุณและหาทางตอบแทนเมื่อมีโอกาส ทั้งต่อบุคคล ต่อสัตว์ ต่อสถาบัน ต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ^{๑๑๒}

^{๑๑๐} วิทยาลัยกรุงเทพ, (มหาวิทยาลัย), ความรับผิดชอบ, (ออนไลน์),เมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๕.

^{๑๑๑} สุภาพร พิศาลบุตร, จริยธรรมทางธุรกิจ, หน้า ๑๑.

^{๑๑๒} จตุพร ศิลาเดช, ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมพื้นฐานของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๓), หน้า ๗.

วุฒิเลศ เทวกุล ได้กล่าวว่า ความกตัญญูกตเวที หมายถึง การสำนึกในการอุปการคุณ ที่ผู้อื่นมีต่อเรา แล้วตอบแทนคุณท่าน^{๑๑๓}

สำนักงานพัฒนาคุณธรรม ได้ให้ข้อพิจารณาดำเนินการจัดกิจกรรม ส่งเสริมความ กตัญญูกตเวที ไว้ดังนี้^{๑๑๔}

๑) จัดหาวิทยากรผู้เชี่ยวชาญการปฏิบัติธรรม เพื่อวางแผนส่งเสริม การปฏิบัติ ธรรมภายในสถานศึกษา ด้วยการจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของ เยาวชน นักเรียน เช่น ความตรงต่อเวลา ความกตัญญูกตเวที การปฏิบัติตามกฎหมาย และกฎเกณฑ์ ของสังคม

๒) จัดพิธีกรรมทางศาสนาตามเทศกาลต่าง ๆ เช่น พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ พิธีแสดงความกตัญญู กตเวที พิธีไหว้ครู เป็นต้น

๓) จัดบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ระหว่างปิดภาคเรียน

๔) จัดค่ายฝึกอบรมคุณธรรม

๕) จัดให้มีภาคปฏิบัติธรรมวันละ ๕ นาที

กรมวิชาการ ได้กำหนดกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิด คุณธรรมด้าน ความกตัญญูกตเวที ไว้ดังนี้^{๑๑๕}

๑) จัดป้ายนิเทศแสดงความเคารพต่อผู้มีอุปการคุณต่อสถานศึกษา

๒) จัดกิจกรรมการแสดงความกตัญญู ต่อผู้มีอุปการคุณ หรือ บุคคลสำคัญต่าง ๆ

๓) เล่าข่าวถึงความกตัญญู กตเวที ในเหตุการณ์ต่าง ๆ

๔) จัดกิจกรรมขอพรจากผู้อาวุโสต่าง ๆ ตามโอกาส

๕) ประกาศเกียรติคุณข่อย่นักเรียนผู้มีความกตัญญู กตเวที ประจำภาพเรียน

๖) นำนักเรียนไปเคารพผู้มีอุปการคุณต่อโรงเรียนในโอกาสต่าง ๆ ตามความ เหมาะสม เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ เป็นต้น

^{๑๑๓} วุฒิเลศ เทวกุล, จริยธรรมสำหรับนักบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, ๒๕๔๘), หน้า ๗.

^{๑๑๔} สำนักงานพัฒนาคุณธรรม, คู่มือการพัฒนาคุณธรรม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพัฒนา คุณธรรม, ๒๕๓๓), หน้า ๔๕.

^{๑๑๕} กรมวิชาการ, คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้หน้าที่พลเมือง-ศีลธรรม ระดับประถมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๔), หน้า ๘๕.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอ่างทอง เสนอแนวทางการจัดกิจกรรมในด้านความกตัญญูดังนี้^{๑๖}

- ๑) จัดกิจกรรมวันกตัญญู เช่น จัดกิจกรรมวันแม่แห่งชาติ จัดกิจกรรมวันพ่อแห่งชาติ จัดกิจกรรมวันไหว้ครู
- ๒) จัดป้ายนิเทศแสดงความเคารพ เช่น การกราบ การไหว้
- ๓) ประกาศเกียรติคุณยกย่องนักเรียนที่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการเชื่อฟัง บิดามารดา ผู้ปกครอง และครูอาจารย์
- ๔) จัดประกวดคำขวัญที่ให้เห็นคุณค่าของความกตัญญู

จึงสรุปได้ว่า ความกตัญญูกตเวที หมายถึง ความประพฤติที่แสดงออกมาและการตอบแทนบุญคุณต่อผู้มีอุปการคุณ เช่น บิดา มารดา ครู อาจารย์ โดยการเคารพ เชื่อฟัง ปฏิบัติตามคำสั่งซึ่งกิจกรรมในหลักที่ควรส่งเสริมเพื่อให้นักเรียนฝึกปฏิบัติได้มีคุณธรรมจริยธรรมได้แก่ การจัดพิธีกรรมทางศาสนาตามเทศกาลต่าง ๆ พิธีแสดงความกตัญญูกตเวที พิธีไหว้ครู และการรำลึกถึงพระคุณของบูรพาจารย์ การจัดปฏิบัติธรรมระหว่างภาคฤดูร้อน, การจัดป้ายนิเทศแสดงความเคารพบุคคลต่าง ๆ, การประกาศคุณยกย่องผู้มีความกตัญญูกตเวทีประจำภาคเรียน, การน่านักเรียนไปเคารพผู้มีอุปการคุณของโรงเรียนเนื่องในโอกาสต่าง ๆ

๒.๕.๔ ด้านความประหยัด

มาแคน (Macan) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมการประหยัดเวลาว่า การบริหารเวลาที่ดีประกอบด้วย การประเมินตารางทำงาน กำหนดลำดับ ก่อน-หลัง แบ่งงาน กำหนดเป้าหมายระยะสั้น และทบทวนเป้าหมายนั้น ๆ^{๑๗}

ชวนชัย เชื้อสาธุชน ได้กล่าวถึงพฤติกรรมการประหยัดได้แก่ การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า การใช้ซ้ำ การซ่อมแซม การแปรสภาพ การใช้สิ่งทดแทนและปฏิเสธที่จะใช้สิ่งฟุ่มเฟือย^{๑๘}

^{๑๖} สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอ่างทอง, แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๔๘, หน้า ๑๕๖.

^{๑๗} Macan อ้างใน ชวนชัย เชื้อสาธุชน, ตัวบ่งชี้ทางจิตสังคมของพฤติกรรมประหยัดทรัพยากรของอาจารย์ในสถาบันราชภัฏ, (อุบลราชธานี : คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๔๖, หน้า ๕.

^{๑๘} ชวนชัย เชื้อสาธุชน, ตัวบ่งชี้ทางจิตสังคมของพฤติกรรมประหยัดทรัพยากรของอาจารย์ในสถาบันราชภัฏ, (อุบลราชธานี : คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๔๖), หน้า ๘.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กล่าวถึงแนวทางส่งเสริมการประหยัดและอดออม ใน ๕ ประการ คือ^{๑๑๕}

- ๑) มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย มีลักษณะนิสัยสันโดษ
- ๒) มีความรู้จักพอดีในการบริโภคอุปโภคไม่ฟุ้งเฟ้อหรูหราหรือตระหนี่ถี่เหนียวจนเกินไป
- ๓) รู้จักใช้และสงวนรักษาสารณสมบัติของส่วนตนอย่างละเอียดรอบคอบเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด
- ๔) รู้จักใช้ทรัพยากรและเวลาได้เหมาะสมและเป็นประโยชน์มากที่สุด
- ๕) มีการวางแผนในการใช้จ่ายอย่างรอบคอบโดยมีสัดส่วนของการใช้จ่ายกับการออมให้ได้สมดุลกัน เช่น ใช้จ่ายส่วนตัว ใช้จ่ายทำบุญและฝากออมสินไว้ เป็นต้น

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอ่างทอง ได้กำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนให้รู้จักการประหยัดอดออมไว้ ดังนี้^{๑๒๐}

- ๑) การจัดการรายไ้ระหว่างการเรียนรู้ โดยการจัดตลาดนัดจำหน่ายผลผลิตของนักเรียนที่เกิดจากการเรียนการสอน และผลผลิตที่นำมาจากบ้าน
- ๒) โรงเรียนให้การยกย่องผู้สำเร็จการประกอบอาชีพโดยรู้จักประหยัด และอดออม จากการดำเนินชีวิตในครอบครัว
- ๓) ส่งเสริมให้นักเรียนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เช่น การปลูกพืชผัก สวนครัว เลี้ยงสัตว์ และรับจ้าง
- ๔) ส่งเสริมการออมทรัพย์รายวัน
- ๕) มีการจัดกิจกรรมประกวดคำขวัญ เช่น การใช้น้ำและไฟฟ้าอย่างประหยัด
- ๖) ให้ความรู้เพิ่มเติมในด้านกิจกรรมความประหยัด ด้วยการจัดป้ายนิเทศต่าง ๆ

^{๑๑๕} คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ,(สำนักงาน), เอกสารการวิจัยเรื่องค่านิยมเพื่อชีวิตและสังคม, ๒๕๒๓, หน้า ๖ – ๗.

^{๑๒๐} สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอ่างทอง, แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๘, (อ่างทอง : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอ่างทอง, ๒๕๔๘), หน้า ๑๓๐.

สำนักงานพัฒนาคุณธรรม ได้เสนอกิจกรรมเพื่อให้เยาวชนมีคุณธรรม จริยธรรมด้านการประหยัด และการออม ไว้ดังนี้^{๑๒๑}

๑) ส่งเสริมให้นักเรียน และนักศึกษา จัดทำบัญชีรายรับ - รายจ่าย ประจำวันของแต่ละคน เพื่อให้การใช้จ่ายเงินเป็นไปอย่างรอบคอบ

๒) ส่งเสริมให้มีการฝากเงินไว้กับธนาคาร

๓) สถานศึกษาหรือสถาบัน จัดให้นักเรียนมีการออมทรัพย์แบบสหกรณ์ขึ้นภายในสถานศึกษาหรือสถาบันต่าง ๆ

จึงสรุปได้ว่า การพัฒนาเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมในด้านการประหยัด และใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า นั้น หมายถึง การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า การใช้ซ้ำ การซ่อมแซม การแปรสภาพ การใช้สิ่งทดแทนและปฏิเสธที่จะใช้สิ่งฟุ่มเฟือย ซึ่งในจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในด้านการประหยัดคือ การให้นักเรียนสำรวจการใช้วัสดุอุปกรณ์การเรียน ตลอดจนเครื่องใช้ส่วนตัวที่จำเป็นให้มีความเหมาะสมและคุ้มค่า, ฝึกให้นักเรียนจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายประจำวัน, จัดให้มีการออมทรัพย์แบบสหกรณ์, จัดให้นักเรียนเขียนเรียงความการส่งเสริมความประหยัด, จัดทำป้ายนิเทศในเรื่องการรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย

๒.๕.๕ ด้านปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

กนก จันทร์ขจร ได้กล่าวถึงการเสียสละเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมและผู้อื่น คือ^{๑๒๒}

๑ เป็นผู้เสียสละ รู้จักเสียสละส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมไม่ว่าจะเป็นกำลังกาย กำลังใจ กำลังความคิด กำลังทรัพย์ หรือปัญญาก็ตาม คนใจกว้างยอมทำในสิ่งเหล่านี้ได้ แต่คนใจแคบเห็นแก่ตัวยอมทำไม่ได้

๒ สร้างความสามัคคีในหมู่คณะหรือชุมชน มีการพบปะปรึกษาหารือ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำงานร่วมกันไม่เบียดเบียน

๓ ปฏิบัติตนตามหลักศาสนา มีหลักธรรมประจำใจ ซื่อสัตย์สุจริตต่อกัน ไม่ทำให้อื่นเดือดร้อนทั้งต่อหน้าและลับหลัง

^{๑๒๑} สำนักงานพัฒนาคุณธรรม, คู่มือการพัฒนาคุณธรรม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพัฒนาคุณธรรม, ๒๕๓๓), หน้า ๕๓.

^{๑๒๒} กนก จันทร์ขจร, ความรู้และจริยธรรมเพื่อชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : โรงเรียนมัธยมสันพิทยา, ๒๕๒๕), หน้า ๔๓๔ - ๔๓๕.

๔ บำเพ็ญตนเป็นพลเมืองดี เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำแนะนำสั่งสอนของครู อาจารย์ ช่วยเอาใจใส่เป็นธุระในงานส่วนรวมเสมอ เมื่อมีเหตุจำเป็นไม่ลังเลช่วยช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยากไว้

๕ เป็นผู้ยึดมั่นในหลักธรรมเป็นเครื่องเหนี่ยวน้ำใจผู้อื่น คือ มีสังคหวัตถุ ๔ ได้แก่

ทาน คือ การให้เป็นสิ่งของแก่ผู้อื่นที่ควรให้

ปิยวาจา คือ พูดจาปราศรัยด้วยถ้อยคำอ่อนหวาน ไพเราะเป็นที่รักเจริญใจ มีวาจาที่นมนวล ไพเราะอ่อนหวานเป็นคุณ ทำให้เกิดความพอใจแก่ผู้ได้ยินได้ฟัง

อัตถจริยา คือ การประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กันและกันช่วยเหลือกัน ด้วย กำลังกาย กำลังความคิด และกำลังทรัพย์ เป็นต้น

สมานัตตตา คือ ความเป็นผู้วางตนเหมาะสม ประพฤติตนตามสมควรจะเป็น วาจาที่เรียบร้อยให้เหมาะสมกับฐานะหรือตำแหน่งหน้าที่

๖ รู้จักเป็นผู้ให้แต่ไม่หวังเป็นผู้รับ เพื่อขจัดความเห็นแก่ได้หรือทำงานเอาหน้า ประโยชน์ที่ได้รับจากการทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น

๑ เป็นผู้มีเกียรติ มีคนยกย่องชมเชย มีพวกพ้องมาก

๒ มีความสุขกาย สุขที่ได้จากการให้ สุขที่ได้จากการช่วยเหลือเกื้อกูล

๓ มีความสุขใจ อิ่มเอิบ ยิ้มเยาะ ผ่องใส ไม่มีศัตรู

๔ เป็นคนมีราคา ค่าของคนอยู่ที่ผลของงาน ทำอะไรก็ได้รับการสนับสนุน

๕ เกิดสันติสุขในสังคม อยู่ที่ไหนเจริญที่นั่น สังคมนั้นมีแต่ความสุขความสามัคคี ดังพุทธภาษิตที่ว่า “สุขา สุขุมสุข สามัคคี” แปลว่า “ความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ ทำให้เกิดสุข”

กรมวิชาการ ได้เสนอแนะแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนที่ทำให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น และส่วนรวม ดังนี้^{๑๒๓}

๑) สันทนาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและสาธารณสมบัติที่นักเรียนรู้จักหรือเคยพบเห็น

๒) แบ่งกลุ่มตามความเหมาะสม แล้วให้นักเรียนไปศึกษาสิ่งแวดล้อมและสาธารณสมบัติของโรงเรียน โดยมีการเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียนก่อนไปศึกษา

๓) หลังจากศึกษาสิ่งแวดล้อมภายในบริเวณโรงเรียนแล้ว ให้แต่ละกลุ่มออกมารายงานว่าพอสิ่งใดบ้าง มีลักษณะอย่างไร ตามแบบสำรวจ

^{๑๒๓} กรมวิชาการ, คู่มือการจกกระบวนกรเรียนรู้หน้าที่พลเมือง-ศีลธรรม ระดับประถมศึกษา, หน้า ๖๑.

๔) นักเรียนแต่ละกลุ่มช่วยกันจัดทำป้ายนิเทศขึ้น แล้วนำเสนอให้นักเรียนแต่ละกลุ่มช่วยกันคิด เพื่อหาข้อเพื่อปรับปรุงให้เกิดความสวยงามเพิ่มขึ้น หรือจะมีวิธีดูแลอย่างไร แล้วทำบันทึกไว้เป็นข้อตกลงในห้องเรียน

๕) ครูและนักเรียนร่วมกันปฏิบัติ และประเมินผล ตามข้อตกลงเป็นระยะ ๆ

๖) นำเสนอผลงานการปฏิบัติของนักเรียน เพื่อแสดงความชื่นชม และครูเสนอแนะแก้ไขเป็นระยะ

สำนักงานพัฒนาคุณธรรม ได้กำหนดกิจกรรมในการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนมีคุณธรรมที่ทำประโยชน์แก่ผู้อื่น และส่วนรวม ได้แก่^{๑๒๔}

๑) จัดบำรุงรักษาปรับปรุงสวนหย่อมและต้นไม้บริเวณสถานศึกษาหรือสถานที่ใกล้เคียง

๒) จัดนิทรรศการเรื่องการบำรุงรักษาสาธารณสมบัติ เช่น การจัดป้ายนิเทศ, การประกวดคำขวัญ, การวาดภาพ, การเขียนเรียงความ ฯลฯ

๓) จัดกิจกรรม กิ่วซี เพื่อรณรงค์ในเรื่องการรักษาสาธารณสมบัติ

๔) สอดแทรกเรื่องการบำรุงรักษาสาธารณสมบัติในการเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ ตามความเหมาะสม

๕) จัดสัปดาห์รณรงค์เพื่อรักษาความสะอาดของสาธารณสมบัติ

สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมส่งเสริมให้นักเรียนได้รู้จักการปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมนั้นต้องมีการปลูกฝังการเป็นผู้ให้เพื่อจัดการความเห็นแก่ตัว และปลูกฝังการเสริมสร้างความสามัคคีให้มีในตน มีจิตให้ทำงานเป็นกลุ่มหรือเป็นทีม มีการพบปะปรึกษา ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ปลูกฝังให้ปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามีความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งการจัดกิจกรรมประกอบด้วย

๑) แบ่งกลุ่มนักเรียนสำรวจสิ่งแวดล้อมและสาธารณสมบัติภายในโรงเรียนแล้วรายงาน

๒) นักเรียนแต่ละกลุ่มช่วยกันวาดภาพสิ่งแวดล้อมและสาธารณสมบัติที่ชอบแล้วนำเสนอ

๓) นักเรียนร่วมกันอภิปรายถึงวิธีการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อมและสาธารณสมบัติ

๔) ครูสอดแทรกเรื่องการบำรุงรักษาสาธารณสมบัติในการเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ

^{๑๒๔} สำนักงานพัฒนาคุณธรรม, คู่มือการพัฒนาคุณธรรม, หน้า ๔๘.

๕) นักเรียนบันทึกการบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่นและรักษาสาธารณสมบัติประจำวัน

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม

ศศิวิมล รังคะภูติ ได้ศึกษาเรื่อง “สภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ – ๓ โรงเรียนขยายโอกาส อำเภอปากช่อง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต ๔” ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ผู้บริหาร จำนวน ๑๓ คน และครูผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม จำนวน ๑๘๒ คน รวม ๑๙๕ คน ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ใช้แนวคิดจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ (ปรับปรุงแก้ไข ๒๕๔๕) นโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน นโยบายสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมาเขต ๔ ด้านลักษณะการจัดกิจกรรม พบว่าส่วนใหญ่ใช้กิจกรรมที่สอดคล้องกับประเพณี วัฒนธรรมในท้องถิ่นและวัฒนธรรมไทย ด้านการประเมินผลกิจกรรม พบว่า ส่วนใหญ่มีการประเมินผล ตลอดจนนำผลจากการประเมินมาใช้ในการพัฒนา ในด้านปัญหาการจัดกิจกรรม พบว่า ประเด็นที่เป็นปัญหามากที่สุด คือ ครูขาดการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ครูไม่เข้าใจในการนำแนวคิดไปใช้ นักเรียนบางส่วนไม่สนใจเข้าร่วมกิจกรรม ขาดความร่วมมือของครูในการจัดกิจกรรม การวิเคราะห์ผลการจัดกิจกรรมในปีที่ผ่านมา ขาดความชัดเจน และครูมีความรู้ความเข้าใจในการกำหนดดัชนีชี้วัดความสำเร็จการดำเนินกิจกรรมไม่เพียงพอ^{๑๒๕}

ทิพย์พร สุภาพ ได้ศึกษาการวิเคราะห์กิจกรรมนักเรียนที่ส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ในการวิเคราะห์เอกสารคู่มือการจัดกิจกรรมบังคับ ปรากฏว่าคุณลักษณะทางจริยธรรมส่วนใหญ่ ได้แก่ ความรับผิดชอบความเสียสละ และความเมตตา กรุณา ในการวิเคราะห์กิจกรรมนักเรียนที่จัดขึ้นในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา มีการจัดกิจกรรม ๒ ประเภท ซึ่งแต่ละกิจกรรมก่อให้เกิดคุณลักษณะทางจริยธรรมดังนี้ กิจกรรมบังคับก่อให้เกิดความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัยและการตรงต่อเวลาสำหรับกิจกรรมเสนอแนะ

^{๑๒๕} ศศิวิมล รังคะภูติ, สภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ – ๓ โรงเรียนขยายโอกาส อำเภอปากช่อง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต ๔, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี, ๒๕๕๒).

ก่อให้เกิดคุณลักษณะทางจริยธรรมดังนี้ กิจกรรมส่งเสริมอาชีพก่อให้เกิดความรับผิดชอบ ความอดสาหัส ขยันหมั่นเพียร และความรู้ กิจกรรมส่งเสริมการสหกรณ์ก่อให้เกิด ความรับผิดชอบ ความอดสาหัสขยันหมั่นเพียร และความรู้ ความซื่อสัตย์ และความเสียสละ กิจกรรมส่งเสริมอุตสาหกรรมก่อให้เกิดความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบและ ความรู้ กิจกรรมศาสนาศิลปวัฒนธรรม ก่อให้เกิดความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัยเป็นผู้มีวัฒนธรรม และความกล้าทางจริยธรรม กิจกรรมส่งเสริมการใช้สินค้าไทย ก่อให้เกิดความรับผิดชอบ ความรู้ และความมีเหตุผล กิจกรรมนันทนาการ ก่อให้เกิดความรับผิดชอบความรู้ และความมีระเบียบวินัย กิจกรรมส่งเสริมวิชาการต่าง ๆ ในหลักสูตรก่อให้เกิดความรับผิดชอบ ความรู้ และความมีระเบียบวินัย กิจกรรมกีฬา ก่อให้เกิดความรับผิดชอบการรู้จักสามัคคี และความมีระเบียบวินัย กิจกรรมทัศนศึกษา ก่อให้เกิดความรู้ ความรับผิดชอบและความมีระเบียบวินัย กิจกรรมอนุรักษ์ ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดความรับผิดชอบความรู้ ความมีเหตุผล และกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ และรักษาดินแดนก่อให้เกิด ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย และการตรงต่อเวลา เมื่อพิจารณาในภาพรวมพบว่า คุณลักษณะทางจริยธรรมส่วนใหญ่ที่เกิดจากกิจกรรมนักเรียนที่พบ ได้แก่ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย และความรู้^{๑๒๖}

พรหมมินทร์ สุมาลี ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาสภาพและปัญหาการจัดกิจกรรม นักเรียนตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครู ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา” ผลจากการวิจัย^{๑๒๗}

๑. สภาพการจัดกิจกรรมนักเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา มีรายละเอียดดังนี้

๑.๑ ด้านการวางแผน พบว่า โรงเรียนมอบหมายให้ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่าย วิชาการเป็นผู้กำหนดนโยบายและแผนการจัดกิจกรรมโดยยึดหลักความต้องการ ความถนัดและความสนใจของนักเรียน ในการคัดเลือกครูที่ปรึกษากิจกรรมให้ครูทุกคนแจ้งความประสงค์ในแต่ละกิจกรรมโดยหัวหน้าหมวดกิจกรรมเป็นผู้กำหนดแนวปฏิบัติ

^{๑๒๖} ทิฆัมพร สุภาพ, การวิเคราะห์กิจกรรมนักเรียนที่ส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชานิติศาสตร์และการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓).

^{๑๒๗} พรหมมินทร์ สุมาลี, การศึกษาสภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมนักเรียนตามความคิดเห็นของผู้บริหาร และครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาการบริหารการศึกษา, สถาบันราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๖).

๑.๒ ด้านการดำเนินงาน พบว่า การจัดกิจกรรมนักเรียนโรงเรียนแจ้งให้ทราบในที่ประชุมมีการเตรียมความพร้อมโดยให้ครูศึกษาจากเอกสารคู่มือการดำเนินงานจัดให้ครูที่ปรึกษากิจกรรมรับผิดชอบในแต่ละกิจกรรมตามความสนใจของครู หัวหน้าหมวดกิจกรรมเป็นผู้สำรวจข้อมูลความต้องการของนักเรียน จัดให้ตามความสมัครใจของนักเรียนโดยจำกัดจำนวนและเป็นพื้นที่จัดการกิจกรรมนักเรียนภายในโรงเรียน ด้านงบประมาณใช้เงินบำรุงการศึกษาสถานที่สำหรับการดำเนินงานจัดกิจกรรมนักเรียน ใช้บริเวณพื้นที่ต่าง ๆ ของโรงเรียน

๑.๓ ด้านการประเมินผล พบว่า โรงเรียนประเมินผลการจัดกิจกรรมนักเรียนภาคเรียนละ ๑ ครั้ง โดยใช้แบบประเมิน ให้ครูที่ปรึกษาแต่ละกิจกรรมเป็นผู้ทำหน้าที่ประเมินผล รายงานสรุปผลการดำเนินงาน และนำผลการประเมินกิจกรรมนักเรียนไปใช้ในการวางแผนการจัดกิจกรรมนักเรียน

๒. โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา พบว่า มีปัญหาการจัดกิจกรรมนักเรียน โดยภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง

๓. ผู้บริหารและครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการจัดกิจกรรมนักเรียน แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๔. โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา ที่มีขนาดต่างกัน มีปัญหาการจัดกิจกรรมนักเรียน โดยภาพรวมทุกด้าน แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ปัญหาการจัดกิจกรรมนักเรียน ในโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ด้านการประเมินผลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนด้านการวางแผน ด้านการดำเนินงาน แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สุทธิ แซ่มลำเจียก ได้ศึกษาการจัดกิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดลพบุรี ผลการวิจัยพบว่า^{๑๒๘}

๑. สภาพการจัดกิจกรรมนักเรียน การวางแผนโรงเรียนมอบให้หัวหน้าหมวดกิจกรรมเป็นผู้กำหนดแนวทางการจัดกิจกรรม วิธีการจัดเน้นกระบวนการปฏิบัติกิจกรรมและจัดให้ครบตามหลักสูตร ด้านบุคลากร ให้ครูทุกคนเป็นที่ปรึกษากิจกรรม โดยครู ๑ คน ต่อกิจกรรม ๑

^{๑๒๘} สุทธิ แซ่มลำเจียก, การจัดกิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดลพบุรี, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๘).

กิจกรรม ด้านงบประมาณ ส่วนใหญ่ใช้เงินบำรุงการศึกษาในการจัดกิจกรรมด้านการติดตาม ประเมินผล ได้ดำเนินการเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงาน โครงการและมีเกณฑ์ในการประเมิน

๒. ปัญหาการจัดกิจกรรมนักเรียน ครูที่ปรึกษา กิจกรรม ขาดความรู้ ขาดวิทยากร ท้องถิ่น งบประมาณไม่เพียงพอ ระบบสื่อสารภายในไม่มีประสิทธิภาพ การติดตามประเมินผลยังไม่จริงจังและต่อเนื่อง

พัชรา บุญเล่า ได้ศึกษาเรื่อง “ผลของการเข้าค่ายจริยธรรมพร้อมทั้งการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มที่มีต่อจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ – ๓ พบว่า นักเรียนที่เข้าค่ายจริยธรรมพร้อมทั้งการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มภายหลังการทดลอง มีจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ, ด้านความมีวินัย, ด้านความซื่อสัตย์, ด้านการพึ่งพาตนเอง, ด้านความขยันหมั่นเพียร, และด้านความเสียสละ แตกต่างจากก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ และนักเรียนที่เข้าค่ายจริยธรรมพร้อมทั้งการให้คำปรึกษาแบบกลุ่ม ภายหลังการทดลอง ๑ สัปดาห์ ๑ เดือน และ ๓ เดือน มีจริยธรรมแตกต่างจากก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ และเมื่อพิจารณาที่คะแนนจริยธรรม พบว่า นักเรียนที่เข้าค่ายจริยธรรมพร้อมทั้งการให้คำปรึกษาแบบกลุ่ม ทั้งกลุ่มสูง กลุ่มกลาง และกลุ่มต่ำ มีคะแนนจริยธรรมเพิ่มขึ้นทั้ง ๖ ด้าน คือ ด้านความรับผิดชอบ, ด้านความมีวินัยในตนเอง, ด้านความซื่อสัตย์, ด้านการพึ่งพาตนเอง, ด้านความขยันหมั่นเพียร, และด้านความเสียสละ หลังการทดลอง ๑ สัปดาห์ ๑ เดือน และ ๓ เดือน ทั้ง ๓ กลุ่ม^{๑๒๕}

ประยูร เพ็งชะตา ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสระบุรี พบว่า โรงเรียนกำหนดนโยบายการจัดกิจกรรมโดยยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางความสอดคล้องกับจุดประสงค์ของหลักสูตร หลักเกณฑ์การจัดกิจกรรมในสถานศึกษา และคำนึงถึงความพร้อมของบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ และสถานที่ ซึ่งอาจารย์ที่ปรึกษา กิจกรรม หัวหน้าหมวดกิจกรรม และผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนฝ่ายวิชาการ มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนการจัดกิจกรรมของโรงเรียน โรงเรียนมีการแจ้งนโยบายเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมให้ครู อาจารย์ทราบ มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ให้ครู อาจารย์เพื่อรับผิดชอบ พร้อมทั้งจัดสรรเงินบำรุงการศึกษาสนับสนุนการจัดกิจกรรม นักเรียนเลือกเข้าร่วมกิจกรรมตามความสมัครใจ และมีการใช้อาคารสถานที่อย่างคุ้มค่า โรงเรียนมีการติดตามและประเมินผลการจัดกิจกรรม โดยให้อาจารย์ที่ปรึกษา กิจกรรม รายงานสรุปผลการจัดกิจกรรม มีการสังเกตการณ์จัดกิจกรรม และสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมจากอาจารย์ที่ปรึกษา

๑๒๕

พัชรา บุญเล่า, ผลของการเข้าค่ายจริยธรรมพร้อมทั้งการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มที่มีต่อจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑,๒,๓, (กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการการวิจัยการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรมของกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๓๘), หน้า ๘๗.

กิจกรรม โรงเรียนประสบปัญหาการจัดกิจกรรมในเรื่อง นักเรียนไม่เห็นความสำคัญและไม่ให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรม ครู อาจารย์ไม่ให้ความร่วมมือ ขาดความรู้และทักษะในการดำเนินกิจกรรม ผู้บริหารโรงเรียนไม่เห็นความสำคัญและไม่ให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมเท่าที่ควร ขาดบุคลากร วัสดุอุปกรณ์และงบประมาณ^{๓๐๐}

ปียพันธ์ ภริมย์ไกรภักดิ์ ได้ศึกษาการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนนทบุรี พบว่า ด้านการบริหารโรงเรียนดำเนินการส่งเสริมจริยธรรมให้แก่ นักเรียนในระดับมาก และมีปัญหาในระดับปานกลาง ปัญหาที่เกิดขึ้น ๒ ประเด็นคือ ผู้บริหารให้ความสำคัญการส่งเสริมจริยธรรมน้อยกว่าด้านการเรียนการสอน และการขาดงบประมาณในการดำเนินงานส่งเสริมจริยธรรม มีการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมจริยธรรมแก่นักเรียนมาก มีปัญหาในเรื่องสถานที่ฝึกปฏิบัติจริยธรรม ขาดความเหมาะสม ด้านการสอนและการนิเทศ โรงเรียนได้ดำเนินการในด้านการสอนและการนิเทศเพื่อส่งเสริมจริยธรรมแก่นักเรียนในระดับมาก พบปัญหาในประเด็นที่ว่า โรงเรียนมุ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมากเกินไปจนทำให้ครูผู้สอนละเลยการส่งเสริมจริยธรรมแก่นักเรียน ด้านการจัดกิจกรรม โรงเรียนดำเนินการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมจริยธรรมแก่นักเรียนในระดับปานกลาง และมีปัญหาด้านการจัดกิจกรรมยังไม่ตรงประเด็นในการพัฒนา การประเมินผลทางจริยธรรม โรงเรียนดำเนินการประเมินผลทางจริยธรรมของนักเรียนในระดับปานกลาง แต่โรงเรียนส่วนใหญ่ติดตามผลการประเมินผลทางจริยธรรมโดยเน้นพฤติกรรมของนักเรียนในระดับมาก สำหรับปัญหาด้านการประเมินผลทางจริยธรรมปรากฏว่า ปัญหาที่พบมากที่สุดคือ ครูให้ความดูแล กำกับ ติดตามพฤติกรรมด้านจริยธรรมของนักเรียนไม่สม่ำเสมอ และขาดข้อมูลที่เป็นตัวบ่งชี้ด้านจริยธรรมของนักเรียน^{๓๐๑}

^{๓๐๐} ประยูร เพ็งชะตา, สภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสระบุรี, วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑)

^{๓๐๑} ปียพันธ์ ภริมย์ไกรภักดิ์, การส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนนทบุรี, วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑).

พระสมุห์อนันต์ อานนุโท (รูปจินดา) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การศึกษาพฤติกรรมด้านคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ” ผลการศึกษาวิจัยพบว่า^{๑๓๒}

๑. จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามเป็นชาย ๘๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๒๐ และเป็นเพศหญิงจำนวน ๒๒๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๒.๘๐ โดยส่วนใหญ่มีผู้ปกครองที่มีอาชีพรับจ้างจำนวน ๒๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๕.๓๐ และมีรายได้ต่อเดือนที่ ๕,๐๐๑ – ๑๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๔๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๒๐ และเป็นนักเรียนที่อยู่ในโรงเรียนขนาดใหญ่จำนวน ๑๗๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๔๐

๒. ระดับพฤติกรรมด้านคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก และเมื่อจำแนกตามรายด้านพบว่า พฤติกรรมด้านคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ในแต่ละด้านอยู่ในระดับมาก

๓. ผลการเปรียบเทียบระดับพฤติกรรมด้านคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ เมื่อจำแนกตาม เพศ โดยภาพรวมพบว่ามี ความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และเมื่อจำแนกเป็นรายด้านทั้ง ๕ ด้าน พบว่า พฤติกรรมด้านคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ ๐.๐๕

จากการศึกษาดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญ และต้องมีการปรับปรุงแก้ไขกระบวนการจัดการที่เหมาะสม การกำหนดแผนการทำงานที่ชัดเจนเป็นระบบโดยมีการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ โดยเฉพาะสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน และความร่วมมือที่จะสร้างจิตสำนึกในความรับผิดชอบร่วมกัน โดยถือว่า ปัญหาในด้านคุณธรรม และจริยธรรมนั้นเป็นปัญหาที่ทุกคนต้องให้ความร่วมมือกันแก้ไข ตรวจสอบและปรับปรุงพัฒนาการในด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน บูรณาการแนวคิด หลักการ ทฤษฎีต่าง ๆ ซึ่งผู้บริหารและครูในสถานศึกษานั้น ๆ มีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งจะเป็แกนนำในการขับเคลื่อนในการทำงานประสานงานและความร่วมมือกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยนำกระบวนการบริหารเพื่อการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง มาใช้ในการจัดกิจกรรม

^{๑๓๒} พระสมุห์อนันต์ อานนุโท (รูปจินดา), การศึกษาพฤติกรรมด้านคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔).

พัฒนาผู้เรียนเพื่อสร้างให้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่ต้องการต่อไปซึ่งกิจกรรมที่ควรจัดขึ้นในสถานศึกษาดังนี้

กิจกรรมเสริมสร้างพัฒนาตนเอง เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างเสริมความรู้สึกรัก และเห็นคุณค่าในตนเอง เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้สึกรักที่ต่อตนเองและผู้อื่น

กิจกรรมพัฒนาคุณลักษณะทางอารมณ์ ศิลธรรม และ จริยธรรม เป็นกิจกรรมช่วยให้ผู้เรียนมีความสุขทั้งด้านจิตใจ ทางกาย อารมณ์ และสังคม ทำให้ดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

กิจกรรมพัฒนาทักษะการคิด เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะด้านรู้จักตนเอง เพื่อสร้างเสริมความสามารถในการปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

กิจกรรมเสริมสร้างการแสวงหาความรู้ เป็นกิจกรรมมุ่งเสริมสร้างประสิทธิภาพในการเรียนเพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เห็นคุณค่าของการแสวงหาความรู้ ส่งเสริมการเรียนที่ได้ผลและวางแผนการศึกษา และอนาคตของตนได้

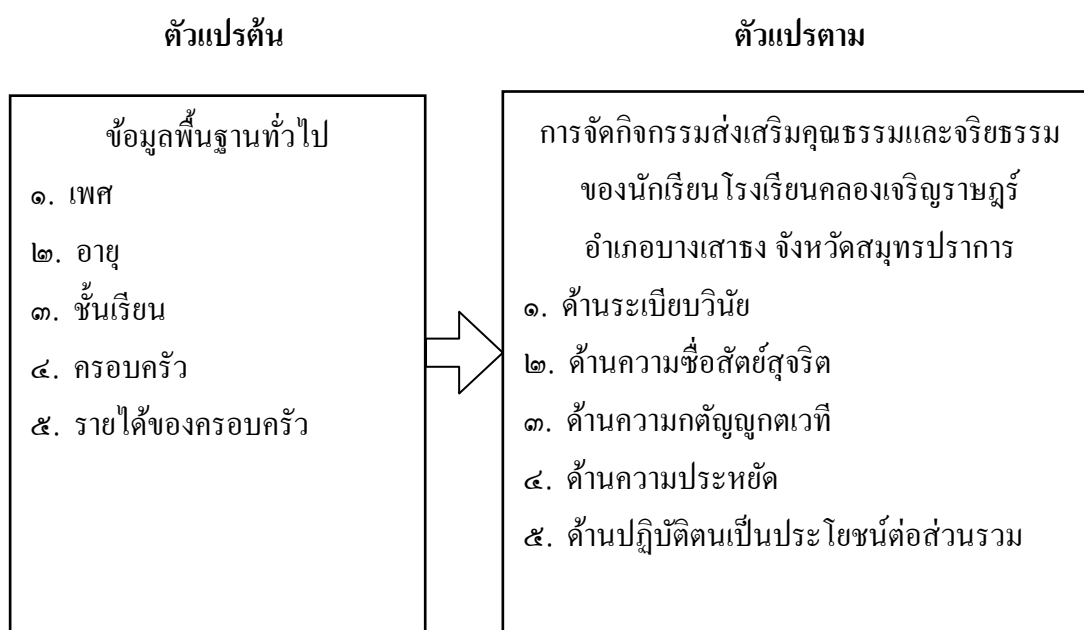
กิจกรรมเสริมนิสัยรักการทำงาน เป็นการปลูกฝังค่านิยมนิสัยรักการทำงาน แสดงถึงความพึงพอใจมุ่งมั่นที่จะทำงานให้บรรลุผลสำเร็จและมีความภาคภูมิใจในผลงานของตนเอง

กิจกรรมผู้บริโภคน เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างเสริม พัฒนาการคิด วิเคราะห์ตัดสินใจ เป็นสิ่งช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้มาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการบริโภคในชีวิตประจำวัน

กิจกรรมนักอ่าน เป็นกิจกรรมที่มุ่งเสริมทักษะการอ่านตามความสนใจของผู้เรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนอ่านออกเสียงได้ถูกต้องตามหลักการอ่าน

๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม ของนักเรียน โรงเรียนคลองเจริญราษฎร์ อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ” ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดไว้ดังนี้



แผนภูมิที่ ๒.๑ กรอบแสดงแนวคิดในการวิจัย